



ЯАРАЛТАЙ

**МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ,
ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД**

Засгийн газрын V байр, Б.Ширэндэвийн гудамж 8/4,
Чингэлтэй дүүрэг, Улаанбаатар хот, 15160
Утас/Факс: (976-51) 26 75 33,
Цахим шуудан: info@mojha.gov.mn,
Цахим хуудас: www.mojha.gov.mn

2023.11.02 № 1/5664
танай _____-ны № _____-т

**СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГА
Н.ЛХАГВАДОРЖ ТАНАА**

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Засгийн газраас 2022 оны 10 дугаар сарын 20-ны өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн.

Уг хуулийн төслийг хэлэлцэх явцад Улсын Их Хурлын холбогдох байнгын хорооны ажлын хэсгээс зарчмын зөрүүтэй саналууд гаргасан тул эдгээр саналыг нэмж тусган төслийг боловсруулж, санал авахаар хүргүүлж байна.

Иймд уг хуулийн төсөл, холбогдох материалтай танилцан саналаа яаралтай ирүүлнэ үү.

Хавсралт ... хуудастай.


Б.ЭНХБАЯР

151605095
Doc.yam a5.2023



**СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР**

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын 1 байр, Их суварга 505,
Сүхбаатар сум, Сэлэнгэ аймаг, 43081
Утас: 7036-3834, Цахим шуудан: azdtg@selenge.gov.mn
Цахим хуудас: www.selenge.gov.mn

2023-11-28 № 12/855
танай _____-ны № _____

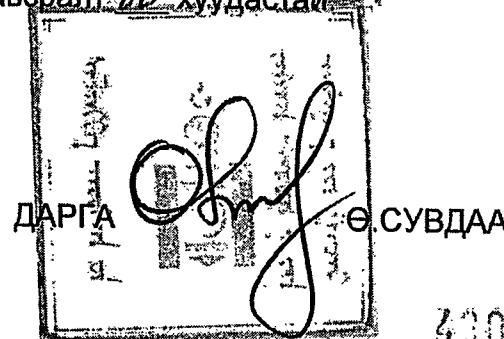
**ГАЗАР, ХЭЛТЭС, АЛБАДЫН
ДАРГА НАРТ**

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Засгийн газраас 2022 оны 10 дугаар сарын 20-ны өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн.

Уг хуулийн төслийг хэлэлцэх явцад Улсын Их Хурлын холбогдох байнгын хорооны ажлын хэсгээс зарчмын зөрүүтэй саналууд гаргасан тул эдгээр саналыг нэмж тусган төслийг боловсруулж, санал авахаар ирүүлсэн байна.

Иймд уг хуулийн төсөл, холбогдох материалтай танилцан саналаа яаралтай ирүүлнэ үү.

Хавсралт *16* хуудастай



430801768



**СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР**

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын 1 байр, Их суварга 505,
Сүхбаатар сум, Сэлэнгэ аймаг, 43081
Утас: 7036-3834. Цахим шуудан: azdtg@selenge.gov.mn
Цахим хуудас: www.selenge.gov.mn

2023. 11. 08 № 12/854
танай _____ -ны № _____

СУМДЫН ЗАСАГ ДАРГА НАРТ

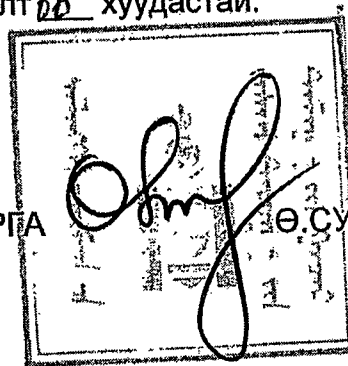
Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Засгийн газраас 2022 оны 10 дугаар сарын 20-ны өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн.

Уг хуулийн төслийг хэлэлцэх явцад Улсын Их Хурлын холбогдох байнгын хорооны ажлын хэсгээс зарчмын зөрүүтэй саналууд гаргасан тул эдгээр саналыг нэмж тусган төслийг боловсруулж, санал авахаар ирүүлсэн байна.

Иймд уг хуулийн төсөл, холбогдох материалтай танилцан саналаа яаралтай ирүүлнэ үү.

Хавсралт 66 хуудастай.

ДАРГА



Ө.СУВДАА

430801787

БАТЛАВ. МОНГОЛ УЛСЫН САЙД, САНГИЙН САЙД
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ
ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН ДАРГА

БАТЛАВ. ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД

ДАМАРБАЯСГАДАН Б.ЖАВХЛАН Б.ЭНХБАЯР

ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл, шаардлага:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Монгол Улс дэлхийн эдийн засгийн хөгжлийн түгээмэл хандлага, өөрийн орны өвөрмөц онцлогт нийцсэн олон хэвшилт бүхий эдийн засагтай байна." гэж, мөн зүйлийн 2 дэх хэсэгт "Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн эрхийг хуулиар хамгаална." гэж, Зургадугаар зүйлийн 2 дэх хэсэгт "Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн." гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 онд оруулсан 3 дахь удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтийн хүрээнд хуулийн Зургадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт "Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ. ... Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно." гэж, Тавин есдүгээр зүйлийн 2 дэх хэсэгт "...Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал хуулиар тогтоосон хягаарын хүрээнд өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх... эрхтэй" гэсэн зарчмыг тусган хуульчилсан.

Мөн "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, түүнтэй холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай" Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 2 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх хуваарь"-т төрийн нийтийн өмчийн зохицуулалтыг тодорхой болгохор зааж, тус хуваарийн 1.1-1-д "...стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд ашигласны үр өгөөжийн дийлэнх нь буюу тавиас дээш хувь нь монголын ард түмэнд ногдож, шаардлагатай бол иргэдийн саналыг харгалзан Улсын Их Хурал хэлэлцэн байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд, төрийн нийтийн өмч байх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхдээ энэхүү баялгийг төр өмчлөх...зарчмыг хуульчлах", 1.2-6-д "төрийн нийтийн өмчийг зохицой ашиглах, зарцуулахад тавих хяналтыг боловсронгуй болгох" зорилтыг тус тус дэвшүүлжээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл"-д "...төрийн өмчийн ангиллыг түүний зориулалт, шинж чанараас хамаарч зөв зохицой хуульчлах, зориулалт тус бүрээр удирдах, захиран зарцуулах эрх, үүргий зөв хуваарилгах" чиглэлд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэхээр тусгажээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан "Алсын харваа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа"-ны зорилтын 5.2.6-д "Бие даан хөгжих боломжийг бүрдүүлсэн орон нутгийн өмч, татварын боловсронгуй тогтолцоо бүхий эдийн засаг, санхүүгийн эрх мэдлийг орон нутагт шилжүүлнэ." гэж, 5.2.19-д "Төрийн компанийн засаглалыг сайжруулж, үр ашгийг нэмэгдүүлэн, өмч хувьчлалтыг үе шаттай, үр дүнтэй явуулна." гэж тус тус заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"-ийн 4.4.10-г "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулж, төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн засаглалыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, газрын хууль тогтоомжийг төрийн байгууламж нэгдмэл байх зарчим болон өмчийн эрх зүйд нийцүүлэн боловсронгуй болгоно." гэж заасан.

Ийнхүү Монгол Улсын төрөөс эрх зүйн шинэчлэл, хөгжлийн бодлогын хүрээнд дэвшүүлсэн "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцааны зохицуулалтыг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн шинэчлэлд нийцүүлэх, хууль хоорондын давхардал, хийдлийг арилгах, төрийн өмчийн төрөл, хэлбэрийг зохицой тогтоож, "Үндэсний баялгийн сан", "Байгалийн баялгийн өгөөж нь ард түмэнд ногдож" зарчмыг хэрэгжүүлэх, бүртгэл, хяналтын үр дүнтэй тогтолцоог бүрдүүлэх" зорилт нь тус хуулийг шинэчлэн найруулах хууль зүйн шаардлагыг илэрхийлж байна.

1.2.Практик хэрэгцээ, шаардлага:

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай бие давсан хуулийг 1996 онд баталсан бөгөөд тус хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших 25 жилийн хугацаанд нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг дагаж өмчийн харилцаатай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд томоохон өөрчлөлтүүд гарсны дотор 2002 онд Иргэний хууль, Газрын тухай хууль батлагдаж, 2005 онд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль, 2011 онд Төврийн тухай хууль болон Компанийн тухай хууль, 2020 онд Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль шинэчлэгдсэн зарг төрийн үйл ажиллагаа, өмч болон бианескийн харилцааг зохицуулсан хуулиуд байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 70 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт "Үндсэн хөрөнгийн, шаардлагатай гэж үзвэл эрэлтийн хөрөнгийн улсын үзлэг тооллогыг төрийн өмчийн бодлогод, зохицуулалтын асуудал эрхэгсэн төрийн захираганы байгууллага эрхлэн 4 жилд 1 удаа Засгийн газрын бүрэн эрхийн хугацаа эхэлсэн анхны жилийн IV улиралд багтан явуулна" гэж заасны дагуу өнөөгийн байдлаар улсын тооллогыг нийт 7 удаа (1996, 2000, 2003, 2007, 2011, 2015, 2022 он) явуулавд байна.

2015 оны тооллогоор нийт 30 их наяд, 74 тэрбум, 984.7 сая төгрөгийн хөрөнгө тоологдсон нь өмнөх буюу 2011 оны тооллогын дүнгээс 15 их наяд, 614 тэрбум, 300

сая төгрөгөөр нэмэгдсэн дүнтэй байсан бол 2021 оны жилийн эцсийн байдлаар төрийн болон орон нутгийн өмчид нийт 83.8 их наяд төгрөгийн хөрөнгө 6600 нэгж, байгууллагад байсан байна. Харин 2022 оны тооллогоор нийт 91.7 их наяд төгрөгийн хөрөнгө 6614 нэгж байгууллагад тоологдсон нь өмнөх 2015 оны тооллогын дүнгээс 61.7 их наяд төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой компани 105, орон нутгийн өмчит болон өмчийн оролцоотой 275 компани үйл ажиллагаа явуулж байсан бөгөөд төрийн өмчийн хувьцааны ногдол ашгийн орлогоор улсын төсөвт 2019 онд 155.2 тэрбум, 2020 онд 173.6 тэрбум, 2021 онд 207.2 тэрбум, 2022 онд 469 тэрбум төгрөгийг тус тус төвлөрүүлсэн нь 2020, 2021 оны гүйцэтгэлтэй харьцуулахад 2.7, 2.2 дахин нэмэгдсэн байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд нь 2021 оны жилийн эцсийн байдлаар 53.4 их наяд төгрөгийн хөрөнгө эзэмшиж, 10.6 их наяд төгрөгийн орлого олж, 1.03 их наяд төгрөгийн цэвэр ашигтай ажилласан нь өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад орлого 8.7 хувиар буюу 860 тэрбум төгрөгөөр, цэвэр ашгийн хэмжээ 407 хувиар буюу 831 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байсан байна.

Харин 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд 98 тоологдсон бөгөөд 59.2 их наяд төгрөгийн хөрөнгө эзэмшиж, 14.5 их наяд төгрөгийн орлого, 2.07 их наяд төгрөгийн цэвэр ашигтай ажиллаж, 469 тэрбум төгрөгийн ногдол ашиг төвлөрүүлсэн нь 2021 оны дүнгээс 1.04 их наяд төгрөгөөр илүү цэвэр ашигтай ажилласан байна.

Ийнхүү Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой зэрэг үр дүн цөөнгүй байгаа боловч хуулийн зохицуулалтын хийдэлтэй болон эрх зүйн шинэчлэлээс хоцорсон, хуульд цаг үеийн шинжтэй нөхцөл байдлыг харгалзсан нэмэлт, өөрчлөлтийг удаа дараа оруулсан зэрэг нь зохицуулалтын цогц байдлыг алдагдуулахад хүргэжээ.

Өнгөрсөн хугацаанд тус хуульд нийт 36 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан бөгөөд тодруулж үзвэл, төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүргийн асуудлаар 2 удаа, хууль хоорондын зөрчлийг арилгах болон зохицуулагдаагүй харилцааг нөхөн зохицуулах зорилгоор 23 удаа, төрийн өмчийн ангиллын асуудлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор 1 удаа, бусад асуудлаар 10 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

Гэвч эдгээр өөрчлөлтийн дийлэнх нь тус хуулийн зохицуулалттай холбоотой тулгарч байгаа бэрхшээлийг шийдвэрлэхэд биш харин салбарын бусад хуулиуд шинэчлэгдсэн, эсхүл тэдгээрт нэмэлт, өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Дээрх 36 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр хуулийн нийт зүйлийн 80 орчим хувьд нь өөрчлөлт орсон бөгөөд үүнээс дүгнэн үзэхэд хуулийн зохицуулалтын дийлэнх хэсэгт нэгдсэн бодлого, зарчмаар биш салангид байдлаар өөр, өөр зорилгын хүрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.¹

Мөн хуульд төрийн өмчийг нийтийн зориулалттай болон төрийн өөрийн өмч гэж ангилж, ангилал тус бүрд хамаарах өмчийг ялган тодорхойлсон боловч өөр хооронд

нь давхцал үүсгэсэн, төрийн мэдэлд байх эд хөрөнгийн эрх, оюуны өмчийн төрлийг орхигдуулсан, төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн ангиллыг Иргэний хуулиас зөрүүтэй, өмчийн талаар эдлэх эрх, хүлээх үүрэг, хөрөнгийн зориулалт, хэлбэртэй уялдуулж тогтоогоогүй, төрийн өмчит хуулийн этгээдийг үүсгэн байгуулахад тавигдах нөхцөл, шаардлагыг хэт ерөнхий тодорхойлсон зэрэг нь хийдэл үүсгэж байна.²

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд Улсын Их Хурал бүх ард түмнийг төлөөлөн төрийн өмчийн өмчлөгч, аймаг, нийслэлийн Иргэдийн төлөөлөгчийн хурал нь орон нутгийн өмчийн өмчлөгч байхаар заасан боловч өмчлэх эрхийг төлөөлөн хэрэгжүүлэх журмыг тодорхой зохицуулаагүйгээс хуулийн хэрэгжилтэд хүндрэл учрач болжээ. Түүнчлэн төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдэд эд хөрөнгийн эрх хэт хязгаарлагдмал буюу хувьцаа эзэмшигчдийн хурал, төлөөлөн удирдах зөвлөл, гүйцэтгэх удирдлагад эд хөрөнгө захиран зарцуулах эрх олгоогүй нь Компанийн сайн засаглалыг хэрэгжүүлэх боломжийг хязгаарлахад хүргэжээ.

Мөн хуульд төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээг хэт ерөнхий болон давхцаж, хийдэлтэй зохицуулсны улмаас төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн байгууллагын чиг үүрэг, хяналт хэрэгжүүлэх эрх хэмжээ хязгаарлагдаж, төрийн өмчийн бүртгэл, хяналтыг нэгдсэн журмаар хэрэгжүүлэхэд хүндрэл учирч, төрийн болон орон нутгийн өмчийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалт, түүнд тавих хяналтыг сулруулж, үр өгөөжгүй захиран зарцуулах үр дагаварт хүргэж байна.

Төрийн өмчийн зонхилох хэсэг болох газрын бүртгэл манай улстай адил өмчийн эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудад үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэлд тооцогддог боловч Монгол Улсын хувьд төрийн ба орон нутгийн өмчид хамаарах үл хөдлөх хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэл байхгүй хэвээр байна.

Иймд дээр дурдсан хууль зүйн болон практик шаардлагыг үндэслэн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулгын төслийг боловсруулах нь зүйтэй байна.

Хоёр.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн зорилгыг “Төрийн болон орон нутгийн өмч, түүний ангилал, өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх зохихон байгуулалт, эрх хэмжээг тогтоож, төрийн болон орон нутгийн өмчид хөрөнгө олж авах, бүртгэх, үнэлэх, эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах, хяналтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулах” гэсэн агуулгаар өргөжүүлэн тодорхойлж, хуулийн төсөлд дараах зарчмын өөрчлөлтийг тусгана:

1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн зохицуулалт, хяналтын нэгдмэл байдлыг хангах зорилгоор тус хуулийн үйлчлэх хүрээг өргөжүүлэхийн зэрэгцээ хуулийн үйлчлэлд хамаарахгүй болон тусгайлан хуулиар нарийвчлан зохицуулах харилцааг бусад хууль тогтоомж болон эрх зүйн шинэчлэлтэй уялдуулан тодорхойлно.

¹Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн судалгаа. Хуулийн төслийн ажлын хэсэг. 2021 он.

² Монгол Улсын Ерөнхий сайдын 2020 оны 43 дугаар захирамжаар байгуулагдсан Ажлын хэсгээс хийсэн “Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн эрх зүйн байдлын судалгаа”, 2020 он.

2. Хуулийн нэр томъёор Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Иргэний хуульд нийцүүлэн шинэчилж, төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцаанд баримтгах зарчимд өмчийн удирдлага нэгдмэл байх, өмчийн удирдлагыг хуулиар тогтоосон хэргээрлэлтийн хүрээнд хэрэгжүүлэх, тооцоо, судалгаанд үндэслэсэн, тогтвортой хөгжлийг хангахад чиглэсэн байх зэрэг тусгай зарчмыг тусган хуульчилна.

3. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн ангиллыг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн шинэчилж, төрийн өмчийн өмчлөгч нь Улсын Их Хурал, орон нутгийн өмчийн хувьд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал өмчлөгч байх зарчмыг хэвээр хадгалж, улмаар өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх субьект болох Улсын Их Хурал, Засгийн газар, иргэдийн төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын эрх хэмжээний давхцалыг арилгах, харилцан уялдаатай байдлаар зохицуулна. Мөн төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын болон Орон нутгийн өмчийн газрын чиг үүргийг тодруулан хуульчилна.

4. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн ангиллыг тэдгээрийн эрх зүйн байдлаар болон хөрөнгийн эрхийн байдалтай нь уялдуулан тогтооно. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн өмчийн удирдлага болон хувьцаа эзэмшигчийн эрх хэрэгжүүлэгчийн эрх, үүрэг, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлэх, гүйцэтгэх удирдлагыг томилох зэрэг асуудлыг Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай бие даасан хуулиар зохицуулахаар хуульчилна.

5. Төрийн болон орон нутгийн өмчид хөрөнгө олж авах, орон нутгийн өмч болон хувийн өмчөөс төрийн өмчид хөрөнгө шилжүүлэх, төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх асуудлыг үр ашигтай, шударга байдлаар хэрэгжүүлэх журам, аргыг нарийвчлан хуульчилна. Энэ хүрээнд төрийн өмчийг нийтийн эрх алхийн төлөө түр ашиглуулах зориулалт, гэрээний нөхцөл, төрийн болон орон нутгийн өмчийг бусдын өмчнөлд шилжүүлэх ажиллагаанд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх журмыг шинээр тогтооно.

6. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэлийн нэгдмэл тогтолцоо, түүний бүрдэл хэсэг (төрийн нийтийн болон тусгайгаан өмч, орон нутгийн өмч)-ийг тодорхойлж, хөрөнгө бүртгэх, тоолох, үнэлэх үйл ажиллагааг нарийвчлан зохицуулна. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эдийн болон эдийн бус хөрөнгийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэхтэй холбоотой гэрээний бүртгэлийг бий болгож, холбогдох мэдээллийг ил тод хэрэгжүүлэх хууль зүйн үндэслэлийг бүрдүүлнэ.

7. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хяналт шалгалт, сахилга, харилцааны үр нөлөөтэй тогтолцоо бүрдүүлж, өмчлөгч болон төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэх журмыг нарийвчлан зохицуулж, Улсын Их Хурал, Засгийн газар, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга болон төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, орон нутгийн өмчийн газраас хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг тодорхойлно.

8. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг удирдах үйл ажиллагааны ил тод байдал болон олон нийтийн хяналтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор өмчийн бүртгэл, тайлагналттай холбоотой журмыг шинэчилж, өмчийн бүртгэл, хөдөлгөөн, хяналт шалгалтын талаарх мэдээллийг тусгасан төлөв байдлын тайланг жил бүр гаргаж, Улсын Их Хурал, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнах, тайланг олон нийтэд нээлттэй мэдээлэх үүргийг Засгийн газар, Засаг дарга хэрэгжүүлэхээр зохицуулна.

9. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрөл, ангилал, үнэлгээ, өмчийг удирдах этгээд болон өмчийн хөдөлгөөн, тооллого, тайлан, хяналт шалгалттай холбоотой мэдээллийг төвлөрүүлсэн "Мэдээллийн нэгдсэн сан"-г бүрдүүлж, санг эрхлэн хөгжлөх, мэдээллийг баталгаажуулах болон хадгалалт, хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх журмыг хуульчилна.

10. Хууль хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн төрөл, ангиллын шинэчлэлд нийцүүлэн хуулийн этгээдийг татан буулгах, өөрчлөн байгуулах зэрэг арга хэмжээ, түүнийг хэрэгжүүлэх эрх бүхий этгээд, хугацааг тогтоосон шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 27 дугаар зүйлд заасны дагуу тогтоон хуульчилна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд заасан хэлбэр, мөн хуулийн 28-30 дугаар зүйлд заасан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулна.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үсэж болгох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, хүрэх үр дүн, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай санал

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл батлагдсанаар төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрөл, хөрөнгийн ангилал, өмчлөгч эрх болон удирдлага хэрэгжүүлэх субьектын чиг үүрэг, үйл ажиллагааны үндэслэл, журам тодорхой болж, төрийн болон орон нутгийн өмчийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, хөрөнгийн ашиглалтыг сайжруулах, үр ашиг, үнэлгээг нэмэгдүүлэхэд зэрэг нөлөө үзүүлнэ.

Мөн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцаатай холбоотой хууль хоорондын хийгдэл, зөрчил арилж, төрийн нийтийн өмчид хаммаарах газар, байгалийн баялаг болон бусад хөрөнгийн удирдлагын нэгдмэл тогтолцоо, Монгол Улсын Үндсэн хуульд тодорхойлсон байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчим бодитой хэрэгжих хууль зүйн суурь нөхцөл бүрдэнэ.

Төрийн болон орон нутгийн өмчтэй холбоотой шийдвэр харилцаатай ил тод, нээлттэй байх, төрийн үйлчилгээ түргэн шуурхай, хүнд суртлаас ангид байх зарчмын хэрэгжилт хангагдаж, төрийн болон орон нутгийн өмчийг эргэлтэд оруулах болон үнэлэх, бүртгэх, эзэмших ашиглах ажиллагааг нийтийн эрх ашигт нийцсэн, үр ашигтай байх хууль зүйн үндэслэл бүрдэнэ.

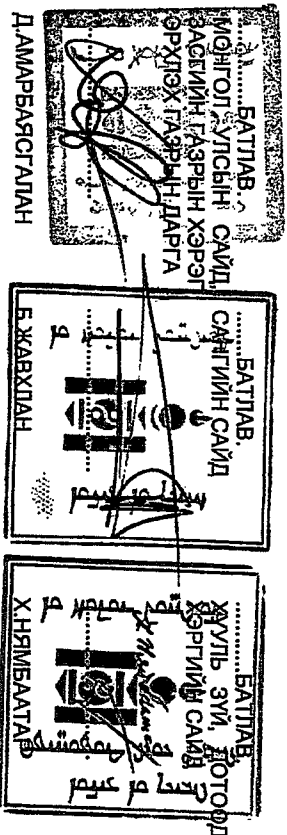
Дөрөв. Хуулийн төслийн Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай уялдан байдал, шинээр боловсруулах болон нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн талаарх санал

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хуульд заасан шаардлагын дагуу Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцүүлэн, Иргэний хууль, Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд болон бусад хууль тогтоомжтой уялдуулан боловсруулна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулж байгаагай холбогдуулан Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25-27-т заасны дагуу 1996

оны 5 дугаар сарын 27-ны өдөр батлагдсан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг хүчингүй болгонд тооцох тухай, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Мөн хуульд заасан нэр томъёог жигдлэх, зохицуулалт хоорондын уялдааг хангах зорилгоор Ашигт малтмалын тухай, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Боловсролын ерөнхий хууль, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай, Газрын тосны тухай, Газрын тухай, Генетик нөөцийн тухай, Геодези, зураг зүйн тухай, Гүйцэтгэх ажлын тухай, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай, Жижиг, дунд үйлдвэр, үйлчилгээг дэмжих тухай, Иргэний нисэхийн тухай, Кибер аюулгүй байдлын тухай, Кино урлагийг дэмжих тухай, Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай, Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай, Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай, Ойн тухай, Соёлын өвийг хамгаалах тухай, Төрийн албаны тухай, Төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай, Төрийн аудитын тухай, Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай, Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай, Хот, суурин ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай, Хөрөнгийн үнэлгээний тухай, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай, Цөмийн энергийн тухай, Шилэн дансны тухай зэрэг хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.



ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл, шаардлага:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Монгол Улс дэлхийн эдийн засгийн хөгжлийн түгээмэл хандлага, өөрийн орны өвөрмөц онцлогт нийцсэн олон хэвшилт бүхий эдийн засагтай байна." гэж, мөн зүйлийн 2 дэх хэсэгт, "Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн эрхийг хуулиар хамгаална." гэж, Зургадугаар зүйлийн 2 дэх хэсэгт "Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн." гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 онд оруулсан 3 дахь удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтийн хүрээнд хуулийн Зургадугаар зүйлийн 2 дэх хэсэгт "Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэдг, шударга хүртээхэд чиглэнэ..."Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно." гэж, Тавин есдүгээр зүйлийн 2 дэх хэсэгт "...Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн Хурал хуулиар тогтоосон хязгаарын хүрээнд өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх..."эрхтэй" гэсэн зарчмыг тусган хуульчилсан.

Мөн "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, түүнтэй холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай" Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 2 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх хуваарь"-г төрийн нийтийн өмчийн зохицуулалтыг тодорхой болгохоор зааж, тус хуваарийн 1.1.1-д "...стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд ашигласны үр өгөөжийн дийлэнх нь буюу тавиас дээш хувь нь монголын ард түмэнд ногдож, шаардлагат бол иргэдийн саналыг харгалзан Улсын Их Хурал хэлэлцэн байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд, төрийн нийтийн өмч байх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэхээ энэхүү баялгийг төр өмчлөх...зарчмыг хуульчлах", 1.2.6-д "төрийн

нийтийн өмчийг зохистой ашиглах, зарцуулахад тавих хяналтыг боловсронгуй болгох" зорилгыг дэвшүүлжээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл"-д "...төрийн өмчийн ашиглалтыг түүний зориулалт, шинж чанараас хамаарч зөв зохистой хуульчлах, зориулалт тус бүрээр удирдах, захирал зарцуулах эрх, үүргийг зөв хуваарилах" чиглэлд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэхээр тусгажээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан "Улсын харгаа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг "ны зорилтын 5.2.6-д "Бие даан хөгжих боломжийг бүрдүүлсэн орон нутгийн өмч, татварын боловсронгуй тогтолцоо бүхий эдийн засаг, санхүүгийн эрх мэдлийг орон нутагт шилжүүлнэ." гэж, 5.2.19-г "Төрийн компанийн засаглалыг сайжруулж, үр ашгийг нэмэгдүүлэн, өмч хувьчлалыг үе шаттай, үр дүнтэй явуулна." гэж тус тус заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"-ийн 4.4.10-г "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулж, төрийн өмчийг болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн засаглалыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, газрын хууль тогтоомжийг төрийн байгуулалж нэгдмэл байх зарчим болон өмчийн эрх зүйд нийцүүлэн боловсронгуй болгоно." гэж заасан.

Ийнхүү Монгол Улсын төрөөс эрх зүйн шинэчлэл, хөгжлийн бодлогын хүрээнд дэвшүүлсэн "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцааны зохицуулалтыг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн шинэчлэлд нийцүүлэх, хууль хоорондын давахардлал, хийдлийг арилгах, төрийн өмчийн төрөл, хэлбэрийг зохистой тогтоож, "Үндэсний баялгийн сан" "Байгалийн баялгийн өгөөж нь ард түмэнд ногдох" зарчмыг хэрэгжүүлэх, бүртгэл, хяналтын үр дүнтэй тогтолцоог бүрдүүлэх" зорилт нь тус хуулийг шинэчлэн найруулах хууль зүйн шаардлагыг илэрхийлж байна.

1.2.Практик хэрэгцээ, шаардлага:

1996 онд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай бие даасан хуулийг баталсан бөгөөд тус хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших 25 жилийн хугацаанд нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг дагаж өмчийн харилцаатай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд томоохон өөрчлөлтүүд гарсны дотор 2002 онд Иргэний хууль, Газрын тухай хууль батлагдаж, 2005 онд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажиг, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль, 2011 онд Төсвийн тухай хууль болон Компанийн тухай хууль, 2020 онд Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвэсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль шинэчлэгдсэн зарга төрийн үйл ажиллагаа, өмч болон бизнесийн харилцааг зохицуулсан хуулиуд байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 70 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт "Үндсэн хөрөнгийн, шаардлагатай гэж үзвэл эрэлтийн хөрөнгийн улсын үзлэг тооллогыг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага эрхтэн 4 жилд 1 удаа Засгийн газрын бүрэн эрхийн хугацаа эхэлсэн анхны жилийн IV улиралд багтаан явуулна" гэж заасны дагуу өнөөгийн байдлаар улсын тооллогыг 7 удаа (1996, 2000, 2003, 2007, 2011, 2015, 2022 он) явуулсан байна.

2015 оны тооллогоор нийт 30 их наяд, 74 тэрбум, 984.7 сая төгрөгийн хөрөнгө тоологдсон нь өмнөх буюу 2011 оны тооллогын дүнгээс 15 их наяд, 614 тэрбум, 300 сая төгрөгөөр нэмэгдсэн дүнтэй байсан бол 2021 оны жилийн эцсийн байдлаар төрийн болон орон нутгийн өмчид нийт 83.8 их наяд төгрөгийн хөрөнгө 6600 нэгж, байгууллагод байгаа гэсэн урьдчилсан дүн гарчээ. /2022 оны тооллогын дүнг нэгтгэх ажил хийгдэж байгаа бөгөөд эцэслэгдээгүй болно/.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой компани 105, орон нутгийн өмчит болон өмчийн оролцоотой 275 компани үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд төрийн өмчийн хувьцааны ногдол ашгийн орлогоор улсын төсөвт 2019 онд 165.2 тэрбум, 2020 онд 173.6 тэрбум, 2021 онд 207.2 тэрбум төгрөгийг тус тус төвлөрүүлсэн нь 2018 оны гүйцэтгэлтэй харьцуулахад 4.9 дахин нэмэгдсэн байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд нь 2021 оны жилийн эцсийн байдлаар 53,4 их наяд төгрөгийн хөрөнгө эзэмшиж, 10,6 их наяд төгрөгийн орлого олж, 1,03 их наяд төгрөгийн цэвэр ашигтай ажилласан нь өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад орлого 8.7 хувиар буюу 860 тэрбум төгрөгөөр, цэвэр ашгийн хэмжээ 407 хувиар буюу 831 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

Ийнхүү Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой эерэг үр дүн цөөнгүй байгаа боловч хуулийн зохицуулалтын хийдэлтэй болон эрх зүйн шинэчлэлээс хоцорсон, хуульд цаг үеийн шинжтэй нөхцөл байдлыг харгалзсан нэмэлт, өөрчлөлтийг удаа дараа оруулсан эерэг нь зохицуулалтын цогц байдлыг алдагдуулахад хүргэжээ.

Өнгөрсөн хугацаанд тус хуульд нийт 33 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан бөгөөд тодруулж үзвэл, төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүргийн асуудлаар 2 удаа, хууль хоорондын зөрчлийг арилгах болон зохицуулагдаагүй харилцааг нөхөн зохицуулах зорилгоор 23 удаа, бусад асуудлаар 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

Гэвч эдгээр өөрчлөлтийн дийлэнх нь тус хуулийн зохицуулалттай холбоотой тулгарч байгаа бэрхшээлийг шийдвэрлэхэд биш харин салбарын бусад хуулиуд шинэчлэгдсэн, эсхүл тэдгэрт нэмэлт, өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Дээрх 33 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр хуулийн нийт зүйлийн 80 орчим хувьд нь өөрчлөлт орсон бөгөөд үүнээс дүгнэн үзэхэд хуулийн зохицуулалтын дийлэнх хэсэгт нэгдсэн бодлого, зарчмаар биш салангид байдлаар өөр, өөр зорилгын хүрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.¹

Мөн хуульд төрийн өмчийг нийтийн зорилгалттай болон төрийн өөрийн өмч гэж ангилж, ангилал тус бүрт хамаарах өмчийг ялган тодорхойлсон боловч өөр хооронд нь давхцал үүсгэсэн, төрийн мэдэлд байх эд хөрөнгийн эрх, оюуны өмчийн төрлийг орхилдуулсан, төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн ангиллыг Иргэний хуулиас зөрүүтэй, өмчийн талаар эдлэх эрх, хүлээх үүрэг, хөрөнгийн зориулалт, хэлбэртэй уялдуулж тогтоогоогүй, төрийн өмчит хуулийн

¹Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн судалгаа. Хуулийн төслийн ажлын хэсэг. 2021 он.

этгээдийг үүсгэн байгуулахад тавигдах нөхцөл, шаардлагыг хэт ерөнхий тодорхойлсон зэрэг нь хийдэл үүсгэж байна.²

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд Улсын Их Хурал бүх эрд түмнийг төлөөлөн төрийн өмчийн өмчлөгч, аймаг, нийслэлийн Иргэдийн төлөөлөгчийн хурал нь орон нутгийн өмчийн өмчлөгч байхаар заасан боловч хэрэгжихийг төлөөлөн хэрэгжүүлэх журмыг тодорхой зохицуулаагүйгээс хуулийн эмчлэлтэд хүндрэл учрах болжээ. Түүнчлэн төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдэд эд хөрөнгийн эрх хэт хязгаарлагдмал буюу хувьцаа эзэмшигчдийн хурал, төлөөлөн удирдах зөвлөл, гүйцэтгэх удирдлагад эд хөрөнгө захиран зарцуулах эрх олгоогүй нь Компанийн сайн засаглалыг хэрэгжүүлэх боломжийг хязгаарлахад хүргэжээ.

Мөн хуульд төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээг хэт ерөнхий болон давхцал, хийдэлтэй зохицуулсны улмаас төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн байгууллагын чиг үүрэг, хяналт хэрэгжүүлэх эрх хэмжээ хязгаарлагдаж, төрийн өмчийн бүртгэл, хяналтыг нэгдсэн журмаар хэрэгжүүлэхэд хүндрэл учирч, төрийн болон орон нутгийн өмчийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалт, түүнд тавих хяналтыг сулруулж, үр өгөөжгүй захиран зарцуулах үр дагаварт хүргэж байна.

Төрийн өмчийн зонхилох хэсэг болох газрын бүртгэл манай улстай адил өмчийн эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудад үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэлд тооцогддог боловч Монгол Улсын хувьд төрийн ба орон нутгийн өмчид хамаарах үл хөдлөх хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэл байхгүй хэвээр байна.

Иймд дээр дурдсан хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой хүндрэл бэрхшээлийг арилгах, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хоёрдугаар зүйл, Тавин есдүгээр зүйл болон Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд нийцүүлэн орон нутгийн өмчийн удирдлагын зохицуулалтыг шинэчлэх, төрийн ба орон нутгийн өмчийн удирдлага, бүртгэл тооллого, хяналт шалгалтын нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлэх зорилгоор Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах нь зүйтэй байна.

Хоёр.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн зорилгыг "Төрийн болон орон нутгийн өмч, түүний ангилал, өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх зохион байгуулалт, эрх хэмжээг тогтоож, төрийн болон орон нутгийн өмчид хөрөнгө олж авах, бүртгэх, үнэлэх, эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах, хяналтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулах" гэж өргөжүүлэн тодорхойлж, хуулийн төсөлд дараахь зарчмын өөрчлөлтүүдийг тусгана:

1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн зохицуулалт, хяналтын нэгдмэл байдлыг хангах зорилгоор тус хуулийн үйлчлэх хүрээг өргөжүүлэхийн зэрэгцээ хуулийн үйлчлэлд хамаарахгүй болон тусгайлан хуулиар нарийвчлан зохицуулах харилцааг бусад хууль тогтоомж болон эрх зүйн шинэчлэлтэй уялдуулан тодорхойлно.

² Монгол Улсын Ерөнхий сайдын 2020 оны 43 дугаар захирамжаар байгуулагдсан Ажлын хэсгээс хийсэн Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн эрх зүйн байдлын судалгаа. 2020 он.

2. Хуулийн нэр томъёог Үндсэн хууль болон Иргэний хуульд нийцүүлэн шинэчилж, төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцаанд баримтлах зарчимд өмчийн удирдлага нэгдмэл байх, өмчийн удирдлагыг хуулиар тогтоосон хязгаарлагдлын хүрээнд хэрэгжүүлэх, тооцоо, судалгаанд үндэслэсэн, тогтвортой хөржлийг хангахад чиглэсэн байх зэрэг тусгай зарчмыг тусган хуульчилна.

3. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн ангиллыг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн шинэчилж, төрийн өмчийн өмчлөгч нь Улсын Их Хурал, орон нутгийн өмчийн хувьд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал өмчлөгч байх зарчмыг хэвээр хадгалж, улмаар өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх субьект болох Улсын Их Хурал, Засгийн газар, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарын эрх хэмжээний давхцлыг арилгаж, харилцан уялдаатай байдаар зохицуулна. Мөн төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын болон орон нутгийн өмчийн газрын чиг үүргийг тодруулан хуульчилна.

4. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийг ангиллыг тэдгээрийн хөрөнгийн эрхийн байдалтай нь уялдуулан тогтооно. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн өмчийн удирдлага болон хувьцаа эзэмшигчийн эрх хэрэгжүүлэгчийн эрх, үүрэг, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүнд нэр давшуулах, гүйцэтгэх удирдлагыг томилох зэрэг асуудлыг Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай бие даасан хуулиар зохицуулахаар хуульчилна.

5. Төрийн болон орон нутгийн өмчид хөрөнгө олж авах, орон нутгийн өмч болон хувийн өмчөөс төрийн өмчид хөрөнгө шилжүүлэх, төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх асуудлыг эдийн засгийн хэмнэлттэй, зохицтой, шударга байдлаар хэрэгжүүлэх журмыг нарийвчлан хуульчилна. Энэ хүрээнд төрийн өмчийг нийтийн эрх ашгийн төлөө түр ашиглуулах зориулалт, тэрээний нөхцөл, төрийн болон орон нутгийн өмчийн бусдын өмчлөлд шилжүүлэх ажиллагаанд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх журмыг шинээр тогтооно.

6. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэлийн нэгдмэл тогтолцоо, түүнийг бүрдэл хэсэг (төрийн нийтийн болон тусгайгсан өмч, орон нутгийн өмч)-ийг тодорхойлж, хөрөнгө бүртгэх, тоолох, үнэлэх үйл ажиллагааг нарийвчлан зохицуулна. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгө, хязгаарлагдмал эрх, оюуны өмчийг ашиглуулах, шилжүүлэхтэй холбоотой тэрээний бүртгэлийн шинэ төрөл бий болгож, холбогдох мэдээллийг ил тод хэрэгжүүлэх хууль зүйн үндэслэлийг бүрдүүлнэ.

7. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хяналт шалгалт, сахилга, харилцлалын үр нөлөөтэй тогтолцоог бүрдүүлж, өмчлөгч болон төрийн хяналт, мөн дотоодын хяналтыг хэрэгжүүлэх журмыг нарийвчлан зохицуулж, Улсын Их Хурал, Засгийн газар, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга болон төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, Орон нутгийн өмчийн газраас хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг тодорхойлно.

8. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг удирдах үйл ажиллагааны ил тод байдал болон олон нийтийн хяналтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор өмчийн бүртгэл, тайлагналтай холбоотой журмыг шинэчилж, өмчийн бүртгэл, хөдөлгөөн, хяналт шалгалтын талаарх мэдээллийг тусгасан төлөв байдлын тайланг жил бүр гаргаж иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Улсын Их Хуралд тайлагнаж, тайланг олон нийтэд нээлттэй мэдээлэх үүргийг Засаг дарга, Засгийн газар хэрэгжүүлэхээр зохицуулна.

9. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрөл, ангилал, үнэлгээ, өмчийг удирдах этгээд болон өмчийн хөдөлгөөн, тооллого, тайлан, хяналт шалгалттай холбоотой мэдээллийг төвлөрүүлсэн "Мэдээллийн нэгдсэн сан"-г бүрдүүлж, санг эрхлэн хөтлөх, мэдээллийг баталгаажуулах болон хадгалалт, хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх журмыг хуульчилна.

10. Хууль хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зохион байгуулалт буюу төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн төрөл, ангиллыг шинэчлэлд нийцүүлэн хуулийн этгээдийг татан буулгах, өөрчлөн байгуулах зэрэг арга хэмжээ, түүнийг хэрэгжүүлэх эрх бүхий этгээд, хугацааг тогтоосон шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 27 дугаар зүйлд заасны дагуу тогтоон хуульчилна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд заасан хэлбэр, мөн хуулийн 28-30 дугаар зүйлд заасан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулна.

Хуулийн төслийг бүтцийн хувьд дараахь агуулга бүхий 13 бүлэгтэй байхаар боловсруулах бөгөөд Нэгдүгээр бүлгээр Нийтлэг үндэслэл, Хоёрдугаар бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчийн ангилал, хэлбэр, Гуравдугаар бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлага, түүний эрх хэмжээ, Дөрөвдүгээр бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд, түүний хөрөнгийн эрхийн зохицуулалт, Тавдугаар бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчид хөрөнгө олж авах үндэслэл, журам, Зургадугаар бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, тооллого хийж журам, Долдугаар бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчийн ашиглуулах, Наймдугаар бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх, Есдүгээр бүлгээр Дүүдлалаг хугацааг явуулах нийтлэг журам, Арвадугаар бүлгээр Уралдаант шалгаруулалт зохион байгуулах нийтлэг журам, Арван нэгдүгээр бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагын хяналт, тайлагналтын үйл ажиллагаа, Арван хоёрдугаар бүлгээр Төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийн нэгдсэн сан, Арван гуравдугаар бүлгээр бусад асуудлыг зохицуулна.

Гурав-Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, хүрэх үр дүн, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай санааг

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл батлагдсанаар төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрөл, хөрөнгийн ангилал, өмчлөх эрх болон удирдлага хэрэгжүүлэх субьектын чиг үүрэг, үйл ажиллагааны үндэслэл, журам тодорхой болж, өмчийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, хөрөнгийн ашиглалтыг сайжруулах, үр ашиг, үнэлгээг нэмэгдүүлэхэд зөвөр нөлөө үзүүлнэ.

Мөн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцаатай холбоотой хууль хоорондын хийгдэл, зөрчил арилж, төрийн нийтийн өмчид хамаарах газар, байгалийн баялаг болон бусад хөрөнгийн удирдлагын нэгдмэл тогтолцоо, Үндсэн хуульд тодорхойлсон байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчим бодитой хэрэгжих хууль зүйн нөхцөл бүрдэнэ.

Төрийн өмчтэй холбоотой шийдвэр харууцлагатай, ил тод, нээлттэй байх, төрийн үйлчилгээ түргэн шуурхай, хүнд суртлаас ангид байх зарчмын хэрэгжилт хангагдаж, төрийн болон орон нутгийн өмчийг эргэлтэд оруулах болон үнэлэх,

бүртгэх, эзэмших ашиглах ажиллагаа нийтийн эрх ашигт нийцсэн, үр ашигтай байх хууль зүйн үндэслэл бүрдэнэ.

Дөрөв.Хуулийн төслийн Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай уялдсан байдал, шинээр боловсруулах болон нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн талаарх санал

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хуульд заасан шаардлагын дагуу Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцүүлэн, Иргэний хууль, Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд болон бусад хууль тогтоомжтой уялдуулан боловсруулна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулж байгаатай холбогдуулан Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25.2-г заасны дагуу 1996 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдөр батлагдсан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Мөн хуульд заасан нэр томъёог жигдлэх, зохицуулалт хоорондын уялдааг хангах зорилгоор Ашигт-малтмалын тухай, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Боловсролын тухай, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай, Газрын тосны тухай, Газрын тухай, Гөнетик нөөцийн тухай, Гөведэи, зураг зүйн тухай, Гүйцэтгэх ажлын тухай, Жижиг, дунд үйлдвэр, үйлчилгээг дэмжих тухай, Иргэний нисэхийн тухай, Жибер аюулгүй байдлын тухай, Кино урлагийг дэмжих тухай, Концессын тухай, Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай, Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай, Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай, Ойн тухай, Соёлын өвийг хамгаалах тухай, Төрийн албаны тухай, Төрийн аудитын тухай, Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай, Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай, Хот, суурин ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай, Дөмийн энергийн тухай, Шилэн дансны тухай, Эрчим хүчний тухай зэрэг хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

---000---

ТАНИЛЦУУЛГА

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Монгол Улс дэлхийн эдийн засгийн хөгжлийн түгээмэл хандлага, өөрийн орны өвөрмөц онцлогт нийцсэн олон хавшил бүхий эдийн засагтай байна." гэж, мөн зүйлийн 2 дэх хэсэгт "Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аллага хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөхийн эрхийг хуулиар хамгаална." гэж, Зургадугаар зүйлийн 2 дэх хэсэгт "Монгол Улсын ирээдэг өмчлүүлэнээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн." гэж тус тус заасан.

Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 онд оруулсан 3 дахь удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтийн хүрээнд хуулийн Зургадугаар зүйлийн 2 дэх хэсэгт "Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ. ... Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсэм хуулиар тогтооно." гэж, Тавин есдүгээр зүйлийн 2 дэх хэсэгт "...Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ирээдгийн Төлөөлөгчдийн Хурал хуулиар тогтоосон хягаарын хүрээнд өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, ... эрхтэй" гэсэн зарчмыг тодорхойлсон.

Мөн "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, түүнтэй холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай" Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 2 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх хуваарь"-т төрийн нийтийн өмчийн зохицуулалтыг тодорхой болгохоор зааж, тус хуваарийн 1.1.1-д "...стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд ашигласны үр өгөөжийн дийлэнх нь буюу тавиас дээш хувь нь монголын ард түмэнд ногдох, шаардлагатай бол ирээдгийн саналыг харгалзан Улсын Их Хурал хэлэлцэн байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд, төрийн нийтийн өмч байх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхдээ энэхүү баялгийг төр өмчлөх... зарчмыг хуульчлах", 1.2.6-д "төрийн нийтийн өмчийг зохистой ашиглах, зарцуулахад тавих хяналтыг боловсронгуй болгох" зорилтыг тус тус дэвшүүлсэн.

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох Үндсэн чиглэл"-д "...төрийн өмчийн ангиллыг түүний зориулалт, шинж чанараас хамаарч зөв зохистой хуульчлах, зориулалт тус бүрээр удирдах, захиран зарцуулах эрх, үүргийг зөв хуваарилах" чиглэлд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэхээр тусгасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа"-ны зорилтын 5.2.6-д "Бие даан хөгжих болгомжийг бүрдүүлсэн орон нутгийн өмч, татварын боловсронгуй тогтолцоо бүхий эдийн засаг, санхүүгийн эрх мэдлийг орон нутагт шилжүүлнэ." гэж, 5.2.19-д

"Төрийн компанийн засаглалыг сайжруулж, үр ашгийг нэмэгдүүлэн, өмч хувьчлалыг үе шалтай, үр дүнтэй явуулна." гэж тус тус заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"-ийн 4.4.10-т "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулж, төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн засаглалыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, газрын хууль тогтоомжийг төрийн байгууллага нэгдмэл байх зарчим болон өмчийн эрх зүйд нийцүүлэн боловсронгуй болгоно." гэж заасан.

Ийнхүү Монгол Улсын төрөөс эрх зүйн шинэчлэл, хөгжлийн бодлогын хүрээнд дэвшүүлсэн "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцааны зохицуулалтыг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн шинэчлэлд нийцүүлэх, хууль хоорондын давхардал, хийдлийг арилгах, төрийн өмчийн төрөл, хэлбэрийг зохистой тогтоох, "Үндэсний баялгийн сан", "Байгалийн баялгийн өгөөж нь ард түмэнд ногдох" зарчмыг хэрэгжүүлэх, бүртгэл, хяналтын үр дүнтэй тогтолцоог бүрдүүлэх" зорилт нь тус хуулийг шинэчлэн найруулах хууль зүйн шаардлагыг илэрхийлсэн.

Харин Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай бие даасан хуулийг 1996 онд баталсан бөгөөд тус хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших 25 жилийн хугацаанд нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг дагаж өмчийн харилцаатай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд томоохон өөрчлөлтүүд гарсны дотор 2002 онд Иргэний хууль, Газрын тухай хууль батлагдаж 2005 онд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль, 2011 онд Төсвийн тухай хууль болон Компанийн тухай хууль, 2020 онд Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль шинэчлэгдсэн зэрэг төрийн үйл ажиллагаа, өмч болон бизнесийн харилцааг зохицуулсан хуулиуд юм.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 70 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт "Үндсэн хөрөнгийн, шаардлагатай гэж үзвэл эрэлтийн хөрөнгийн улсын үзлэг тооллогыг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага эрхлэн 4 жилд 1 удаа Засгийн газрын бүрэн эрхийн хугацаа эхэлсэн анхны жилийн IV улиралд багтаан явуулна" гэж заасны дагуу өнөөгийн байдалар улсын тооллогыг нийт 7 удаа (1996, 2000, 2003, 2007, 2011, 2015, 2022 он) явуулаад байна.

2015 оны тооллогоор нийт 30 их наяд, 74 тэрбум, 984.7 сая төгрөгийн хөрөнгө тоологдсон нь өмнөх буюу 2011 оны тооллогын дүнгээс 15 их наяд, 614 тэрбум, 300 сая төгрөгөөр нэмэгдсэн дүнтэй байсан бол 2021 оны жилийн эцсийн байдалар төрийн болон орон нутгийн өмчид нийт 83.8 их наяд төгрөгийн хөрөнгө 6600 нэгж, байгууллагад байсан байна. Харин 2022 оны тооллогоор нийт 91.7 их наяд төгрөгийн хөрөнгө 6614 нэгж байгууллагад тоологдсон нь өмнөх 2015 оны тооллогын дүнгээс 61.7 их наяд төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой компани 105, орон нутгийн өмчит болон өмчийн оролцоотой 275 компани үйл ажиллагаа явуулж байсан бөгөөд төрийн өмчийн хувьцааны ногдол ашгийн орлогоор улсын төсөвт 2019 онд 155.2 тэрбум, 2020 онд 173.6 тэрбум, 2021 онд 207.2 тэрбум, 2022 онд 469 тэрбум төгрөгийг тус тус төвлөрүүлсэн нь 2020, 2021 оны гүйцэтгэлтэй харьцуулахад 2.7, 2.2 дахин нэмэгдсэн байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд нь 2021 оны жилийн эцсийн байдлаар 53.4 их наяд төгрөгийн хөрөнгө эзэмшиж, 10,6 их наяд төгрөгийн орлого олж, 1,03 их наяд төгрөгийн цэвэр ашигтай ажилласан нь өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад орлого 8.7 хувиар буюу 860 тэрбум төгрөгөөр, цэвэр ашгийн хэмжээ 407 хувиар буюу 831 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байсан байна.

Харин 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд 98 тоологдсон бөгөөд 59.2 их наяд төгрөгийн хөрөнгө эзэмшиж, 14.5 их наяд төгрөгийн орлого, 2.07 их наяд төгрөгийн цэвэр ашигтай ажиллаж, 469 тэрбум төгрөгийн ногдол ашиг төвлөрүүлсэн нь 2021 оны дүнгээс 1.04 их наяд төгрөгөөр илүү цэвэр ашигтай ажилласан байна.

Ийнхүү Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой эерэг үр дүн цөөнгүй байгаа боловч хуулийн зохицуулалтын хийдэлтэй болон эрх зүйн шинэчлэлээс хочирсон, хуульд цаг үеийн шинжтэй нөхцөл байдлыг харгалзсан нэмэлт, өөрчлөлтийг удаа дараа оруулсан зэрэг нь зохицуулалтын цогц байдлыг алдагдуулахад хүргэжээ.

Өнгөрсөн хугацаанд тус хуульд нийт 36 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан бөгөөд тодруулж үзвэл, төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүргийн асуудлаар 2 удаа, хууль хоорондын зөрчлийг арилгах болон зохицуулагдаагүй харилцааг нөхөн зохицуулах зорилгоор 23 удаа, төрийн өмчийн ангиллын асуудлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор 1 удаа, бусад асуудлаар 10 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

Гэвч эдгээр өөрчлөлтийн дийлэнх нь тус хуулийн зохицуулалттай холбоотой тулгарч байгаа бэрхшээлийг шийдвэрлэхэд биш харин салбарын бусад хуулиуд шинэчлэгдсэн, эсхүл тэдгээрт нэмэлт, өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Дээрх 36 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр хуулийн нийт зүйлийн 80 орчим хувьд нь өөрчлөлт орсон бөгөөд үүнээс дүгнэн үзэхэд хуулийн зохицуулалтын дийлэнх хэсэгт нэгдсэн бодлого, зарчмаар биш салагнд байдлаар өөр, өөр зорилгын хүрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.¹

Мөн хуульд төрийн өмчийг нийтийн зориулалттай болон төрийн өөрийн өмч гэж ангилж, ангилал тус бүрд хамаарах өмчийг ялган тодорхойлсон боловч өөр хооронд нь давхцал үүсгэсэн, төрийн мэдэлд байх эд хөрөнгийн эрх, оюуны өмчийн төрлийг орхигдуулсан, төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн ангиллыг Иргэний хуулиас зөрүүтэй, өмчийн талаар эдлэх эрх, хүлээх үүрэг, хөрөнгийн зориулалт, хэлбэртэй уялдуулж тогтоогоогүй, төрийн өмчит хуулийн этгээдийг үүсгэн байгуулахад тавигдах нөхцөл, шаардлагыг хэт ерөнхий тодорхойлсон зэрэг нь хийдэл үүсгэж байна.²

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд Улсын Их Хурал бүх ард түмнийг төлөөлөн төрийн өмчийн өмчлөгч, аймаг, нийслэлийн Иргэдийн төлөөлөгчийн хурал нь орон нутгийн өмчийн өмчлөгч байхаар заасан боловч өмчлөх эрхийг төлөөлөн хэрэгжүүлэх журмыг тодорхой зохицуулаагүйгээс хуулийн хэрэгжилтэд

хүндрэл учрах болжээ. Түүнчлэн төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдэд эд хөрөнгийн эрх хэт хязгаарлагдмал буюу хувьцаа эзэмшигчдийн хурал, төлөөлөн удирдах зөвлөл, гүйцэтгэх удирдлагад эд хөрөнгө захиран зарцуулах эрх олгоогүй нь Компанийн сайн засаглалыг хэрэгжүүлэх боломжийг хязгаарлахад хүргэжээ.

Мөн хуульд төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээг хэт ерөнхий болон давхцал, хийдэлтэй зохицуулсны улмаас төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн байгууллагын чиг үүрэг, яналт хэрэгжүүлэх эрх хэмжээ хязгаарлагдаж, төрийн өмчийн бүртгэл, хяналтыг нэгдсэн журмаар хэрэгжүүлэхэд хүндрэл учирч, төрийн болон орон нутгийн өмчийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалт, түүнд тавих хяналтыг сулруулж, үр өгөөжгүй захиран зарцуулах үр дагаварт хүргэж байна.

Төрийн өмчийн зонхилох хэсэг болох газрын бүртгэл манай улстай адил өмчийн эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудад үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэлд тооцогддог боловч Монгол Улсын хувьд төрийн ба орон нутгийн өмчид хамаарах үл хөдлөх хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэл байхгүй хэвээр байна.

Иймд Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газраас Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулгын төслийг боловсруулан УИХ-д өргөн мэдүүлсэн бөгөөд Эдийн Засгийн байнгын хороо дээр уг хуулийн төсөлд зарчмын зөрүүтэй санал их гарсан.

Харин энэхүү хуулийн төсөлд үндэслэн дээрх зарчмын зөрүүтэй саналыг тусган Монгол Улсын Үндсэн хуулийн үзэл санаанд нийцүүлсэн хуулийн Хууль зүй, дотоод хэргийн яам дээр ажлын хэсэг гарган шинэчлэн боловсруулаад байна.

Уг ажлын хэсгээс Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зорилгыг "Төрийн болон орон нутгийн өмч, түүний ангилал, өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх зохион байгуулалт, эрх хэмжээг тогтоож, төрийн болон орон нутгийн өмчид хөрөнгө олж авах, бүртгэх, үнэлэх, эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах, хяналтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулах" гэсэн агуулгаар өргөжүүлэн тодорхойлж, хуулийн төсөлд дараах зарчмын өөрчлөлтийг тусгасан. Үүнд:

- 1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн зохицуулалт, хяналтын нэгдмэл байдлыг хангах зорилгоор тус хуулийн үйлчлэх хүрээг өргөжүүлэхийн зэрэгцээ хуулийн үйлчлэлд хамаарахгүй болон тусгайлан хуулиар нэрийвчлэн зохицуулах харилцааг бусад хууль тогтоомж болон эрх зүйн шинэчлэлтэй уялдуулан тодорхойлсон;
- 2.Хуулийн нэр томъёог Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Иргэний хуульд нийцүүлэн шинэчилж, төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцаанд баримтлах зарчимд өмчийн удирдлага нэгдмэл байх, өмчийн удирдлагыг хуулиар тогтоосон хязгаарлалтын хүрээнд хэрэгжүүлэх, тооцоо, судалгаанд үндэслэсэн, тогтвортой хөгжлийг хангахад чиглэсэн байх зэрэг тусгай зарчмыг тусгасан;

- 3.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн ангиллыг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн шинэчилж, төрийн өмчийн өмчлөгч нь Улсын Их Хурал, орон нутгийн өмчийн хувьд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурал өмчлөгч байх зарчмыг хэвээр хадгалж, улмаар өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх субьект болж Улсын Их Хурал, Засгийн газар, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын эрх

¹Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн судалгаа. Хуулийн төслийн ажлын хэсэг. 2021 он.
² Монгол Улсын Ерөнхий сайдын 2020 оны 43 дугаар захирамжаар байгуулагдсан Ажлын хэсгээс хийсэн "Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн эрх зүйн байдлын судалгаа". 2020 он.

хэмжээний давхцалтыг арилгаж, харилцан уялдаатай байдлаар тусгасан. Мөн төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын болон Орон нутгийн өмчийн газрын чиг үүргийг тодруулан оруулсан;

4. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн ангиллыг тэдгээрийн эрх зүйн байдал болон хөрөнгийн эрхийн байдалтай нь уялдуулан тогтооно. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн өмчийн удирдлага болон хувьцаа эзэмшигчийн эрх хэрэгжүүлэгчийн эрх, үүрэг, төлөвлөн удирдах зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлэх, гүйцэтгэх удирдлагыг томилох зэрэг асуудлыг Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай бие даасан хуулиар зохицуулахаар тусгасан;

5. Төрийн болон орон нутгийн өмчид хөрөнгө олж авах, орон нутгийн өмч болон хувийн өмчөөс төрийн өмчид хөрөнгө шилжүүлэх, төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг бүсэд ашиглуулах, шилжүүлэх асуудлыг үр ашигтай, шударга байдлаар хэрэгжүүлэх журам, аргыг нарийвчлан тусгасан. Энэ хүрээнд төрийн өмчийг нийтийн эрх ашгийн төлөө түр ашиглуулах зорилго, гэрээний нөхцөл, төрийн болон орон нутгийн өмчийг бүсэд өмчлөлд шилжүүлэх ажиглагаанд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх журмыг шинээр тогтоосон;

6. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэлийн нэгдмэл тогтолцоо, түүний бүрдэл хэсэг (төрийн нийтийн болон тусгайлсан өмч, орон нутгийн өмч)-ийг тодорхойлж хөрөнгө бүртгэх, тоолох, үнэлэх үйл ажиллагааг нарийвчлан зохицуулна. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эдийн болон эдийн бүс хөрөнгийг бүсэд ашиглуулах, шилжүүлэхтэй холбоотой гэрээний бүртгэлийг бий болгож, холбогдох мэдээллийг ил тод хэрэгжүүлэх хууль зүйн үндэслэлийг тодорхойлж оруулсан;

7. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хяналт шалгалт, сахилта, харилцалтын үр нөлөөтэй тогтолцоог бүрдүүлж, өмчлөгч болон төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэх журмыг нарийвчлан зохицуулж, Улсын Их Хурал, Засгийн газар, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга болон төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, орон нутгийн өмчийн газраас хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг тодорхойлов;

8. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг удирдах үйл ажиллагааны ил тод байдал болон олон нийтийн хяналтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор өмчийн бүртгэл, тайлангалттай холбоотой журмыг шинэчилж, өмчийн бүртгэл, хөдөлгөөн, хяналт шалгалтын талаарх мэдээллийг тусгасан төлөв байдлын тайланг жил бүр гаргаж, Улсын Их Хурал, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнах, тайланг олон нийтэд нээлттэй мэдээлэх үүргийг Засгийн газар, Засаг дарга хэрэгжүүлэхээр зохицуулсан;

9. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрөл, ангилал, үнэлгээ, өмчийг удирдах этгээд болон өмчийн хөдөлгөөн, тооллого, тайлан, хяналт шалгалттай холбоотой мэдээллийг төвлөрүүлсэн "Мэдээллийн нэгдсэн сан"-г бүрдүүлж, санг эрхтэн хөтлөх, мэдээллийг баталгаажуулах болон хадгалалт, хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх журмыг тусгасан;

10. Хууль хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн төрөл, ангиллын шинэчлэлд нийцүүлэн хуулийн этгээдийг татан буулгах, өөрчлөн байгуулах зэрэг арга хэмжээ, түүнийг хэрэгжүүлэх эрх бүхий этгээд, хугацааг тогтоосон шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 27 дугаар зүйлд заасны дагуу тогтоосон.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь Есөн бүлэг 73 зүйлтэй бөгөөд Нэгдүгээр бүлэгт Нийтлэг үндэслэл, Хоёрдугаар бүлэгт Төрийн болон орон нутгийн өмч, түүний ангилал, Гуравдугаар бүлэгт Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлага, өмчийн удирдах этгээд, Дөвөдүгээр бүлэгт Төрийн болон орон нутгийн өмч олж авах, захиран зарцуулах, Тавдугаар бүлэгт Төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглуулах, шилжүүлэх арга, Зургадугаар бүлэгт Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, тооллого, тайланг, Долоодугаар бүлэгт Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хяналт, Наймдугаар бүлэгт Төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийн нэгдсэн сан, Есдүгээр бүлэгт бүсэд зүйлийг тус тус тусгасан болно.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулж байхтай холбогдуулан Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25.2-т заасны дагуу 1996 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдөр батлагдсан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг хүчингүй болгох туслах, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Мөн хуульд заасан нэр томъёог жигдлэх, зохицуулалт хоорондын уялдааг хангах зорилгоор Ашигт малтмалын тухай, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Боловсролын ерөнхий хууль, Гадаадын ирсэний эрх зүйн байдлын тухай, Газрын тооны тухай, Газрын тухай, Генетик нөөцийн тухай, Геодези, зураг зүйн тухай, Гүйцэтгэх ажлын тухай, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай, Жижиг, дунд үйлдвэр, үйлчилгээг дэмжих тухай, Ирсэний нисэхийн тухай, Кибер аюулгүй байдлын тухай, Кино урлагийг дэмжих тухай, Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай, Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай, Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай, Ойн тухай, Соёлын өвийг хамгаалах тухай, Төрийн албаны тухай, Төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай, Төрийн аудитын тухай, Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай, Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай, Хот, суурин ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай, Хөрөнгийн үнэлгээний тухай, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай, Цөмийн энергийн тухай, Шилэн дансны тухай зэрэг хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Түнчлэн энэхүү хуулийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхтэй холбоотойгоор 2022 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдөр өргөн Улсын Их Хуралд мэдүүлсэн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Засгийн газраас татаж авах болно.

---00---

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ... ны өдөр

Улаанбаатар
ХОТ

ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН

ТУХАЙ

/Шинэчилсэн найруулга/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

1.1. Энэ хуулийн зорилт нь төрийн болон орон нутгийн өмч, түүний ангилал, өмчийн удирдлага болон төрийн болон орон нутгийн өмчид эд хөрөнгө олж авах, эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрх, бүртгэл тооллого, тайлагнал, хяналт, ил тод байдалтай холбоотой нийтлэг харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хууль тогтоомж

2.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль¹, Иргэний хууль², энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2. Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл. Хуулийн үйлчлэх хүрээ

3.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг удирдахтай холбоотой дараах харилцааг тухайлсан хуулиар зохицуулна:

3.1.1. Улсын болон орон нутгийн төсөв, Үндэсний баялгийн сан, Эрдэнэсийн сан, улсын болон орон нутгийн нөөцийн эд хөрөнгийн бүрдүүлэлт, хуваарилалт, түүнийг захиран зарцуулах, тайлагнах, хяналт тавих;

3.1.2. Энэ хуулиар зохицуулснаас бусад төрийн болон орон нутгийн өмчит компаниитай холбоотой харилцаа;

3.1.3. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдээс үүсгэн байгуулсан ашгийн төлөө бус сангийн зохион байгуулалт, хяналтын бүтэц, эд хөрөнгийн эрх, түүнд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх;

3.1.4. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах ажиллагааг төлөвлөх, зохион байгуулах, түүнд тавих, хяналтыг хэрэгжүүлэх;

3.1.5. Энэ хуулийн 7.1.1, 7.1.2, 7.1.3, 7.1.4, 7.1.5, 7.2.1, 7.2.2, 7.2.3, 7.2.4, 7.2.5, 7.2.7, 8.1.5, 8.1.7, 9.3.6, 9.4.6-д заасан төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, тооллогыг зохион байгуулах, өмчийг эзэмшүүлж, ашиглуулах болон 7.2.2, 7.2.3- заасан агаарыг хамгаалах, агаарын орон зайг ашиглуулах, түүнд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх;

3.1.6. Соёлын биет өвийг бүртгэх, үнэлгээ тогтоох, тооллого хийх, түрээслэх солбилдох, шилжүүлэх болон түүнд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх;

3.1.7. Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг хэрэгжүүлэх, түншлэлийн төслийг санхүүжүүлэх болон дэмжлэг үзүүлэх;

3.1.8. Монгол Улсын төрийн далбаа мандуулсан хөлөг онгоцоор далаа ашиглах;

3.1.9. Хууль болон гэрээний дагуу төрийн зарим чиг үүргийг хувийн хэвшил ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд болон хуулиар тусгайлан эрх олгосон этгээдээр гүйцэтгүүлэх.

3.2. Тухайлсан хуулиар тогтоох төрийн болон орон нутгийн өмч, эд хөрөнгийг удирдахтай холбоотой зохицуулалт нь энэ хуульд заасан өмчийг удирдах зарчим өмчийн зориулалт, ангилал болон өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч этгээдийн нийтлэг эрх хэмжээнд нийцсэн байна.

3.3. Тухайлсан хуулиар зохицуулагдаагүй энэ хуулийн 3.1-д заасан төрийн болон орон нутгийн өмч, эд хөрөнгийг удирдахтай холбоотой харилцананд энэ хууль үйлчилнэ.

3.4. Төрийн болон албаны нууцад хамаарах эд хөрөнгийг удирдах, түүнд хяналт тавих журмыг энэ хууль болон холбогдох хуульд нийцүүлэн Засгийн газар батална.

4 дүгээр зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

4.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:

4.1.1. "Өмчийн удирдлага" гэж эрх бүхий этгээдээс төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглах, шилжүүлэх, захиран зарцуулах үйл ажиллагааг;

4.1.2. "Өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч" гэж Засгийн газар, түүнээс эрх шилжүүлэн авсан төрийн өмчийн асуудал харууцсан төрийн захиргааны байгууллага, болон бусад этгээдийг;

4.1.3. "Орон нутгийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч" гэж Засаг дарга, түүнээс эрх шилжүүлэн авсан төрийн өмчийн асуудал харууцсан газар, болон бусад этгээдийг;

¹ Монгол Улсын Үндсэн хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 1992 оны 1 дугаарт нийтлэгдсэн.
² Иргэний хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2002 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

4.1.4. "Эрх шилжүүлэн авсан этгээд" гэж энэ хуулийн 27.1-д заасны дагуу Засгийн газраас төрийн өмчийг, Засаг даргаас орон нутгийн өмчийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх эрхийг олж авсан этгээдийг;

4.1.5. "Төрийн өмчийн эзэмшигч" гэж төрийн өмчийг харьяалах төрийн байгууллага, албан газар, тусгай сан, төрийн өмчит компанийг;

4.1.6. "Орон нутгийн өмчийн эзэмшигч" гэж орон нутгийн өмчийг харьяалах орон нутгийн байгууллага, албан газар, орон нутгийн тусгай сан, орон нутгийн өмчит компанийг;

5 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг удирдах зарчим

5.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэхэд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаас гадна дараах зарчмыг баримтална:

5.1.1. төрийн болон орон нутгийн өмч, гадаад улс болон нээлттэй далай тэнгис, агаарын орон зай дахь Монгол Улсын төрийн өмчийг удирдах төрийн бодлого нэгдмөл байх;

5.1.2. хуульд заасан зорилго, тогтвортой хөгжлийг хангахад чиглэсэн байх;

5.1.3. үр өгөөжийг ард түмэнд тэгш шударга хүртээх;

5.1.4. тооцоо, судалгаанд үндэслэсэн үр нөлөөтэй, үр ашигтай байх;

5.1.5. хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу хэрэгжүүлж, хариуцлагатай, ил тод, нээлттэй байх;

5.1.6. хууль болон гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол биет болон биет бус хөрөнгийн иж бүрдэл нь нэг эд хөрөнгөд хамаарах бол өмчийн удирдлагыг нэг этгээд хэрэгжүүлэх.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН АНГИЛАЛ

6 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн ангилал

6.1. Төрийн өмчийг төрийн нийтийн болон төрийн тусгайлсан өмч гэж ангилна.

6.2. Төрийн болон орон нутгийн өмч нь эдийн болон эдийн бус хөрөнгөөс бүрдэнэ.

6.3. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгө нь үл хөдлөх болон хөдлөх эд хөрөнгө байна.

7 дугаар зүйл. Төрийн нийтийн өмч

7.1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуулиар ард түмний мэдэлд байхаар заасан дараах байгалийн баялаг, эд хөрөнгө нь төрийн нийтийн өмч байна:

- 7.1.2. газрын хэвлий, түүний баялаг;
- 7.1.3. ой, түүний нөөц, дагалдах баялаг;
- 7.1.4. ус, түүний нөөц, доторх баялаг;
- 7.1.5. ан амьтан;
- 7.1.6. Эрдэнэсийн сангийн хөрөнгө;
- 7.1.7. Үндэсний баялгийн сангийн хөрөнгө.

7.2. Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуулиар төрийн хамгаалалтад байхаар заасан болон үр өгөөжийг нийт ард түмэнд хүртээхээр заасан дараах баялаг, хөрөнгө төрийн нийтийн өмчид хамаарна:

- 7.2.1. ургамал;
- 7.2.2. агаар;
- 7.2.3. агаарын орон зай;
- 7.2.4. иргэн, хуулийн этгээдийн өмчлөлд байгаагаас бусад түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал болон хөдлөх дурсгалт зүйл;

7.2.5. палеонтологи, археологийн олдвор;

7.2.6. төрийн өмчит компанийн төрийн эзэмшлийн хувьцаа, хувьцаанд хамаарах үнэт цаас;

7.2.7. төрийн архивын сан хөмрөг;

7.2.8. нийтийн зориулалтаар ашиглахаар хуульд заасан бусад.

7.3. Хуульд өөрөөр заагаагүй бол иргэн нь бусдад эзэмшүүлж, ашиглуулснаас бусад газар, ой, усны сан бүхий газарт чөлөөтэй нэвтрэх, энэ хуулийн 7.1.2, 7.1.3, 7.1.4, 7.1.5, 7.2.1, 7.2.2-г заасан төрийн нийтийн өмчийг хуульд заасны дагуу хувийн болон гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар ашиглах, үр шимийг хүртэх эрхтэй.

7.4. Төрийн нийтийн өмчийн газрыг Газрын тухай хуульд³ заасан болзол, журмыг дагуу бусдад эзэмшүүлж, ашиглуулж болно.

8 дугаар зүйл. Төрийн тусгайлсан өмч

8.1. Төрийн тусгайлсан өмчид дараах хөрөнгө хамаарна:

- 8.1.1. улсын төсвийн хөрөнгө;
- 8.1.2. тусгай сангийн хөрөнгө;
- 8.1.3. төрийн байгууллага, албан газрын хөрөнгө;
- 8.1.4. төрийн үйл ажиллагаанд хамаарах хуульд заасан бүртгэл, мэдээллийн

сан;

- 8.1.5. төрийн хөрөнгөөр бүтээсэн, олж авсан оюуны өмч, эрх;
- 8.1.6. улсын нөөц;
- 8.1.7. төрийн архивын сан хөмрөг;
- 8.1.8. хуульд заасан бусад.

9 дүгээр зүйл. Орон нутгийн өмч

³ Газрын тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2002 оны 27 дугаарт нийтлэгдсэн.

9.1. Аймаг, сум, нийслэл, дүүрэг нь хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэх зорилгоор өмчтэй байна.

9.2. Орон нутгийн өмч нь орон нутгийн нийтийн зориулалттай болон орон нутгийн тусгайлан өмчөөс бүрдэнэ.

9.3. Аймаг, нийслэлийн өмчид дараах хөрөнгө хамаарна:

9.3.1. аймаг, нийслэлийн байгууллага, аймаг, нийслэлийн өмчит албан газрын хөрөнгө;

9.3.2. аймаг, нийслэлийн төсөв;

9.3.3. аймаг, нийслэлийн өмчийн хөрөнгөөр байгуулсан нийтийн эзэмшлийн гудамж, талбай, хөшөө дурсгал, олон нийтийн соёл, амралтын хүрээлэн, ногоон байгууламж, авто зам, авто зогсоол болон цэвэр, бохир усны шугам, дулааны шугам, хот хаягдал болон хаягдал ус цэвэрлэх байгууламж, үерийн далан, ундны болон ахуйн хэрэгцээний угт цэгийн байгууламж зэрэг нийтийн хэрэгцээнд зориулсан хөрөнгө;

9.3.4. аймаг, нийслэлийн тусгай сан болон бусад сангийн хөрөнгө;

9.3.5. аймаг, нийслэлийн эзэмшлийн үнэт цаас;

9.3.6. аймаг, нийслэлийн нөөц;

9.3.7. аймаг, нийслэлийн өмчийн хөрөнгөөр бүтээсэн, олж авсан оюуны өмч,

эрх;

9.3.8. хуульд заасан бусад.

9.4. Сум, дүүргийн өмчид дараах хөрөнгө хамаарна:

9.4.1. сум, дүүргийн байгууллага, сум, дүүргийн өмчит албан газрын хөрөнгө;

9.4.2. сум, дүүргийн төсөв;

9.4.3. сум, дүүргийн өмчийн хөрөнгөөр байгуулсан нийтийн эзэмшлийн гудамж, талбай, хөшөө дурсгал, олон нийтийн соёл, амралтын хүрээлэн, ногоон байгууламж, авто зам, авто зогсоол болон төвлөрсөн бус ундны болон ахуйн хэрэгцээний угт цэгийн байгууламж зэрэг нийтийн хэрэгцээнд зориулсан хөрөнгө;

9.4.4. орон нутгийн тусгай сангийн хөрөнгө;

9.4.5. сум, дүүргийн эзэмшлийн үнэт цаас;

9.4.6. сум, дүүргийн нөөц;

9.4.7. сум, дүүргийн өмчийн хөрөнгөөр бүтээсэн, олж авсан оюуны өмч, эрх;

9.4.8. хуульд заасан бусад.

9.5. Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн⁴ 17.1-д заасны дагуу байгуулсан сангийн хөрөнгө нь тухайн аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн тусгайлан өмч байна.

9.6. Энэ хуулийн 9.3.3, 9.3.5-д заасан хөрөнгө нь аймаг, нийслэлийн нийтийн зориулалттай өмч, 9.4.3, 9.4.5-д заасан хөрөнгө нь сум, дүүргийн нийтийн зориулалттай өмч байна.

⁴ Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" амхэтгэлийн 2021 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

9.7. Энэ хуулийн 9.3.1, 9.3.2, 9.3.7, 9.3.8-д заасан хөрөнгө нь аймаг, нийслэлийн тусгайлан өмч, 9.4.1, 9.4.2, 9.4.7, 9.4.8-д заасан хөрөнгө нь сум, дүүргийн тусгайлан өмч байна.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН УДИРДАХ ЭТГЭЭД

10 дугаар зүйл. Төрийн өмчийн удирдлага

10.1. Улсын Их Хурал нь Монгол Улсын ард түмнийг төлөөлөн Төрийн өмчийг өмчлөгч байна.

10.2. Төрийн нийтийн өмчлөгч нь гагцхүү Улсын Их Хурал байна.

10.3. Засгийн газар нь хуульд заасан эрх хэмжээний хүрээнд төрийн өмчийг удирдлагыг хэрэгжүүлж, төрийн өмчийн үр нөлөөтэй, үр ашгтай байдлыг Улсын Их Хурлын өмнө харилцана.

10.4. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн нэгдсэн бодлогыг Улсын Их Хурал баталж, Засгийн газар хэрэгжүүлнэ.

10.5. Улсын Их Хурал нь стратегийн ач холбогдол бүхий салбар дахь төрийн, өмчит компанийн хувьцааг захиран зарцуулах талаар шийдвэр гаргах бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд бусад өмчийн талаар төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч болон эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлж болно.

10.6. Улсын Их Хурал нь бусдын өмчлөгд шилжүүлж үл болох төрийн тусгайлан өмчийн жагсаалтыг батална.

10.7. Улсын Их Хурал нь төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгчээс энэ хуулийн 11.2-д заасны дагуу төрийн өмчийг бусдад шилжүүлэх талаар шийдвэр гаргахдаа Улсын Их Хурлын зөвшөөрлийг авах өмчийн жагсаалтыг баталж болно.

11 дүгээр зүйл. Төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч

11.1. Төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь энэ хуулийн 4.1.2-т заасны дагуу Засгийн газар, Төрийн өмчийн хороо болон бусад этгээд байна.

11.2. Төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь дараах төрийн өмчийг бусдад шилжүүлэх талаар шийдвэр гаргана:

11.2.1. Улсын Их Хурал шийдвэрлэхээр хуульд зааснаас бусад төрийн өмчит компанийн хувьцаа;

11.2.2. төрийн байгууллага, албан газрын эзэмшлийн үл хөдлөх эрх хөрөнгө;

11.2.3. орон нутгийн өмчид шилжүүлэх үл хөдлөх эд хөрөнгө;

11.2.4. гадаад улсын дипломат төлөөлөгчийн газар, олон улсын байгууллагад ашигтлуулах үл хөдлөх эд хөрөнгө;

11.2.5. тухайн жилийн балансын дүнгээр хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 200 дахин тооцсонтой дүйцэх тоног төхөөрөмж, тээврийн хэрэгсэл;

11.2.6. хуульд заасан бусад.

11.3. Төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь дараах тохиолдолд төрийн өмчийг бусдад ашиглуулах талаар шийдвэр гаргана:

11.3.1. энэ хуулийн 24.1.1, 24.1.2-т заасан аргыг хэрэглэхгүйгээр төрийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг шууд ашиглуулах гэрээ байгуулах;

11.3.2. арав, түүнээс дээш жилийн хугацаагаар үл хөдлөх эд хөрөнгийг бусдад ашиглуулах;

11.3.3. эд юмсын хязгаарлагдмал эрхээр үл хөдлөх эд хөрөнгийг бусдад ашиглуулах;

11.3.4. хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 200 дахин тооцсонтой дүйцэх хөдлөх хөрөнгийн бусдад ашиглуулах.

11.4. Төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь төрийн өмчийг удирдах эрхээ хуульд заасны дагуу бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн удирдах эрхээ хуульд заасны дагуу бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн харьяа байгууллага, албан газар, бусад этгээдэд тэдгээрийн саналыг үндэслэн шилжүүлж болно.

11.5. Төрийн өмчийг удирдах эрхээ хуульд заасны дагуу бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн харьяа байгууллага, албан газар, бусад этгээдэд тэдгээрийн саналыг үндэслэн шилжүүлж болно.

11.6. Энэ хуулийн 11.4, 11.5-д заасны дагуу эрх шилжүүлэн авсан этгээд нь уг асуудлаар бусдад эрхээ шилжүүлэхийг хориглоно.

11.7. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн харьяаллын талаар төрийн байгууллага, албан газар болон орон нутгийн байгууллага, албан газар хооронд гарсан маргааныг Засгийн газар шийдвэрлэнэ.

12 дугаар зүйл. Төрийн өмчийн хороо, түүний чиг үүрэг

12.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хууль тогтоомж, Засгийн газрын холбогдох шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах чиг үүргийг Төрийн өмчийн хороо хэрэгжүүлэх бөгөөд Төрийн өмчийн хороо нь Засгийн газрын тохируулагч агентлаг байна.

12.2. Төрийн өмчийн хороо нь хамтын удирдлагын зарчмаар ажиллах бөгөөд дарга, төрийн захиргааны байгууллагын төлөөлөл бүхий орон тооны бус найман гишүүнтэй байна.

12.3. Засгийн газар Төрийн өмчийн хороо бүтэц, орон тооны дээд хязгаарыг тогтоож, дарга, гишүүнийг томилж, чөлөөлнө.

12.4. Төрийн өмчийн хорооны хамтын шийдвэр гаргах үйл ажиллагааны үндсэн хөлбэр нь хуралдаан байна. Хуралдааны шийдвэр нь тогтоол, тэмдэглэл хэлбэртэй байна.

12.5. Төрийн өмчийн хороо нь Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн⁵ 7 дугаар зүйлд зааснаас гадна дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

12.5.1. орон нутгийн өмчийн асуудал хариуцсан аймаг, нийслэлийн Засаг даргын харьяаны газар /цаашид "Орон нутгийн өмчийн газар" гэх/-ыг мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг сайжруулах асуудлаар үүрэг, чиглэл өгөх;

12.5.2. төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгчээс бусдад шилжүүлсэн эрх, түүний хэрэгжилтэд хяналт тавих, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авах.

12.5.3. төрийн өмчийн оролцоотой компаниас бусад төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хөрөнгийн ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулах зорилгоор төрийн өмчийн төлөөлөгчийг түр томилон ажиллуулах, буруутай этгээдэд хариуцлага хүлээлгэ асуудлаар холбогдох байгууллагад санал хүргүүлэх;

12.5.4. төрийн өмчид учруулсан хохирлыг барагдуулах чиглэлээр холбогдох байгууллагаатай хамтран ажиллах, шүүхэд нэхэмжлэл гаргах;

12.5.5. төрийн болон орон нутгийн өмчийн хууль тогтоомжийн талаар төрийн албан хаагчдад зориулсан сургалтын хөтөлбөр боловсруулах, сургалт зохион байгуулахад Төрийн албаны зөвлөл болон холбогдох бусад байгууллагад мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх;

12.5.6. хуульд заасан бол төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцааг зохицуулсан захиргааны хэм хэмжээний акт батлан мөрдүүлэх;

12.5.7. төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль тогтоомж, түүнийг нийцүүлэн баталсан эрх зүйн актын хэрэгжилтэд хяналт тавих, төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлж, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авах;

12.5.9. хуульд заасан бусад.

12.6. Төрийн өмчийн хороонд улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч улсын байцаагч /цаашид "улсын байцаагч" гэх/ ажиллана.

12.7. Төрийн өмчийн хорооны дарга нь улсын ерөнхий байцаагчийн эрхтэй байна.

12.8. Улсын ерөнхий байцаагчийн эрхийг Засгийн газар, улсын ахлах байцаагч болон улсын байцаагчийн эрхийг Улсын ерөнхий байцаагч олгоно.

12.9. Улсын байцаагч холбогдох хууль тогтоомж, түүнд нийцүүлэн баталсан эрх зүйн актын биелэлтэд хяналт тавина.

⁵Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2004 оны 16 дугаарт нийтлэгдсэн.

12.10. Төрийн өмчийн хорооны дарга нь улсын ерөнхий байцаагчийн эрхтэй байх бөгөөд улсын ерөнхий байцаагчийн эрхийг Засгийн газар олгоно. Улсын ерөнхий байцаагч нь улсын ахлах болон улсын байцаагчийн эрхийг олгоно.

13 дугаар зүйл. Төрийн өмчийн эзэмшигч

13.1. Төрийн өмчийн эзэмшигч нь төрийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгчийн эрх хэмжээнд хамааруулснаас бусад төрийн өмчийг хууль тогтоомжид заасны дагуу захиран зарцуулна.

13.2. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эзэмшигчийг дараах байдлаар ангилна:

13.2.1. төрийн байгууллага;

13.2.2. албан газар;

13.2.3. төрийн болон орон нутгийн өмчит компани;

13.2.4. Засгийн газрын тусгай сан.

13.3. Энэ хуулийн 13.2.1-д заасан төрийн байгууллагыг төрийн хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийг дээд, төв болон орон нутгийн бүх шатанд хэрэгжүүлэх зорилгоор хуульд заасны дагуу байгуулагдсан, төсвөөс санхүүждэг байгууллага, түүний үндсэн чиг үүргийг харьцсан харьяа нэгжийг ойлгоно.

13.4. Энэ хуулийн 13.2.2-т заасан албан газар гэж төрийн болон орон нутгийн чиг үүрэгт хамаарах сургууль, эмнэлэг, хэвтэл мэдээлэл, харилцаа холбоо, тээвэр, эрчим хүч, соёл, спорт зэрэг нийтийн үйлчилгээ үзүүлэх, төрийн байгууллагын чиг үүрэгээ хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой хуульд заасан журмын дагуу үүсгэн байгуулагдах төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийг ойлгоно.

13.5. Энэ хуулийн 13.2.3-т заасан төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийг Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай хуулийн 4.1.1, 4.1.4-т заасан хуулийн этгээдийг ойлгоно.

13.6. Энэ хуулийн 13.2.4-т заасан Засгийн газрын тусгай сан/цаашид "тусгай сан" гэж Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулиар түүнтэй холбоотой харилцаат зохицуулагдах хуулийн этгээдийг ойлгоно.

13.7. Тусгай сангийн удирдлагыг гүйцэтгэх захирал хэрэгжүүлэх бөгөөд харьяалах Засгийн газрын гишүүн сонгож, чөлөөлнө.

13.8. Гүйцэтгэх захирал нь хууль болон дүрмээр олгосон эрх хэмжээний хүрээнд хэлцэл хийх, гэрээ байгуулах, санг төлөөлөх зэргээр тусгай сангийн нэрийн өмнөөс итгэмжлэлийгээр үйл ажиллагаа явуулна.

13.9. Гүйцэтгэх захирал нь тусгай сангийн өмнө үнэнч шударгаар ажиллах үүрэг хүлээх бөгөөд сангийн хөрөнгөд хохирол учруулсан тохиолдолд хувийн хөрөнгөөр нөхөн төлнө.

13.10. Тусгай сан нь дүрэмдээ заасан бол хяналтын хороог байгуулж болох бөгөөд хорооны бүрэлдэхүүнд төрийн болон хувийн хэвшлийн төлөөллийг тэнцүү тоогоор оролцуулах ба тусгай сангийн хөрөнгийн зарцуулалт, үйл ажиллагаанд хяналт тавихад олгон нийтийн оролцоог хангана.

13.11. Энэ хуулийн 13.2.1, 13.2.2, 13.2.4-т заасан хуулийн этгээдийн иргэний эр зүйн чадвар нь хуульд заасны дагуу байгуулагдсанаар үүсэж, татан буугдсанаар дуусгавар болно.

13.12. Энэ хуулийн 13.2.3-т заасан хуулийн этгээдийн иргэний эрх зүйн чадвар нь улсын бүртгэлд бүртгүүлснээр үүсэж, хуульд заасан журмын дагуу татан буугдаж, улсын бүртгэлээс хасалдсанаар дуусгавар болно.

14 дүгээр зүйл. Орон нутгийн өмчийн удирдлага

14.1. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь орон нутгийн оршин суугчдыг төлөөлөн орон нутгийн өмчийн өмчлөгч байна.

14.2. Сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурал нь орон нутгийн өмчөөр бий болсон эд хөрөнгө болон аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас шилжүүлсэн болон энэ хуулийн 9.4-т заасан эд хөрөнгийг өмчилнө.

14.3. Аймаг дарга нь хуульд заасан эрх хэмжээний хүрээнд орон нутгийн өмчийг удирдлагыг хэрэгжүүлж, орон нутгийн өмчийн үр нөлөөтэй, үр ашигтай байдлыг Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын өмнө харьцууцна.

14.4. Орон нутгийн өмчийн бодлогыг Улсын Их Хурлаас баталсан төрийн болон орон нутгийн өмчийн нэгдсэн бодлогод нийцүүлэн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал баталж, Засаг дарга хэрэгжүүлнэ.

14.5. Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь хуулиар шийдвэрлэхээр заасан орон нутгийн өмчийг захиран зарцуулах бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд орон нутгийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч болон эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлж болно.

14.6. Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь бусдын өмчлөлд шилжүүлж үл болох төрийн тусгайлсан өмчийн жэгсаалтыг батална.

14.7. Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь дараах өмчийн талгаар өмчийг удирдлагыг хэрэгжүүлэгчийн саналыг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ:

14.8.1. орон нутгийн өмчит компанийн хувьцаа, хувьцаанд хамаарах үнэт цаасыг бусдад шилжүүлэх;

14.9.2. орон нутгийн байгууллага, албан газрын эзэмшлийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг бусдад шилжүүлэх;

14.10.3. орон нутгийн нийтийн зориулалттай өмчийг бусдад шилжүүлэх.

15 дугаар зүйл. Орон нутгийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч

15.1. Орон нутгийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь дараах хөрөнгийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх талгаар шийдвэр гаргана:

15.2.1. орон нутгийн байгууллага, албан газрын эзэмшлийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг бусдад ашиглуулах

15.1.2.эд юмсын хязгаарлагдмал эрхээр үл хөдлөх эд хөрөнгийг бусдад ашиглуулах;

15.1.3.албан газрын эзэмшилд байгаа тээврийн хэрэгсэл, үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийг бусдад шилжүүлэх;

15.1.5.хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг ... дахин тооцсонтой дүйцэх хөдлөх хөрөнгийг бусдад ашиглуулах;

15.1.4.хууль тогтоомжид заасан бусад.

15.3.Орон нутгийн өмчийг хэрэгжүүлэгч нь энэ хуульд заасны дагуу орон нутгийн өмчийг удирдах, орон нутгийн өмчийг удирдах эрхээ бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн Орон нутгийн өмчийн газарт шилжүүлэх, шаардлагатай бусад асуудлаар үүрэг чиглэл өгч болно.

15.4.Орон нутгийн өмчийг удирдах эрхээ хуульд заасны дагуу бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн харьяа байгууллага, албан газар, бусад этгээдэд тэдгээрийн саналыг үндэслэн шилжүүлж болно.

15.5.Энэ хуулийн 16 дугаар зүйлийн 15.3, 15.4-т заасны дагуу эрх шилжүүлэн авсан этгээд нь уг асуудлаар бусдад эрхээ шилжүүлэхийг хориглоно.

15.6.Орон нутгийн өмчийн харьяаллын талаар орон нутгийн байгууллага, албан газар хооронд гарсан маргааныг дээд шатны Засаг дарга шийдвэрлэнэ.

Тайлбар:Энэ зүйлийн 15.1.4-т заасан "үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмж" гэж тухайн албан газрын үндсэн үйл ажиллагаатай холбоотойгоор хэрэглэгдэж байгаа тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл зэргийг ойлгоно.

16 дугаар зүйл.Орон нутгийн өмчийн газар, түүний чиг үүрэг

16.1.Орон нутагт төрийн болон орон нутгийн өмчийн хууль тогтоомж, орон нутгийн нэгжийн удирдлагын өмчийн талаарх холбогдох шийдвэрийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах, өмчийн хяналтыг хэрэгжүүлэх чиг үүргийг Орон нутгийн өмчийн газар хэрэгжүүлнэ.

16.2.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нь харьяа Орон нутгийн өмчийн газрын бүтэц, орон тооны дээд хязгаарыг тогтоож, даргыг Төрийн өмчийн хороотой зөвшилцөн томилж, чөлөөлнө.

16.3.Орон нутгийн өмчийн газар нь дараах чиг үүрэгтэй:

16.3.1.харьяа орон нутгийн хэмжээнд төрийн болон орон нутгийн өмчийн хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавьж, хэрэгжилтийг хангуулах чиглэлээр зөвлөмж, шаардлага өгөх;

16.3.2.иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргаас орон нутгийн өмчийн талаар гарах шийдвэрийг хууль тогтоомжид нийцүүлэх чиглэлд мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх, шийдвэрийн биелэлтийг хангуулах;

16.3.3.аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас өмчийн талаар гаргасан шийдвэрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, тайлагнах;

16.3.4.төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль тогтоомж, түүний нийцүүлэн баталсан эрх зүйн актын хэрэгжилтэд хяналт тавих, төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлж, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авах;

16.3.5.хуульд заасан бусад.

16.4.Орон нутгийн өмчийн газарт улсын ерөнхий байцаагчаас эрх олгосон улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч ажиллана.

16.5.Энэ хуулийн 16.3.1, 16.3.2, 16.3.4, 16.3.5-д заасан чиг үүрэг бүхий өмчийн асуудал харилцсан ажилтныг сум, дүүрэгт ажиллуулж болно.

17 дугаар зүйл.Орон нутгийн өмчийн эзэмшигч

17.1.Орон нутгийн өмчийн эзэмшигч нь орон нутгийн өмчийн удирдлагын хэрэгжүүлэгчийн эрх хэмжээнд хамааруулснаас бусад орон нутгийн өмчийг хуульд заасны дагуу захиран зарцуулна.

17.2.Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийг дараах байдлаар ангилна:

17.2.1.нутгийн захиргааны байгууллага;

17.2.2.орон нутгийн өмчит албан албан газар;

17.2.3.орон нутгийн өмчит компани;

17.2.4.орон нутгийн тусгай сан.

17.3.Энэ хуулийн 17.2.1-д заасан орон нутгийн байгууллагыг орон нутгийн бүх шатанд хэрэгжүүлэх зорилгоор хуульд заасны дагуу байгуулагдсан, орон төсвөөр санхүүждэг байгууллага, түүний үндсэн чиг үүргийг хариуцсан харьяа нэгжийг ойлгоно.

17.4.Энэ хуулийн 17.2.2-т заасан албан газрыг орон нутгийн чиг үүрэгт хамаарах сургууль, эмнэлэг, хэвлэл мэдээлэл, харилцаа холбоо, тээвэр, эрчим хүч, соёл, спорт зэрэг нийтийн үйлчилгээ үзүүлэх, төрийн байгууллагын чиг үүрэг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой хуульд заасан журмын дагуу үүсгэн байгуулагдах төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийг ойлгоно.

17.5.Энэ хуулийн 17.2.3-т заасан орон нутгийн өмчит компанийг Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай хуулийн 4.1.1, 4.1.4-т заасан хуулийн этгээдийг ойлгоно.

17.6.Энэ хуулийн 17.2.4-т заасан орон нутгийн тусгай санг орон нутгийн нийтийн зориулалттай үйл ажиллагаа, энэ хуулийн 9.3.3-т заасан нийтийн эзэмшлийн гутаагай тайлбай зэрэг газрын тохижуулах, үйл ажиллагааг дэмжихэд зориулсан мөнгөн хөрөнгийн данс бүхий хуулийн этгээдийг ойлгоно.

18 дугаар зүйл.Орон нутгийн өмчийг төрийн өмчид шилжүүлэх

18.1.Улсын Их Хурал нь нийтийн эрх ашиг, нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг төрийн өмчид шилжүүлэн авах асуудлаар Засгийн газрын саналыг хэлэлцэж, шийдвэр гаргана.

18.2.Засгийн газар нь төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагын нэгдмэл байдлыг хангах, өмчийн талгаарх төрийн бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулна.

18.3.Засгийн газар нь дараах нөхцөлд орон нутгийн өмчийг төрийн өмчид буцаан шилжүүлж болно.

18.3.1. олон улсын гэрээгээр бусдын өмнө үүрэг хүлээсэн бол;

18.3.2. улсын төсвийн санхүүжилтээр бий болсон орон нутгийн өмч бол.

19 дүгээр зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн зориулалтыг өөрчлөх

19.1. Төрийн болон орон нутгийн байгууллага, албан газар нь төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэлд заасан зориулалтын бусаар тухайн үл хөдлөх эд хөрөнгийг ашиглах бол харьяалах өмчийн асуудал хармуцсан байгууллагаас зөвшөөрөл авна.

19.2. Энэ хуулийн 27-1-д заасан шийдвэрийн дагуу ашиглах эрхийг олж авсан этгээд нь эзэмшиж байгаа төрийн болон орон нутгийн өмчийг зориулалтын бусаар ашиглах асуудлыг энэ хуулийн 28 дугаар зүйлд заасан гэрээгээр зохицуулна.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИД ЭД ХӨРӨНГӨ ОЛЖ АВАХ, ЗАХИРАН ЗАРЦУУЛАХ

НЭГДҮГЭЭР ДЭД БҮЛЭГ ТӨРИЙН ӨМЧИД ЭД ХӨРӨНГӨ ОЛЖ АВАХ

20 дугаар зүйл. Төрийн өмчид эд хөрөнгө олж авах

20.1. Төрийн өмчид дараах үндэслэлээр эд хөрөнгө олж авна:

20.1.1. эрх бүхий байгууллагын баталсан төсөв, төлөвлөгөө, шийдвэрийн дагуу худалдан авсан, эсхүл эд хөрөнгө зарцуулсны үр дүнд бий болсон эд хөрөнгө;

20.1.2. төрийн өмчийн хөрөнгийн ашиглалтаас бий болсон үр шим, ашиг, орлого;

20.1.3. төрийн үйлчилгээ, үйл ажиллагаанаас бий болсон орлого, эдийн болон эдийн бус баялаг;

20.1.4. шаардах эрх, хохирлын нөхөн төлбөр, даатгалын нөхөн олговорт авсан эд хөрөнгө;

20.1.5. хуульд заасны дагуу хандив, тусламж, бэлэглэл, өв, эрх залгамжлах журмаар олж авсан эд хөрөнгө;

20.1.6. эзэнтгүй болон даралдмал үнэт зүйл;
20.1.7. зээлээр авсан эд хөрөнгө;

13

20.1.8. сольж авсан эд хөрөнгө;
20.1.9. төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн гэрээний дагуу шинээр бий болсон эд хөрөнгө;

20.1.10. орон нутгийн өмчөөс төрийн өмчид шилжүүлсэн эд хөрөнгө;

20.1.11. эргүүлэн авсан, сольж авсан газар;

20.1.12. хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан үндэслэл, журмын дагуу шилжүүлэн авсан, дайчлан авсан, хурааж, улсын орлого болгосон эд хөрөнгө;

20.1.13. эд хөрөнгө оруулах замаар эзэмших үнэт цаас;

20.1.14. хуульд заасан бусад.

20.2. Төсвийн хөрөнгө оруулалтаар бий болсон эд хөрөнгө нь төрийн болон орон нутгийн өмч байна.

20.3. Засгийн газар нь стратегийн ач холбогдол бүхий салбараас бусад салбар төрийн эзэмшлийн хувьцааг олж авахтай холбоотой шийдвэр гаргана.

20.4. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар бий болсон үл хөдлөх эд хөрөнгийг, эзэмшилтийг Засгийн газар, орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар бий болсон үл хөдлөх эд хөрөнгийн эзэмшигчийг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тогтооно.

20.5. Даралдмал үнэт зүйлс доторх түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг соёлы асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Иргэний хуулийн 118.3-т заасны дагуу төрийн өмчлөлд шилжүүлэн авна.

20.6. Бусад этгээдтэй хамтарч хөрөнгө оруулсан бол тухайн оруулсан хувь хөрөнгийн хэмжээгээр төрийн өмчид хамгааруулна.

21 дүгээр зүйл. Орон нутгийн өмчид эд хөрөнгө олж авах

20.1. Орон нутгийн өмчид энэ хуулийн 20.1.4, 20.1.5, 20.1.6, 20.1.7, 20.1.8, 20.1.9, 20.1.11, 20.1.12-д зааснаас гадна дараах үндэслэлээр эд хөрөнгө олж авна:

20.1.1. улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар орон нутгийн өмчид зориулж бэлтгэсэн эд хөрөнгө;

20.1.2. төрийн өмчөөс орон нутгийн өмчид шилжүүлсэн эд хөрөнгө;

20.1.3. орон нутгийн өмчийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, үр шим, ашиг орлого олсны үр дүнд бий болсон эд хөрөнгө;

20.1.4. орон нутгийн үйлчилгээ, үйл ажиллагааны орлогоор бий болсон эд хөрөнгө;

20.1.5. хуульд заасан бусад.

21 дүгээр зүйл. Хандив, тусламж, бэлэглэл, өв, эрх залгамжлалын журмаар эд хөрөнгө олж авах

21.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь Төсвийн тухай хууль, Иргэний хуульд заасны дагуу хандив, тусламж, бэлэглэл, өв, эрх залгамжлалын журмаар эд хөрөнгө олж авч болно.

14

21.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь бэлэг, хандив, тусламжаар хүлээн авсан эд хөрөнгөд үнэлгээ тогтоож, данс бүртгэлд тусгах үүрэгтэй.

21.3.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсад бэлэглэсэн, хандивласан, тусламжаар олгосон эд хөрөнгийг үнэлэх, зориулалт, ашиглалтын нөхцөлийг харгалзан эзэмших этгээдийг Төрийн өмчийн хороо тогтооно.

21.4.Энэ хуулийн 21.3-т заасны дагуу хандив, тусламж, бэлэглэл, өв, эрх залгамжлалын журмаар авсан эд хөрөнгө нь орон нутагт зориулсан бол уг эд хөрөнгийг орон нутгийн өмчид шилжүүлнэ.

21.5.Монгол Улс, төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь хэрэгцээ шаардлагагүй, илүү зардал гарах, эсхүл үүрэг хүлээх нөхцөлтэй хөрөнгийг хандив, тусламж, бэлэглэл, өв, эрх залгамжлалын журмаар хүлээн авахаас татгалзах эрхтэй.

22 дугаар зүйл.Хурааж, улсын орлого болгон эд хөрөнгө олж авах

22.1.Хурааж, улсын орлого болгосон хөрөнгийг төрийн өмчид шилжүүлэх тухай эрх бүхий этгээдийн шийдвэрийг үндэслэн Төрийн өмчийн хороо хүлээн авч, зориулалт, ашиглалтын нөхцөлийг харгалзан эзэмших этгээдийг тогтооно.

22.2.Хурааж, улсын орлого болгосон мөнгөн хөрөнгө, эсхүл хурааж, улсын орлого болгосон эд хөрөнгийг худалдан борлуулсан мөнгөн хөрөнгийг улсын төсвийн дансанд оруулна.

22.3.Хураан авсан түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг төрийн өмчид шилжүүлэх бөгөөд соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналын дагуу эзэмших этгээдийг тогтооно.

22.4.Хурааж, улсын орлого болгосон эд хөрөнгө нь төр, орон нутгийн байгууллага, албан газарт хэрэгцээтэй эсэх талаар Төрийн өмчийн хороо дүгнэлт гаргана.

22.5.Хурааж, улсын орлого болгосон эд хөрөнгө нь худалдан борлуулах боломжгүй, эсхүл энэ хуулийн 61 дүгээр зүйлд заасан магадлах ажиллагааны үр дүнд төрийн байгууллага, албан газарт хэрэгцээгүй гэж үзсэн бол тухайн эд хөрөнгийг актлана.

ХОЁРДУГААР ДЭД БҮЛЭГ ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙГ ЗАХИРАН ЗАРЦУУЛАХ

23 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглуулах

23.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, нийтийн эрх ашгийг хангах зорилго, зориулалтын дагуу бусад этгээдэд гэрээний үндсэн дээр төлбөртэй, төрийн хөнгөлттэй нөхцөлөөр, төлбөргүй, эсхүл эд юмсын хягаарлагдмал эрхээр ашиглуулж болно.

23.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг дараах нөхцөлд бусдад ашиглуулж болно:

23.2.1.өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгчид тухайн эд хөрөнгө хугацаагаар хэрэгцээгүй болсон;

23.2.2.энэ хуулийн 25.2-т заасан үндэслэл бий болсон;

23.2.3.төрийн болон орон нутгийн өмчийг нөөцлөх, хадгалах болсон;

23.2.4.хуульд заасан бусад.

23.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг зориулалтын бусаар бусдад ашиглуулахгүй.

23.4.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг бусдад ашиглуулахаас өмнө өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч тухайн эд хөрөнгө төрийн бусад байгууллагад хэрэгцээтэй эсэхийг тогтоох магадлах ажиллагааг энэ хуулийн 61 дүгээр зүйлд заасны дагуу явуулна.

23.5.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь өмчийг дамжуулан ашиглаж болох эсэх талаар гэрээнд тодорхой зааж, дамжуулан ашиглах тохиолдолд өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгчийн зөвшөөрлийг бичгээр авна.

23.6.Ашиглуулах гэрээ төр болон орон нутагт хохиролтой байж болохгүй.

24 дүгээр зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглуулах арга

24.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг дараах аргаар ашиглуулна.

24.1.1.нээлттэй дуудлага худалдаа;

24.1.2.уралдаант шалгаруулалт;

24.1.3.гэрээ шууд байгуулах.

25 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглуулсны төлбөр

25.1.Төлбөртэй ашиглуулах бол төлбөрийг тухайн эд хөрөнгийн зах зээлийн үнээр тогтооно.

25.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг дараах үндэслэлээр төлбөрийн хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр ашиглуулж болно:

25.2.1.төрийн болон орон нутгийн байгууллагын албан ажлын хэрэгцээнд
25.2.2.улс болон орон нутгийн хөгжлийг дэмжих төслийг хэрэгжүүлэхэд зориулан төрийн байгууллагад;

25.2.3.албан газрын үйл ажиллагааны зорилго, чиглэл, нийтийн эрх ашгийг харгалзан түүний албан ажлын хэрэгцээнд;

25.2.4.хууль тогтоомжид заасан бол төрийн болон орон нутгийн тодорхой чиг үүргийг хууль болон гэрээний үндсэн дээр шилжүүлэн авсан этгээдэд чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь зориулж, эсхүл ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдээс явуулж байгаа нийтийн эрх ашгийн төлөөх үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор;

25.2.5.олон улсын төсөл, хөтөлбөр, хамтын ажиллагаа, хүмүүнлэгийн зэрэг нийтийн эрх ашгийн төлөөх үйл ажиллагааны зорилгоор;

25.2.6.энэ хуулийн 25.2.4-т зааснаас бусад төрийн болон орон нутгийн тодорхой чиг үүргийг хууль болон гэрээний үндсэн дээр шилжүүлэн авсан Засгийн газрын тухай хуулийн 19.1-д заасан этгээд чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь шаардлагатай болсон;

25.2.7.ашигын төлөө бус хуулийн этгээдэд нийтийн эрх ашгийн төлөөх үүргээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай болсон;

25.2.8.хуульд заасан бусад.

25.3.Төлбөрийн хөнгөлөгттэй нөхцөлөөр ашиглуулах гэрээний төлбөрийн доод хэмжээ нь тухайн эд хөрөнгийг зориулалтын дагуу ашиглахад шаардлагатай хадгалалт, хамгаалалтын зардлаас багатай байна.

25.4.Энэ хуулийн 25.2.1, 25.2.2, 25.2.3, 25.2.6-д заасан үндэслэлээр бусдад Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг төлбөргүй ашиглуулж болно.

25.5.Хөрөнгийг төлбөргүй, эсхүл төлбөрийн хөнгөлөгттэй нөхцөлөөр гэрээ байгуулах бол тухайн эд хөрөнгийг зориулалтын дагуу ашиглахад шаардлагатай хадгалалт, хамгаалалт, элгдлэл, ашиглалтын болон нотариатын зэрэг бусад зайлшгүй зардлыг ашиглагч хариуцна.

26 дугаар зүйл. Үл хөдлөх эд хөрөнгө ашиглалтын төлбөрийн зах зээлийн үнийг тогтоох

26.1.Энэ хуулийн 25.1-д заасан зах зээлийн үнийг дотоодын хууль тогтоомж, олон улсын стандартад нийцүүлэн хөндлөнгийн мөргөшсөн үнэлгээчний гаргасан тайланд үндэслэн тогтооно.

26.2.Зах зээлийн судалгаанд суурилан ашиглалтын төлбөрийн үнийг дараах нөхцөлд тогтооно:

26.2.1.үл хөдлөх эд хөрөнгийг хуангийн 60 өдрөөс илүүгүй хугацаагаар ашиглаж байгаа, эсхүл ашиглалтын хугацааг цагаар тодорхойлсон бол хуангийн нэг жилд 1000-аас илүүгүй цагаар ашиглах бол;

26.2.2.ашиглалтын талбай нь 30 м.кв-аас илүүгүй бол;

26.2.3.үл хөдлөх эд хөрөнгийг цахилгаан, шугам сүлжээний ажил, улс, орон нутгийн чанартай автозамын ажилд ашиглах бол;

26.2.4.тухайн төрлийн идэвхтэй зах зээл бий болгоогүй, харьцуулалт хийхэд хангалттай мэдээллийн сан бүрдэхгүйн улмаас зах зээлийн үнэлгээг гаргах болгомжгүй гэж үзэж мөргөшсөн хөрөнгийн үнэлгээчин бичгээр тодорхойлолт гаргасан бол.

26.3.Хөрөнгийн үнэлгээний тайлан болон энэ хуулийн 26.2-т заасны дагуу тогтоосон үнийг үл хөдлөх эд хөрөнгийг ашиглуулах шийдвэр гарахаас өмнө 3 сарын дотор гарсан байна.

26.4.Төрийн өмчийн хувьд Засгийн газар, орон нутгийн өмчийн хувьд аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал үл хөдлөх эд хөрөнгийг ашиглалтын

төлбөрийн зах зээлийн үнэлгээний тайланд тавигдах шаардлага, тайланг ашиглаж журам, судалгаанд суурилсан зах зээлийн үнэлгээ тогтоох журмыг батлан мөрдүүлж;

27 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглуулах шийдвэрийн агуулга

27.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчлөгч, төрийн өмчийн удирдлагыг, хэрэгжүүлэгч, эзэмшигч нь хуульд заасан эрх хэмжээний хүрээнд өмчийг бусдад ашиглуулах шийдвэрийг гаргана.

27.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг ашиглуулах шийдвэр нь дараах агуулгатай байна:

27.2.1.ашиглуулах хөрөнгийн талаар дүрсэлсэн бичвэр;

27.2.2.хөрөнгийг ашиглуулахаар нээлттэй дуудлага худалдаа, эсхүл уралдаант шалгаруулалт зохион байгуулах этгээдийн талаарх мэдээлэл;

27.2.3.эд хөрөнгө ашиглуулах хугацаа, тодорхой бус хугацаатай гэрээ байгуулсан тохиолдолд ашиглалтад шилжүүлэх огноо;

27.2.4.ашиглалтад шилжүүлэх арга;

27.2.5.ашиглалтын төлбөрийг тогтоосон нөхцөл, үндэслэл;

27.1.6.ашиглалтын төлбөрт тохируулга хийх журам;

27.2.7.гэрээ шууд байгуулах аргаар ашиглуулж байгаа бол ашиглагчийг, нэр, иргэн, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн дугаар.

28 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгө ашиглалтын гэрээ

28.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгө ашиглалтын гэрээг бичгээр байгуулж, нотариатаар гэрчлүүлнэ.

28.2.Энэ хуулийн 27.1-д заасан шийдвэрийг үндэслэн Төрийн өмчийн хорос орон нутгийн өмчийн газар хөрөнгийг ашиглагч талтай гэрээ байгуулна.

28.3.Энэ хуулийн 44.2-т зааснаас бусад тохиолдолд тухайн хөрөнгийг бусдад ашиглуулахаар шийдвэр гаргасан этгээд төр ба орон нутгийг төлөөлөн гэрээ ашиглагч талтай гэрээ байгуулна.

28.4.Ашиглалтад шилжүүлж буй төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг шилжүүлсэн, хүлээн авсан талаарх баримтыг бичгээр үйлдэх ба энэ тухай баримтад, эд хөрөнгийн гадаад дотоод шинж байдал, шинж тэмдэг, шилжүүлэх үеийг үзүүлэлтүүдийг дурдана.

28.5.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг ашиглуулах гэрээний гол нөхцөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахад тухайн гэрээг байгуулах үндэслэл болсон, нээлттэй дуудлага худалдаа, уралдаант шалгаруулалтын журмыг баримтлана.

28.6.Энэ хуулийн 27.1-д заасан шийдвэрийн дагуу байгуулсан ашиглалтын гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах бол Засгийн газар, иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын зөвшөөрлийг авсан байна.

28.7.Төрийн өмчийн хөрөнгө ашиглалтын гэрээний бүртгэлийг Төрийн өмчийн хороо, орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн ашиглалтын гэрээний бүртгэлийг Орон нутгийн өмчийн газар хөтөлнө.

28.8.Төрийн өмчийн хөрөнгө ашиглуулах үйл ажиллагаанд Төрийн өмчийн хороо, орон нутгийн өмчийн хөрөнгө ашиглуулах үйл ажиллагаанд Орон нутгийн өмчийн газар хяналт тавина.

29 дүгээр зүйл. Үл хөдлөх эд хөрөнгийг эд юмсын хязгаарлагдмал эрхээр ашиглуулах

29.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг эд юмсын хязгаарлагдмал эрхээр ашиглуулах бол холбогдох шийдвэрт эд юмсын хязгаарлагдмал эрхийн гэрээний нөхцөлийн талаарх мэдээллийг тусгана.

29.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг сервитутээр ашиглуулах тухай шийдвэрт сервитут хэрэгжих талбай, нэвтрэх болон зорчих хэсгийн зуралтальг хавсаргана.

29.3.Төрийн өмчийн газар дээр барилга байгууламж барих хязгаарлагдмал эрх бүхий этгээд нь уг эрхийг гуравдагч этгээдэд шилжүүлэх, сервитут тогтоох, уг эрхийн үндсэн дээр баригдсан барилга байгууламжийг гуравдагч этгээдэд ашиглуулахдаа өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгчээс зөвшөөрөл авна.

29.4.Төрийн өмчийн газар дээр барилга байгууламж барих эрхийг харилцан тохиролцсон зорилгоос өөрөөр ашигласан бол өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь хязгаарлагдмал эрхийг хүчингүй болгоно.

29.5.Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн ашиглалтад олгосон газрыг эрх бүхий этгээдийн шийдвэргүйгээр бусдад хязгаарлагдмал эрхээр ашиглуулах, зориулалтын бус барилга байгууламж барихыг хориглоно.

30 дугаар зүйл. Эд юмсын хязгаарлагдмал эрхийн гэрээ, төлбөр

30.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг эд юмсын хязгаарлагдмал эрхээр ашиглуулах гэрээ нь хууль болон хязгаарлагдмал эрх үүсгэх тухай энэ хуулийн 27.1-д заасан шийдвэрт нийцсэн байна.

30.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг эд юмсын хязгаарлагдмал эрхээр ашиглуулах гэрээнд хязгаарлагдмал эрхийн төрөл, агуулгыг тусгана.

30.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчид үүсгэсэн эд юмсын хязгаарлагдмал эрхийн төлбөр төлөх журмыг эрх бүхий этгээдийн шийдвэрийг үндэслэн гэрээгээр тохирно.

30.4.Эд юмсын хязгаарлагдмал эрхийн төлбөр төлөх үүргийг эд хөрөнгийн улсын бүртгэлд бүртгэх бөгөөд тухайн хязгаарлагдмал эрх дуусгавар болсноор уг эрхийн бүртгэлийг хүчингүй болгоно.

30.5.Өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь гэрээнд заасан нөхцөл байдлыг өөрчлөгдсөн, эсхүл эд юмсын хязгаарлагдмал эрх үүсгэнээс хойш гурван жил тутамд уг эрхийн төлбөрийн хэмжээнд тохируулга хийхийг шаардах эрхтэй.

31 дүгээр зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг бусдын өмчлөлд шилжүүлэх

31.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг бусдын өмчлөлд Засгийн газар, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрээр шилжүүлнэ.

32 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг бусдын өмчлөлд шилжүүлэх үндэслэл

32.1.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол дараах нөхцөлд төрийн болон орон нутгийн өмчийг бусдын өмчлөлд шилжүүлж болно:

32.1.1.төрийн болон орон нутгийн өмчийн эзэмшигчид хэрэгцээ шаардлагагүй болсон;

32.1.2.энэ хуулийн 33 дугаар зүйлд заасан хөрөнгийг зах зээлийн үнэ ба бага үнээр, эсхүл төлбөргүй шилжүүлэх үндэслэл бий болсон;

32.1.3.компанид мөнгөн бус хэлбэрээр хувь нийлүүлэх болсон;

32.1.4.хуульд заасан бусад.

32.2.Энэ хуулийн 32.1.1-д заасан үндэслэлээр төрийн өмчийг бусдад шилжүүлэхийн өмнө тухайн эд хөрөнгө нь хэрэгцээ, шаардлагагүй болсон эсэх талаар Төрийн өмчийн хороогоор дүгнэлт гаргуулна.

32.3.Энэ хуулийн 32.1.1-д заасан үндэслэлээр орон нутгийн өмчийг бусдад шилжүүлэхийн өмнө тухайн эд хөрөнгө хэрэгцээ, шаардлагагүй болсон эсэх талаар Орон нутгийн өмчийн газраар дүгнэлт гаргуулна.

32.4.Энэ хуулийн 32.1.1-д заасан үндэслэлээр төрийн болон орон нутгийн өмч хөдлөх эд хөрөнгийг шилжүүлэхийн өмнө энэ хуулийн 61 дүгээр зүйлд заасны дагуу магадлах ажиллагаа явуулна.

32.5.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн болон орон нутгийн өмчийг түүний эрх зээлийн үнээс багагүй үнээр бусдын өмчлөлд шилжүүлнэ.

32.6.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн мөнгөн хөрөнгөөр бусдад ханддаг тусламж, дэмжлэг үзүүлэхтэй холбоотой харилцааг тухайлсан хуулиар зохицуулна.

33 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг бусдын өмчлөлд шилжүүлэх журам

33.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг бусдын өмчлөлд дараах журмаар шилжүүлнэ:

33.1.1.нээлттэй дуудлага худалдаа;

33.1.2.уралдаант шалгаруулалт;

33.1.3.гэрээ шууд байгуулах.

33.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үнэт цаас, оюуны үнэт зүйл, үнийг нь тогтоох боломжгүй хөдлөх эд хөрөнгөөс бусад хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 20 дахин нэмэгдүүлснээс доошгүй зах зээлийн үнэ бүхий хөдлөх эд хөрөнгийг галцхүү нээлттэй дуудлага худалдаа, эсхүл уралдаант шалгаруулалтаар худалдана.

33.3.Энэ хуулийн 33.2-т заасан шаардлага энэ хуулийн 34 дүгээр зүйлд заасан үндэслэлд хамаарахгүй.

33.4.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг шилжүүлэхэд тэргүүн ээлжид дуудлага худалдааны аргыг хэрэглэх бөгөөд тусгай нөхцөл заах шаардлагатай бол уралдаант шалгаруулалтын аргыг хэрэглэнэ.

33.5.Төрийн өмчийн эд хөрөнгө шилжүүлэх ажиллагаанд Төрийн өмчийн хороо, орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгө шилжүүлэх үйл ажиллагаанд Орон нутгийн өмчийн газар хяналт тавина.

33.6.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх журам, гэрээний загварыг Төрийн өмчийн хороо батална.

34 дүгээр зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг зах зээлийн үнээс бага үнээр, эсхүл үнэ төлбөргүйгээр шилжүүлэх

34.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үнэт цааснаас бусад эд хөрөнгийг дараах нөхцөлд зах зээлийн үнээс бага үнээр бусдад шилжүүлж болно:

34.1.1.орон нутгийн байгууллага хуульд заасан үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэх зорилгоор төрийн өмчийг шилжүүлэн авах хүсэлт гаргасан;

34.1.2.төрийн байгууллага, албан газар, орон нутгийн байгууллага хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэх зорилгоор орон нутгийн өмчийг шилжүүлэн авах шаардлагатай болсон;

34.1.3.орон нутгийн иргэдэд нийгэм, соёлын үйлчилгээг хүргэх, нийтлэг эрх ашгийг хангах зорилгоор орон нутгийн эрх бүхий байгууллага төрийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг шилжүүлэн авах хүсэлт гаргасан;

34.1.4.нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд, төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн үүсгэн байгуулсан холбоо, сан нь хуульд заасан үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэх зорилгоор төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэн авах хүсэлт гаргасан;

34.1.5.аврах ажиллагаа, боловсрол, эрдэм шинжилгээ, үндэсний хэл бичиг, соёлын үйлчилгээний хүртээмжийг дэмжих, эсхүл нийтийн эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн үйлчилгээ зэрэг нийтийн эрх ашгийн төлөө байгуулагдсан ашгийн төлөө бус байгууллага энэ чиг үүргээ хэрэгжүүлэх зорилгоор төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэн авах хүсэлт гаргасан;

34.1.6.улс орны нийтлэг эрх ашигт нийцсэн олон улсын төсөл, хөтөлбөр, хамтын ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөдлөх эд хөрөнгө шаардлагатай болсон;

34.1.7.хүмүүнлэгийн зорилготой үйл ажиллагаа явуулахад төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөдлөх эд хөрөнгө шаардлагатай болсон;

34.1.8.хуульд заасан бусад.

34.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үнэт цааснаас бусад хөрөнгийг энэ хуулийн 34.1.1, 34.1.2-т заасан тохиолдолд бусдад үнэ төлбөргүйгээр шилжүүлж болно.

34.3.Төр, орон нутаг өмчлөх эрх үүсвэрээс хойш 10 жилийн дотор энэ хуулийн 34.1.3, 34.1.4, 34.1.5-д заасан үндэслэлээр төрийн болон орон нутгийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн өмчлөх эрхийг шилжүүлэн авч байгаа этгээд нь тухайн үл хөдлөх эд хөрөнгийн зах зээлийн үнийн 65 хувьтай тэнцүү мөнгөн хөрөнгийг улсын, эсхүл орон нутгийн төсөвт үл хөдлөх эд хөрөнгийг олж авснаас хойш 5 жилийн дотор төлөх үүрэгтэй.

34.4.Энэ хуулийн 34.1.3, 34.1.4, 34.1.5-д заасан үндэслэлээр төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэн авсан этгээд эд хөрөнгийг шилжүүлэн авсан зорилгыг дагуу ашиглаагүй тохиолдолд шийдвэр гарсан этгээд нь гэрээг цуцалж, гэрээний үнийн дүнгийн 25 хувиас доошгүй хэмжээний торгууль ногдуулах эрхтэй.

35 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг өөр эд хөрөнгөөр солих

35.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг дараах тохиолдолд өөр төрлийн эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгөөр сольж болно:

35.1.1.бусдын өмчийг нийтийн эрх ашгийн төлөө дайчлан хураасан бөгөөд өмчлөгчид буцаан өгөх боломжгүй болсон буюу чанар байдлын хувьд доройтуулсан бол;

35.1.2.төрийн болон орон нутгийн өмчийг өөр эд хөрөнгөөр солих нь нийтийн эрх ашигт нийцэж, үр ашгтай байгаа бол;

35.1.3.хуульд заасан бусад.

35.2.Солилцож байгаа хөрөнгийн үнийн зөрүү нь үл хөдлөх эд хөрөнгийн хувьд 10 хувиас, хөдлөх эд хөрөнгийн хувьд 30 хувиас хэтрэхгүй байна.

35.3.Солилцож байгаа эд хөрөнгийн үнийн зөрүүг төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэн авсан этгээд улсын болон орон нутгийн төсөвт мөнгөн хэлбэрээр төлнө. Хуульд өөрөөр заагаагүй бол солилцож байгаа эд хөрөнгийн үнийн зөрүү мөнгөн хөрөнгийг төрийн болон орон нутгийн өмчийн эзэмшигчид шилжүүлднэ.

35.4.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг өөр эд хөрөнгөөр солих нөхцөл, шаардлагыг ил тод зарлаж, солилцоо хийх этгээдийг нээлттэй сонгон шалгаруулна.

35.5.Солилцооны зүйл нь нэг бүрийн шинхээр тодорхойлогдох бол энэ хуулийн 35.4-т заасныг баримтлахгүй.

35.6.Солилцоо хийхийн өмнө төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн үнэлгээг хийх бөгөөд энэ хуулийн 36 дугаар зүйлд заасныг баримтална.

38.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн зах зээлийн үнийн тайланг дараах шаардлагын дагуу гаргана:

38.1.1.үнэлгээг тусгай зөвшөөрөл бүхий мэргэшсэн үнэлгээчнээр хийлгэсэн байх;

38.1.2.үнэлгээний тайланг хөрөнгийн үнэлгээний сайн туршлагагаар үндэслэж боловсруулсан байх.

38.2.Тухайн төрлийн хөрөнгийн идэвхтэй зах зээлгүй, харьцуулалт хийж боломжгүйн улмаас үнэлгээ тогтоох бололцоогүй талаар мэргэшсэн үнэлгээчиг баталж, энэ талаар бичгээр тодорхойлсон бол өмчийг шилжүүлэх үнийг боломжгүй бусад үндэслэл, тооцоололд суурилан тогтооно.

38.3.Үнэт цааснаас бусад хөдлөх эд хөрөнгийн зах зээлийн үнэлгээг тогтоох журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

38.4.Үнэлгээний тайлан өмчийг шилжүүлэх тухай шийдвэр гаргахаас 6 сарын дотор гарсан байна.

39 дүгээр зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх ажиллагаа

39.1.Хууль болон өмч шилжүүлэх тухай шийдвэрт өөрөөр заагаагүй бол өмчийн эзэмшигч өмч шилжүүлэх ажиллагааг зохион байгуулна.

39.2.Хууль, өмч шилжүүлэх шийдвэрт өөрөөр заагаагүй бол өмчийн эзэмшигч нь өмчийг шилжүүлэх тухай гэрээнд дараах нөхцөлийг тусгана:

39.2.1.гэрээний талуудын нэр, улсын бүртгэлийн дугаар, иргэн бол төрсөн он, сар, өдөр;

39.2.2.гэрээний зүйл;

39.2.3.гэрээний төлбөр;

39.2.4.хөрөнгийн өмчлөх эрх шилжих журам, хугацаа;

39.2.5.гэрээний үүргийн гүйцэтгэлийг хангах арга;

39.2.6.гэрээний нэмэлт нөхцөл;

39.2.7.гэрээ байгуулахтай холбоотой зардлыг хуваарилах журам;

39.2.8.өмчийг харуу төлбөргүй, эсхүл зах зээлийн үнээс доогуур үнээр шилжүүлж байгаа бол өмчийг ашиглах тусгай зориулалт, энэ хуулийн 32 дугаар зүйлд заасан зорилгоо биелүүлэх хугацаа.

39.3.Өмчийг шилжүүлэх гэрээний нөхцөлд дараах нөхцөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж болно:

39.3.1.төр, орон нутагт ийнхүү гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаар хохирол, алдагдал хүлээхээргүй бол;

39.3.2.гэрээний нөхцөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах нь нээлттэй дуудлага худалдаа болон уралдаант шалгаруулалт явуулах хуульд заасан журмыг зөрчихөөргүй бол.

35.7.Энэ хуулийн 48.5-д заасны дагуу тогтоосон үнэлгээний талаар талууд саналын зөрүүтэй байгаа нөхцөлд үнэлгээг хөндлөнгийн хараат бус үнэлгээчнээр хийлгэнэ.

35.8.Солилцож байгаа эд хөрөнгө нь үл хөдлөх эд хөрөнгө бол энэ хуулийн 61 дүгээр зүйлд заасны дагуу магадлах ажиллагаа хийнэ.

35.9.Соёлын биет өвийг солилцохыг хориглоно.

35.10.Энэ хуульд заасан төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх шийдвэр гаргах журам солилцох харилцаанд нэгэн адил үйлчилнэ.

36 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг барьцаалуулах

36.1.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг төрийн болон орон нутгийн, эсхүл гуравдагч этгээдийн гүйцэтгэх үүргийн биеллтийг хангах зорилгоор барьцаалуулахыг хориглоно.

36.2.Энэ хуулийн 36.1-д заасныг зөрчсөн бол учирсан хохирлыг шийдвэр гаргасан этгээд өөрийн эд хөрөнгөөр хариуцан төлнө.

37 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх тухай шийдвэрийн агуулга

37.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх тухай шийдвэр дараах агуулгатай байна:

37.1.1.шилжүүлж байгаа эд хөрөнгийн дүрсэлсэн бичвэр;

37.1.2.төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх болсон энэ хууль болон бусад хуульд заасан үндэслэл;

37.1.3.төрийн болон орон нутгийн өмчийг шилжүүлэх журам, аргачлал;

37.1.4.нээлттэй дуудлага худалдаа, уралдаант шалгаруулалтаар шилжүүлэх бол эдгээрийг зохион байгуулах, төлөөлөн гэрээ байгуулах этгээд;

37.1.5.хэрэв тохиролцсон бол худалдах доод үнэ;

37.1.6.уралдаант шалгаруулалтаар худалдах бол худалдах бусад нэмэлт нөхцөлүүд;

37.1.7.гэрээ шууд байгуулах аргаар худалдах бол эрх бүхий этгээдийн талаар болон үнэ тогтоосон аргачлалын талаарх мэдээлэл;

37.1.8.эд хөрөнгө шилжүүлэх ажлыг зохион байгуулах аардал, зардлын эх үүсвэр.

37.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үнэт цаасыг шилжүүлэх шийдвэрт тусгагдах нөхцөлийг холбогдох хуулиар нарийвчлан зохицуулна.

38 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн зах зээлийн үнэлгээг тогтоох

ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙГ АШИГЛУУЛАХ, ШИЛЖҮҮЛЭХ АРГА

40 дүгээр зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглуулах, шилжүүлэх арга

40.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэхдээ дараах аргын хэрэглэнэ:

- 40.1.1. нээлттэй дуудлага худалдаа;
- 40.1.2. уралдаант шалгаруулалт.

41 дүгээр зүйл. Дуудлага худалдааны журам

41.1. Дуудлага худалдааны аргыг дараах тохиолдолд хэрэглэнэ:

41.1.1. төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг энэ хуулийн 23.2.1, 23.2.2-т зааснаас бусад үндэслэлээр бусдад ашиглуулах бол;

41.1.2. гэрээ шууд байгуулахаас бусад тохиолдолд өмчийг бусдад ашиглуулах, эсхүл шилжүүлэх бол;

41.1.3. дуудлага худалдааны аргыг хэрэглэхээр хуульд заасан бол.

41.2. Дуудлага худалдаа явуулах тухай зар, мэдээг олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, Төрийн өмчийн хороо, Орон нутгийн өмчийн газрын болон тухайн өмчийг эзэмшигч байгууллагын цахим хуудсаар дамжуулан мэдээлнэ.

41.3. Санал хүлээн авах хугацааг зар, мэдээг гаргасан өдрөөс хойш 14-өөс доошгүй хоног байхаар тогтоох бөгөөд үл хөдлөх эд хөрөнгийн дуудлага худалдааны талаарх зарыг 30-аас доошгүй хоногийн өмнө мэдээлнэ.

41.4. Энэ хуулийн 41.2-т заасан зар, мэдээнд шилжүүлэх, ашиглуулах эд хөрөнгө, түүний зориулалт, эд хөрөнгийн үнэ, эдийн засгийн үр ашгийн үзүүлэлт, эд хөрөнгийг худалдах доод үнэ, эд хөрөнгө, ажиг үйлчилгээний нөхцөл, онцлогтой холбогдох бусад болон гэрээний төслийн талаарх мэдээлэл, дуудлага худалдаа явуулах хугацаа, хураамж, дэнчин болон бусад нөхцөлийг тусгасан байна.

41.6. Дуудлага худалдааны тухай олон нийтэд мэдээлснээс хойш сонирхогч аливаа этгээд зохион байгуулагчийн тогтоосон газар, цагт ашиглуулах, шилжүүлэх хөрөнгийг үзэж, шалгаж болгох ба гэрээний нөхцөл, саналтай танилцаж болно.

41.7. Дуудлага худалдаагаар худалдах эд хөрөнгөд үзлэг, тооллого хийх бөгөөд хөрөнгийн бүрэн бүтэн байдлыг харивцан хамгаалах, хөрөнгийг шинэ өмчлөгчид хүлээлгэн өгөх хүртэл хамгаалалтыг тухайн хөрөнгийг эзэмшигч этгээд харивцах үүрэгтэй этгээдийг томилж, зөвшөөрөлгүйгээр хөдөлгөөн хийхийг хориглоно.

41.8. Дуудлага худалдаа зохион байгуулах зардлыг улсын болон орон нутгийн төсвөөс санхүүкүүлэх бөгөөд орлогыг улсын болон орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлнэ.

41.9. Дуудлага худалдааны тайланг Төрийн өмчийн хороонд хүргүүлж, баримтыг зохих журмын дагуу архивт шилжүүлнэ.

41.10. Дуудлага худалдааны үнийг бүрэн төлсөн талаар энэ хуулийн 69-д заас. Мэдээллийн нэгдсэн сангийн бүртгэлд оруулж, хөрөнгийн эрх шилжилтийн мэдээллийг улсын бүртгэлд бүртгүүлнэ.

42 дугаар зүйл. Дуудлага худалдааны доод үнэ

42.1. Дуудлага худалдаагаар худалдахаар шийдвэрлэсэн эд хөрөнгийн санаа болгох доод үнийг тухайн хөрөнгийг ашиглуулах, шилжүүлэх шийдвэр гаргасан этгээд тогтооно.

42.2. Дуудлага худалдааны доод үнийг тухайн эд хөрөнгийн зах зээлийн үнэлгээг харгалзан тогтоох бөгөөд төрийн өмчийн эд хөрөнгөд Төрийн өмчийн хороо, орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгөд Орон нутгийн өмчийн газрын зөвшөөрлийг авна.

42.3. Дуудлага худалдааг дахин зарлах тохиолдолд доод үнийг шинээр тогтоос бөгөөд хоёр дахь дуудлага худалдааны доод үнийг анхны дуудлага худалдааны доо үнийн 20 хүртэлх хувиар багасган тогтоож болно.

42.4. Дуудлага худалдаа зохион байгуулах, дуудлага худалдааны доод үнэ тогтоох журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

43 дугаар зүйл. Хураамж, дэнчин тогтоох

43.1. Энэ хуулийн 42.1-д заасан этгээд дуудлага худалдааны хураамж боло. дэнчингийн хэмжээг тогтооно.

43.2. Дуудлага худалдаанд оролцох дуудлага худалдааны хураамжийг тухайн эд хөрөнгийн дуудлага худалдааны доод үнийн хоёр хувь хүртэлх хэмжээгээр тогтооно.

43.3. Энэ хуулийн 43.4-т заасан дуудлага худалдааны хураамжийн хэмжээ тогтоохдоо дуудлага худалдаа зохион байгуулах зардал, хүлээгдэж байгаа оролцогчдын тоо зэргийг үндэслэнэ.

43.4. Дуудлага худалдааны дэнчинд төлөх мөнгөн дүнг тухайн эд хөрөнгийг худалдаа худалдааны доод үнийн 20 хүртэлх хувиар тогтооно.

43.5. Дуудлага худалдаанд ялагч болсон этгээд гэрээг тогтоосон хугацаанд байгуулаагүй, байгуулахаас татгалзсан, эсхүл гэрээний үүргийг гүйцэтгэх баталгааг гаргаж чаддаагүй нөхцөлд дуудлага худалдааны дэнчингийн мөнгийг буцаан олгохгүй.

44 дүгээр зүйл. Дуудлага худалдааг зохион байгуулах

44.1. Дуудлага худалдааг танхим, эсхүл цахим хэлбэрээр нээлттэй, зохион байгуулна.

44.2. Оролцогчид дуудлага худалдаанд биечлэн оролцох боломжтой нөхцөлд дуудлага худалдааг танхимгаар зохион байгуулж болно.

44.3. Танхимгаар зохион байгуулах дуудлага худалдаанд оролцогчид саналаа дуудлага худалдааны нөхцөлийн дагуу тогтоосон өдөр битүүмжилсэн дүгтүйд хийж ирүүлнэ.

44.4. Дуудлага худалдаанд оролцогчийн санал дуудлага худалдааны дүн гартал хүчинтэй гэж тооцогдох ба дуудлага худалдаанд ялагчийн үнийн саналыг гэрээ байгуулах хүртэл хүчинтэй гэж үзнэ.

44.5. Цахим хэлбэрээр дуудлага худалдаа явуулах бол оролцогчид харилцаа холбооны сүлжээгээр дамжуулан дуудлага худалдаа зохион байгуулагчтай холбогдож, саналаа гаргана. Дуудлага худалдаанд оролцогчийн үнийн санал бусад бүх оролцогчдод нэгэн зэрэг ил харагдах боломжтой байна.

45 дугаар зүйл. Дуудлага худалдааны үр дүнг батлах

45.1. Танхимын аргаар зохион байгуулсан дуудлага худалдааны ялагч ба хоёр дахь дээд үнийн санал гаргагчийн үнийн санал, бүртгэлийн дугаарыг дуудлага худалдааны ялагч тодормогч оролцогчид болон олон нийтэд зарлан мэдэгдэнэ.

45.2. Цахим дуудлага худалдааны үр дүнг ялагч тодормогч бүх оролцогчид болон олон нийтэд нийтийн үйлчилгээний харилцаа холбооны сүлжээгээр дамжуулан тэр даруй мэдэгдэнэ.

45.3. Дуудлага худалдаа зохион байгуулах шийдвэр гаргасан этгээд дуудлага худалдааны үр дүнг хүлээж авснаас хойш ажлын 10 өдрийн дотор дуудлага худалдааг хүчинтэй эсэхийг баталгаажуулна.

45.4. Дуудлага худалдааны үр дүнг баталгаажуулсан шийдвэрт дуудлага худалдааны ялагчийн нэрийг, ялсан үнийн санал болон хоёр дахь дээд үнийн санал ирүүлсэн этгээдийн нэрийг үнийн саналын хамт тусгана.

45.5. Дуудлага худалдааны үр дүнг баталгаажуулахаас татгалзаж, энэ тухай дараах тохиолдолд зарлана:

45.5.1. оролцогчид хөтлөгчийн зааварчилгааг дагаагүй, дуудлага худалдааны журам, дэг зөрчсөн нь дуудлага худалдааны үр дүнд нөлөөлсөн бол;

45.5.2. дуудлага худалдааны үеэр оролцогчид өөр хоорондоо хуйвалдсан, түүнтэй төсөөтэй үйлдэл гаргасан бөгөөд энэ нь дуудлага худалдааны үр дүнд нөлөөлсөн болох нь илэрсэн бол;

45.5.3. дуудлага худалдааг зохион байгуулах этгээд, эсхүл дуудлага худалдааны хөтлөгч нь дуудлага худалдаа явуулах журам, дөгийг зөрчсөн нь дуудлага худалдааны үр дүнд нөлөөлсөн бол;

45.5.4. дуудлага худалдааны ялагч нь дуудлага худалдаанд оролцох эрхгүй этгээд бол.

45.6. Дуудлага худалдааны үр дүнг баталгаажуулахаас татгалзах тухай шийдвэрт шалтгааныг тодорхой тусгана.

46 дугаар зүйл. Дуудлага худалдааг дахин зарлах

46.1. Дуудлага худалдааг дараах тохиолдолд дахин зарлана:

46.1.1. хоёроос доошгүй оролцогч бүртгүүлээгүй, эсхүл бүртгүүлсэн хоёроос доошгүй оролцогч дуудлага худалдаанд оролцоогүй бол;

46.1.2. хоёроос доошгүй санал ирээгүй, эсхүл шаардлага хангагсан нэг санал ирээгүй бол;

46.1.3. энэ хуулийн 45.4-т заасан нөхцөл бий болсон;

46.1.4. дуудлага худалдааны үр дүнг баталгаажуулахаас татгалзах тухай шийдвэр гарсан бол.

47 дугаар зүйл. Дуудлага худалдааны ялагчтай гэрээ байгуулах

47.1. Энэ хуулийн 27.1-д заасан этгээд нь ялагчтай гэрээ байгуулах хугацааг дуудлага худалдааны үр дүнг баталгаажуулснаас хойш хоёр сараас илүүгүй байхаар тогтооно. Хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар хугацааг нэг удаа нэг сараас илүүгүй сулгах болно.

47.2. Ялагч гэрээ байгуулахаас татгалзсан, эсхүл энэ хуульд заасан хугацаанд гэрээ байгуулаагүй, эсхүл гэрээний үүргийг гүйцэтгэх баталгаа гаргаж чаддаггүй бол хоёр дахь дээд үнийн санал ирүүлсэн оролцогчийг ялагчаар баталгаажуулж, гэрээ байгуулах саналыг гаргана.

47.3. Энэ хуулийн 47.2-т заасны дагуу хоёр дахь дээд үнийн санал ирүүлсэн оролцогчийг ялагчаар баталгаажуулсан бол гэрээг нэг сарын дотор байгуулна.

47.4. Хоёр дахь дээд үнийн санал ирүүлсэн оролцогч гэрээ байгуулахаас татгалзсан бол дуудлага худалдааг дахин зарлана.

47.5. Дуудлагын худалдаагаар худалдан авсан эд хөрөнгийг өмчлөх эрх тгн худалдах, худалдан авах гэрээний зүйлийн үнийг бүрэн төлж, үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчлөх эрх улсын бүртгэлд бүртгүүлснээр үүснэ.

48 дугаар зүйл. Уралдаант шалгаруулалтын журам

48.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг ашиглуулах, шилжүүлэхэд тусгай болзол, шаардлагыг тогтоох бол уралдаант шалгаруулалтын аргыг хэрэглэнэ.

48.2. Уралдаант шалгаруулалтын зар мэдээллийг шалгаруулалт явуулахаас 60 аас доошгүй хоногийн өмнө олон нийтэд мэдээлнэ.

48.3. Уралдаант шалгаруулалтын талаарх зар мэдээлэлд энэ хуулийн 41-д зааснаас гадна дараах зүйлийг заавал тусгана:

48.3.1. хөрөнгийн цаашдын ашиглалт, захиран зарцуулалтад тавих нөмөлт, болзол, шаардлага;

48.3.2. уралдаант шалгаруулалтын шалгуур үзүүлэлтүүд;

48.3.3. уралдаант шалгаруулалтад оролцогчдыг урьдчилан бүртгэх хугацаа;

48.3.4. уралдаант шалгаруулалтын төслийг ирүүлэх эцсийн хугацаа;

48.3.5. гэрээний ерөнхий нөхцөл;

48.3.6. дэнчин, хураамжийн хэмжээ.

48.4.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх зорилгоор хөрөнгийг удирдах үйл ажиллагааг менежментийн гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгүүлэхээр уралдаант шалгаруулалт явуулж болно.

48.5.Энэ хуулийн 41.2, 41.4, 41.5, 41.6, 41.7, 41.8, 41.10, 41.11, 44.3, 44.5-д заасан журам нь уралдаант шалгаруулалтыг зохион байгуулахад нэгэн адил үйлчилнэ.

48.6.Уралдаант шалгаруулалтын доод үнэ болон хураамж, дэнчинг энэ хуулийн 43 дугаар зүйлд заасны дагуу тогтооно.

48.7.Уралдаант шалгаруулалтын журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

49 дүгээр зүйл.Уралдаант шалгаруулалтын нэмэлт нөхцөл

49.1.Уралдаант шалгаруулалтаар төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг ашиглуулах, бусдын удирдлага, өмчлөлд шилжүүлэхэд дараах нэмэлт нөхцөл тогтоож болно:

49.1.1.хувь нийлүүлсэн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх байдлаар хөрөнгө оруулалт хийх;

49.1.2.эд хөрөнгийг тусгай зориулалтаар ашиглах үүрэг хүлээлгэх;

49.1.3.ажилтнуудыг тогтвортой ажиллуулах;

49.1.4.шинэ ажлын байр бий болгох;

49.1.5.тогтоосон шаардлагад нийцсэн техникийн, санхүүгийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлж ажиллах;

49.1.6.байгаль орчныг хамгаалах шаардлагыг биелүүлэх;

49.1.7.орон нутгийн болон тухайн бүс нутгийн иргэдэд шаардлагатай нийтийн үйлчилгээг хүргэх;

49.1.8.эд хөрөнгийг уралдаант шалгаруулалтаар ашиглуулах, шилжүүлэх шийдвэр гаргасан этгээдээс тогтоосон бусад нэмэлт нөхцөл.

50 дугаар зүйл.Уралдаант шалгаруулалтын ялагчтай гэрээ байгуулах

50.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг уралдаант шалгаруулалтаар ашиглуулах, шилжүүлэх шийдвэр гаргасан этгээд ялагчтай гэрээ байгуулна.

50.2.Уралдаант шалгаруулалтын ялагчтай байгуулах гэрээнд дараах нөхцөлийг тусгана:

50.2.1.үндсэн үйл ажиллагааны чиглэлийг өөрчлөхгүйгээр хөрөнгө оруулж, технологийг шинэчлэх замаар хуулийн этгээдийн үр ашгийг нь дээшлүүлэх;

50.2.2.хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг нийтэм, бүс нутгийн болон хүн амын эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлж өөрчлөн байгуулах;

50.2.3.менежментийн гэрээг хэрэгжүүлэгч этгээдээс үйлдвэрлэл, үйл ажиллагааны зохион байгуулалт, технологийн үйл ажиллагааг өөрчлөн байгуулах болон үр ашиг нэмэгдүүлэх талаар авах арга хэмжээ, хэрэгжүүлэх хугацаа, үе шат,

дүгнэж үнэлэх шалгуур үзүүлэлт, журам болон менежментийн гэрээ хэрэгжүүлэх, этгээдийн цалин хөлс, урамшуулалт;

50.2.4.гэрээнд заасан үүргээ бүрэн биелүүлсэн нөхцөлд Төрийн өмчийн э хөрөнгөөс шилжүүлэн өгөх хэмжээ, хэлбэр, үнэ;

50.2.5.гэрээнд заасан үүргээ биелүүлээгүй нөхцөлд хүлээлтэх харууллага учруулсан хохирлыг нөхөн төлөх хэлбэр, хэмжээ, барьцаалах эд хөрөнгө.

50.3.Менежментийн гэрээгээр ажиллах этгээд нь гэрээнд заасан бол өөрийн багийг бүрдүүлж болно.

ЗУРГАДЛУГААР БҮЛЭР ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН БҮРТГЭЛ, ТООЛЛОГО, ТАЙЛАН

51 дүгээр зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл

51.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэлийг дараах ангиллын дагуу цаасан болон цахим хэлбэрээр хөтөлнө:

51.1.1.төрийн өмчийн бүртгэл;

51.1.2.орон нутгийн өмчийн бүртгэл.

51.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл нь төрийн байгууллагыг өмчийн бүртгэл, албан газрын өмчийн бүртгэл, компанийн төрийн болон орон нутгийн эзэмшлийн хувьцаа, түүнд хамраарах үнэт цаасны бүртгэл, Засгийн газрын болон орон нутгийн тусгай сангийн өмчийн бүртгэлээс бүрдэнэ.

51.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчийг хуульд заасны дагуу улсын бүртгэлд бүртгүүлж, өмчлөх эрхийг баталгаажуулна.

52 дугаар зүйл.Үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэл

52.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгө, тэдгээрийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх болон холбогдох гэрээ хэлцэлд хяналт тавих, мэдээллийн ил тод байдлыг хангах зорилгоор үл хөдлөх эд хөрөнгийн тухайлсан болон нэгдсэн бүртгэлийг хөтөлнө.

52.2.Төрийн болон орон өмчийн үл хөдлөх хөрөнгийн тухайлсан бүртгэлийг өмчийн эзэмшигч хөтөлнө.

52.3.Төрийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэлийг Төрийн өмчийн хороо, орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэлийг Орон нутгийн өмчийн газар хөтөлнө.

52.4.Үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэлд дараах мэдээллийг тусгана:

52.4.1.үл хөдлөх эд хөрөнгө, түүний зориулалт;

52.4.2.үл хөдлөх эд хөрөнгийн хөдөлгөөн, удирдлагыг хэрэгжүүлэгч, эсхүл эрх шилжүүлэн авсан этгээд, эзэмшигчийн талаарх мэдээлэл;

52.4.3.үл хөдлөх эд хөрөнгийг ашиглуулах, дамжуулан ашиглуулах болон шилжүүлэх гэрээ, тухайн үл хөдлөх эд хөрөнгөтэй холбоотой шийдвэр, мэдэгдэл, бусад гэрээ;

52.4.4.бусдын өмчлөлийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд ашиглаж байгаа бол холбогдох шийдвэр, гэрээ;

52.4.5.үл хөдлөх эд хөрөнгийн цахилгаан, дулаан, ашиглалтын талаарх мэдээлэл;

52.4.6.хуульд заасан бусад.

52.5.Өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч, түүнээс эрх шилжүүлэн авсан этгээд, эсхүл эзэмшигч нь үл хөдлөх эд хөрөнгөтэй холбоотой гэрээний талаарх мэдээллийг гэрээ байгуулсан, эсхүл түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаас хойш ажлын таван өдрийн дотор улсын бүртгэлд бүртгүүлэх үүрэгтэй. Гэрээг үл хөдлөх эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлд бүртгүүлснээс хойш ажлын арван өдрийн дотор төрийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэлд бүртгэнэ.

52.6.Өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч, түүнээс эрх шилжүүлэн авсан этгээд, эсхүл эзэмшигчийн талаарх мэдээллээс бусад мэдээлэл хууль зүйн үр дагавар үүсгэхгүй бол тэдгээрийг статистикийн болон мэдээллийн зорилгоор ашиглана.

53 дугаар зүйл.Өмчийн бүртгэл хөтлөх нийтлэг журам

53.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэлийг дараах этгээд хариуцан хөтөлнө:

53.1.1.төрийн нийтийн болон тусгайлсан өмчийн бүртгэлийг Төрийн өмчийн хороо;

53.1.2.орон нутгийн өмчийн бүртгэлийг Орон нутгийн өмчийн газар;

53.1.3.төрийн болон албаны нууцад хамаарах өмчийн бүртгэлийг энэ хуульд заасны дагуу эрх олгосон этгээд, Төрийн өмчийн хороо хамтран;

53.1.4.Монгол Улсын дипломат төлөөлөгчийн газарт бүртгэлтэйгээс бусад Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс гадна оршиж байгаа төрийн өмчийн бүртгэлийг гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Төрийн өмчийн хороо хамтран.

53.2.Төрийн болон орон нутгийн байгууллага, албан газар, бусад хуулийн этгээд өөрийн өмчлөл, эзэмшилд байгаа хөрөнгийн анхан шатны бүртгэлийг хариуцан хөтөлнө.

53.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл хөтлөх нийтлэг журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

53.4.Энэ хуулийн 29.1.3-т зааснаас бусад төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн бүртгэлийн ангилал, код, маягтын загварыг Үндэсний статистикийн хорооны зөвшөөрлийг үндэслэн Төрийн өмчийн хороо батална.

54 дүгээр зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн нэгдсэн тооллого

54.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тооллого нь төрийн өмчийн тооллого болон орон нутгийн өмчийн тооллогоос бүрдэнэ.

54.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тооллогыг тухайн өмчийн бүртгэл дээр үндэслэн явуулна.

54.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тооллогыг дараах хэлбэрээр зохио байгуулна:

54.3.1.төрийн нийтийн өмчийн нэгдсэн тооллого;

54.3.2.төрийн тусгайлсан өмчийн нэгдсэн тооллого;

54.3.3.орон нутгийн өмчийн нэгдсэн тооллого;

54.4.Энэ хуулийн 55.1.1-д заасан тооллогыг дөрвөн жил тутам тухайн өмчийг харьяалах байгууллагтай хамтран холбогдох хуульд заасны дагуу Төрийн өмчийн хороо зохион байгуулна.

54.5.Энэ хуулийн 55.1.2-т заасан тооллогыг жил бүр Төрийн өмчийн хороо 55.1.3-т заасан тооллогыг жил бүр Засаг даргын шийдвэрийн үндсэн дээр Орон нутгийн өмчийн газар зохион байгуулна.

56 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тооллогын журам

56.1. Төрийн нийтийн өмчийн тооллого хийх нийтлэг журмыг хуульд заасан холбогдох байгууллагаас авсан саналын үндсэн дээр Төрийн өмчийн хороо батална.

56.1.Төрийн болон орон нутгийн тусгайлсан өмчийн тооллогыг дараах журмаар явуулна:

56.1.1.төрийн болон орон нутгийн байгууллагын өмчийн тооллого;

56.1.2.төрийн болон орон нутгийн албан газрын өмчийн тооллого;

56.1.3.төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн хувь эзэмшлийн тооллого;

56.1.4.Төрийн болон орон нутгийн өмчит сангийн хөрөнгийн тооллого;

56.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тооллого явуулах нийтлэг журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

57 дугаар зүйл.Төрийн болон орон нутгийн байгууллага, албан газрын өмчийн тооллого

57.1.Төрийн байгууллага, албан газрын удирдлага дараах хугацаанд явуулна, жилийн тайлан тэнцэлд тусгах үүрэгтэй:

57.1.1.үндсэн хөрөнгө, дуусаагүй хөрөнгө оруулалт болон барилга угсралтын ажил, их засварын зардлын тооллогыг жил тутам хийж, тайланг тухайн оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 31-ний өдрийн дотор;

57.1.2. Түүхий эд, материал, түлш, сэлбэг хэрэгсэл, бэлэн бүтээгдэхүүн, бараа, сав, баглаа боодлын тооллогыг хагас жил тутам гүйцэтгэж, тайланг тухайн оны 06 дугаар сарын 01, 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор;

57.1.3. Дуусаагүй үйлдвэрлэл, өөрийн үйлдвэрийн хагас боловруулсан зүйл, үнэт цаасны тооллогыг улиралд тутам хийж, тайланг улирлын сүүлийн сарын 25-ны өдрийн дотор;

57.1.4. Мөнгөн хөрөнгийн тооллогыг сар бүр хийж, тайланг дараа сарын 05-ны өдрийн дотор;

57.1.5. Мал, амьтны тооллогыг жил тутам хийж, тайланг тухайн оны 12 дугаар сарын 15-ны өдрийн дотор;

57.1.6. Бүх төрлийн харилцах дансны хуульыг тухай бүр нь авч, дансны гүйлгээг шалгаж, улирал бүрийн дансны үлдэгдлийг баталгаажуулах;

57.1.7. Гэнэтийн буюу давагдашгүй шинжтэй нөхцөл байдлын улмаас эд хөрөнгөнд хохирол учирсан, эсхүл хөрөнгийг арилжих бол хэсэгчилсэн тооллогыг тухай бүр.

57.2. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь хөрөнгийн дотоодын тооллогоор дутагдсан, илүүдсэн эд хөрөнгө болон цаашид ашиглах боломжгүй болсон хөрөнгийг тооцож, хуульд заасан журмын дагуу шийдвэрлэнэ.

58 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн хувь эзэмшлийн тооллого

58.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн хувь эзэмшлийг дараах хугацаанд явуулж, тооллого хийнэ.

58.1.1. Нээлттэй хувьцаат компанийн эзэмшлийн хувийг тухайн оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 31-ний өдрийн дотор сүүлийн зургаан сарын зах зээлийн жилнэсэн дундаж үнэд тулгуурлан;

58.1.2. Хаалттай хувьцаат компани, хязгаарлагдмал харууцлагатай компанийн эзэмшлийн хувийг тухайн оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 31-ний өдрийн дотор хувьцааны үнэлгээний аргад тулгуурлан.

58.2. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн хувьцааны үнэлгээний журмыг Төрийн өмчийн батална.

59 дүгээр зүйл. Тооллогын комисс, түүний эрх, үүрэг

59.1. Төрийн болон орон нутгийн байгууллага, албан газар, компанийн удирдлагага тооллого эхлэхээс өмнө Тооллогын комисс байгуулна.

59.2. Тооллогын комисс байгуулах шийдвэрт тооллого эхлэх, дуусах хугацааг тооллого явуулах салбар, нэгж бүрээр заасан байна.

59.3. Тооллогын комисс дараах эрхтэй:

59.3.1. Тооллого эхлэхийн өмнө эд харууцлаганаас хөрөнгийн орлого, зарлагыг бүх баримтыг нягтлан бодогчид бүрэн шилжүүлсэн эсэхээр баталгаа гаргуулан ава, ба нягтлан бодогч уг баримтыг хүлээн авсан эсэхийг шалгах;

59.3.2. Тооллого явуулахын өмнө эд харууцлагчийн харууцаж байгаа бараа материалын үнэ бүхий зүйл, мөнгөн хэсэг, агуулахыг гацдаж гомбодох болон хадгалалт, хамгаалалтын талаар илэрсэн дутагдлыг арилгах арга хэмжээ авахыг холбогдох этгээдээс шаардах;

59.3.3. Тооллогын явц дундуур түүхий эд, бараа материал, мөнгөн хөрөнгийг хүлээн авах, олгохыг зогсоох, байгууллагын хэвийн ажиллагааг тасалдуулахгүйн тулд зөвхөн үйлдвэрлэлийн хэрэглээний зайлшгүй шаардлагатай түүхий эд, материалыг гаргах ба хүлээн авахыг зөвшөөрөх.

59.4. Тооллогын комисс дараах үүрэгтэй:

59.4.1. Хөрөнгийн тооллогыг тогтоосон хугацаанд үнэн зөв, чанартай явуулж дуусгах;

59.4.2. Тоолсон, хөрөнгийн үнийг бэлтгэн нийлүүлэгчийн дагалдах баримт, тухайн үеийн зах зээлийн жишиг үнэтэй тулган шалгах, тооллогын бүртгэлд бичих;

59.4.3. Агуулахын эмх цэлц, хөрөнгийн хадгалалт, хамгаалалт, анхан шатны бүртгэлийн хөтлөлт, хэмжих хэрэгслийн баталгаажилт, өмнөх тооллогоор өгсөн үүргийн биелэлт зэргийг тооллогын явцад шалгаж, дутагдлыг арилгах арга хэмжээ авах;

59.4.4. Комиссын хурлаар тооллогын үр дүнг хэлэлцэж, тооллогын бүртгэлийг баталгаажуулж, холбогдох акт, материалын хамт ерөнхий нягтлан бодогчид тусгай жагсаалтаар шилжүүлэн өгөх;

59.4.5. Эвдэрсэн, гэмтсэн, чанар байдала алдсанаас хэрэглээнд тохирохгүй болсон тухайн үеийн зах зээлийн үнээс өндөр үнээр авсан, доогуур үнээр борлуулсан үндсэн хөрөнгө, түүхий эд, бараа материалын үнэ бүхий зүйлийн жагсаалтыг гаргаж, холбогдуулан авах арга хэмжээний талаарх санал гаргах.

59.5. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн ерөнхий /ахлах/ нягтлан бодогч нь үндсэн хөрөнгө, бараа материал, үнэ бүхий зүйлийн тооллогоор бэлэн байсан үлдэгдэл, гарсан зөрүүг тооллогын акт материалын батлагдсанаас хойш ажлын таван өдрийн дотор нягтлан бодох бүртгэлд тусгаж, дансны үлдэгдлийг тулгаг шалгана.

60 дугаар зүйл. Эд хөрөнгийн үнэлгээ

60.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгө бүрийн үнэлгээг бүртгэлд тусгасан байна.

60.2. Өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч болон эзэмшигч нь дараах ажиллагааг хэрэгжүүлэхийн өмнө тухайн эд хөрөнгөнд үнэлгээ хийлгэх үүрэгтэй:

60.2.1. Эд хөрөнгийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх болг;
60.2.2. Компани, санд хувь нийлүүлэх, хөрөнгө оруулах болг;

60.2.3.бусад этгээдээс тухайн өмчид хөрөнгө оруулах бол;
60.2.4.терийн өмчийн компанийн хувьцааг нийтэд санал болгох бол;
60.2.5.хохирол арилгуулах, нэхэмжлэх бол;
60.2.6.авлагад тооцож эд хөрөнгө хүлээн авах, өглөгт тооцож хөрөнгө шилжүүлэх бол;
60.2.7.барьцаалуулах бол;
60.2.8.хуульд заасан бусад.

60.3.Төрийн болон орон нутгийн байгууллага, албан газар нь дараах тохиолдолд эд хөрөнгийн үнэлгээг хийлгэж болно:

60.3.1.тухайн эд хөрөнгийн бүртгэлийн үнэ зах зээлийн үнээс материаллаг хэмжээний зөрүүтэй болсон бол;

60.3.2.ашиглалтын хугацаа дуусаж үлдэгдэл өртөггүй болсон боловч цаашид ашиглах боломжтой үл хөдлөх эд хөрөнгийн бодит үнэ цэнийг тогтоох бол;

60.3.3.хөдлөх хөрөнгийн ашиглалтын хугацаа дуусаагүй боловч цаашид ажлын хэрэгцээ шаардлага хангахгүй, эсхүл ашиглах боломжгүй болсон бол;

60.3.4.шаардлагатай бусад.

60.4.Үл хөдлөх эд хөрөнгө, түүх, соёлын үл хөдлөх болон хөдлөх дурсгалт зүйл, биет болон биет бус хөрөнгө, хязгаарлагдмал эрхээс бусад дараах хөрөнгийн үнийг Өмч хамгаалах байнгын зөвлөлийн саналыг үндэслэн тухайн байгууллагын удирдлага шинэчлэн тогтоож болно:

60.4.1.ашиглалтын хугацаа дуусаж үлдэгдэл өртөггүй болсон боловч цаашид ашиглах боломжтой хөдлөх хөрөнгө;

60.4.2.акталсан боловч бусдад худалдах боломжтой хөрөнгө.

60.5.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн үнэлгээ хийх журам, аргачлалыг Төрийн өмчийн хороо, санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран батална.

61 дүгээр зүйл. Үл хөдлөх эд хөрөнгийг магадлах ажиллагаа

61.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг бусдад ашиглуулах, шилжүүлэхийн өмнө төрийн болон орон нутгийн хэрэгцээнд шаардлагатай эсэхийг тодорхойлох зорилгоор магадлах ажиллагаа хийнэ.

61.2.Дараах тохиолдолд магадлах ажиллагаа хийхгүй байж болно:

61.2.1.терийн байгууллага, төрийн болон орон нутгийн өмчит албан газарт хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэх, эсхүл улс орны эдийн засгийн хөгжилд ач холбогдол бүхий хөрөнгө оруулалттай төслийг хэрэгжүүлэх, эсхүл тухайн бүс нутагт бизнесийн орчныг хөгжүүлэхэд төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг хязгаарлагдмал эрхээр ашиглуулах шаардлагатай болсон бол;

61.2.2.үл хөдлөх эд хөрөнгийг нийтийн хэрэгцээний шугам сүлжээний ажлын улсын болон орон нутгийн чанартай автозамын ажилд ашиглуулж байгаа бол;

61.2.3.үл хөдлөх эд хөрөнгөд сервитутын эрх үүсгэж байгаа бол.

61.3.Магадлах ажиллагааг дараах байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн ба хэрэгжүүлнэ:

61.3.1.өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч этгээд;

61.3.2.хот төлөвлөлтийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, эсхүл үл хөдлөх эд хөрөнгө байрлаж байгаа нэгжийн нутгийн захиргааны байгууллага;

61.3.3.Төрийн өмчийн хороо, эсхүл Орон нутгийн өмчийн газар;

61.3.4.холбогдох бусад.

61.4.Өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч нь магадлах ажиллагаа явуулах тухай мэдэгдэл гаргаж олон нийтэд мэдээнэ. Магадлах ажиллагааг эхлүүлэхээс өмнө ирүүлсэн үл хөдлөх эд хөрөнгийг ашиглах тухай хүсэлтийг мэдэгдэлд хавсаргана.

61.5.Сонирхогч этгээдээс тухайн үл хөдлөх эд хөрөнгийг ашиглах хүсэлт хүлээн авах хугацааг энэ хуулийн 61.4-т заасан мэдэгдлийг нийтлүүлсэн өдрөөс хойш 12 хүртэлх хоног байхаар тогтооно.

61.6.Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдээс ирүүлсэн хүсэлт нь бусад этгээдээс ирүүлсэн хүсэлтээс давуу эрхтэйд тооцогдоно.

61.7.Үл хөдлөх эд хөрөнгийн магадлах ажиллагаа явуулах журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

62 дугаар зүйл. Эд хөрөнгийг ашиглах боломжгүй болсонд тооцох

62.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг дараах тохиолдолд ашиглах боломжгүй болсонд тооцно:

62.1.1.ашиглалт, эдэлгээний хугацаа дууссан, цаашид ашиглах, хэрэглэх эдийн засгийн үр ашиггүй, эсхүл ашиглалт, хадгалалтын өндөр зардал гарах болсон;

62.1.2.иргэний гүйлгээнд оруулахыг хуулиар хориглосон;

62.1.3.үндэсний, олон нийтийн болон хувь хүний аюулгүй байдалд ил, ноцтой сөрөг нөлөө үзүүлэх шинжтэй болсон;

62.1.4.ашиглалт, эдэлгээний хугацаа дуусаагүй боловч цаашид ашиглах хэрэглэх эдийн засгийн үр ашиггүй болох нь тогтоогдсон, эсхүл ашиглалт, хадгалалтын өндөр зардал гарах болсон;

62.1.6.бүрэн болон хэсэгчлэн устсан, гэмтсэн, тоногдсон, муудсан, хулгайд алдагдсан зэрэг шалтгааны улмаас ашиглах, хэрэглэх, эсхүл бусдад ашиглуулах шилжүүлэх боломжгүй болсон.

62.2.Төрийн байгууллага, албан газрын эзэмшилд байгаа тээврийн хэрэгсэл, үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийг ашиглах боломжгүй болсонд тооцож, дан

бүртгэлээс хасах шийдвэрийг тухайн эд хөрөнгийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч этгээдийн саналыг, түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлсийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Төрийн өмчийн хороо, орон нутгийн өмчит албан газрын эзэмшлийн эд хөрөнгийн хувьд Орон нутгийн өмчийн газар зөвшөөрөл олгоно.

62.3. Төрийн байгууллага, төрийн болон орон нутгийн өмчит албан газрын эрх бүхий албан тушаалтан энэ хуулийн 62.1.1, 62.1.2, 62.1.3, 62.1.4-т заасан үндэслэлээр өөрийн эзэмшилд байгаа ул хөдлөх эд хөрөнгө, газар ашиглах эрх болон тээврийн хэрэгсэл, үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжөөс бусад эд хөрөнгийг ашиглах болгомжгүйд тооцож данс, бүртгэлээс хасах шийдвэрийг Өмч хамгаалах зөвлөлийн санал, эсхүл тооллогын комиссын дүгнэлтийг үндэслэн гаргана.

62.4. Төрийн байгууллага, албан газрын эрх бүхий албан тушаалтан энэ хуулийн 13.5.5, 16.3.9-д заасан эд хөрөнгийг эрх бүхий этгээдийн зөвшөөрлийг үндэслэн ашиглах болгомжгүйд тооцож данс, бүртгэлээс хасах шийдвэрийг гаргана.

62.5. Энэ хуулийн 62.1.6-д заасан үндэслэлээр эд хөрөнгө данснаас хасах тохиолдолд буруутай этгээдийг тогтоож, хохирлыг нөхөн төлүүлэх арга хэмжээ авна.

62.6. Төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглах болгомжгүй болсонд тооцож шийдвэрт тухайн эд хөрөнгийн тодорхойлолт, шийдвэр гаргасан үндэслэл болон бусдад шилжүүлэх, устгах хэлбэрийг тодорхой тусгаж, шаардлагатай бусад мэдээллийг хавсаргана.

63 дугаар зүйл. Ашиглах болгомжгүй эд хөрөнгийг данснаас хасах

63.1. Ашиглах болгомжгүй болсонд тооцогдсон эд хөрөнгийг бусдад шилжүүлсэн, устгасан, сэлбэгээр ашиглах болсон барилга байгууламжийг нурааж буулгасан, тухай тэмдэглэгээг холбогдох бүртгэлд хийж, данс бүртгэлээс хасна.

63.2. Ашиглах болгомжгүй болсонд тооцогдсон эд хөрөнгийг устгах, нурааж буулгах, ажиллагааг болгомжит хамгийн бага зардлаар, хүний эрүүл мэндэд аюулгүй, байгаль орчинд ээлтэй хэлбэрээр үйлцэтгэнэ.

63.3. Ашиглах болгомжгүй болсонд тооцогдсон эд хөрөнгийг устгах, данс бүртгэлээс хасах журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

63.4. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг нурааж буулгах, данснаас хасан нь газар эзэмших, ашиглах эрхийг дуусгавар болгох, эсхүл зориулалтыг өөрчлөх үндэслэл болохгүй.

63.5. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн үл хөдлөх эд хөрөнгө, газар эзэмших, ашиглах эрхийг эрх бүхий этгээдийн шийдвэр, энэ хуулийн 13.5.5, 16.3.9-д заасан эд хөрөнгийг эрх бүхий этгээдийн зөвшөөрөлгүйгээр данс, бүртгэлээс хасахыг хориглоно.

64 дүгээр зүйл. Тайлан, мэдээлэл гаргах

64.1. Төрийн байгууллага, албан газар энэ хуульд заасан, төрийн болон орон нутгийн өмчит компани нь Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай хуульд заасан холбогдох мэдээ, тайланг батлагдсан маягт, зааврын дагуу тухай бүр, санхүүгийн тайланг Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуульд заасны дагуу, эд

хөрөнгийн удирдлагын жилийн тайланг дараа жилийн эхний улиралд батгаас тайлангах үүрэгтэй.

64.2. Төрийн өмчийн хороо дараах нэгтгэсэн тайланг гаргаж, холбогдох эр, бүхий байгууллагад хүргүүлнэ:

64.2.1. төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн нэгтгэсэн тайланг цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар саналын хамт дараа жилийн эхний улиралд багтаан санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэ төрийн захиргааны төв байгууллагад;

64.2.2. төрийн болон орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайлан, жил бүр гаргаж, дараа жилийн эхний хагас жилд багтаан Засгийн газарт.

64.2.3. төрийн нийтийн өмчийн төлөв байдлын тайланг дөрвөн жилд нэг удаа гаргаж, дараа жилийн эхний хагас жилд багтаан Засгийн газарт

64.3. Засгийн газар энэ хуулийн 64.2.2, 64.2.3-т заасан нэгдсэн тайланг Улсын Иргэний Хурал, Үндэсний аудлын газарт хүргүүлнэ.

64.4. Орон нутгийн өмчийн газар нь аймаг, нийслэлийн өмчийн төлөв байдлыг, нэгдсэн тайланг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлж, дараа жилийн эхний улиралд багтаан Төрийн өмчийн хороонд хүргүүлнэ.

64.5. Энэ хуулийн 64.3-т заасан тайланг Улсын Их Хурал, Засгийн газар, Төрийн өмчийн хороо, харьяа орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын тайланг аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга, Орон нутгийн өмчийн газар байгууллагын цахим хуудсанд даа тус тус байршуулна.

64.6. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь хуульд заасан чиг үүргийн дагуу гаргасан тайлан мэдээ, бүртгэл, тооллогын дүнгээс гадна энэ хууль болон Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай хуулийн 54.1, Нийтийн, мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн⁶ 8.6.2, 8.6.4, 8.6.8, 8.6.12-т заасан холбогдох мэдээллийг байгууллагын цахим хуудсанд нээлттэй байршуулаг үүрэгтэй.

64.7. Төрийн болон албаны нүүцэд хаммаарах, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасан хаалттай болон хягаарлагдтай мэдээллийг энэ хуулийн 64.5-д заасан журмын дагуу цахим хуудсанд байршуулахгүй.

64.8. Өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайланд төрийн болон орон нутгийн өмч түүний хөдөлгөөн, эд хөрөнгийн удирдлагын хэрэгжилтийн байдал, төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн үр ашиг, мөнөжментийн гүйцэтгэлийн талаарх мэдээллийг тусгасан байна.

64.9. Өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайланд тавигдах шаардлага, тайлангах журмыг Засгийн газар, орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын тайланд тавигдах шаардлага, тайлангах журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

⁶ Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" амхэтгэлийн 2022 оны 06 дугаарт нийтлэгдсэн.

ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ХЯНАЛТ

65 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хяналт

65.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлага, хадгалалт, хамгаалалтад тавих хяналт нь өмчлөгчийн хяналт, төрийн хяналт болон хуулийн этгээдийн дотоодын хяналтаас тус тус бүрдэнэ.

65.2. Төрийн өмчийн өмчлөгчийн хяналтыг Улсын Их Хурал, Засгийн газар, орон нутгийн өмчийн өмчлөгчийн хяналтыг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга хуульд заасан эрх хэмжээний хүрээнд хэрэгжүүлнэ.

65.3. Төрийн хяналтыг энэ хуульд заасан журмын дагуу Төрийн өмчийн хороо, Орон нутгийн өмчийн газар хэрэгжүүлнэ.

65.4. Төрийн аудитын байгууллага, Засгийн газрын хяналт хэрэгжүүлэх газар болон санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь хуульд заасан чиг үүргийн хүрээнд төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрийн хяналтыг хэрэгжүүлнэ.

66 дугаар зүйл. Өмчлөгчийн хяналт

66.1. Энэ хуулийн 65.2-т заасан этгээд нь өмчлөгчийн хяналтыг дараах хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ:

66.1.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, тооллогын дүн, тайлан, мэдээтэй танилцах, үүрэг даалгавар, чиглэл өгөх;

66.1.2. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн ажлын үр дүн, эд хөрөнгийн удирдлагын талаар гаргасан шийдвэр, гүйцэтгэх удирдлагатай гэрээ байгуулсан, дүгнэсэн байдалтай танилцаж, үүрэг чиглэл өгөх;

66.1.3. Өмчийн чиглэлээр хэрэгжүүлсэн төрийн болон дотоод хяналт шалгалт, аудитын тайлан, зөрчил-дутагдлыг арилгах талаар авсан арга хэмжээний үр дүнтэй танилцах, үүрэг чиглэл өгөх;

66.1.4. Хуульд заасан бусад.

66.2. Төрийн болон орон нутгийн өмчлөгчийн хяналтыг хэрэгжүүлэгч нь шаардлагатай бол дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлж болно:

66.2.1. Төрийн болон орон нутгийн өмч, эд хөрөнгийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч, түүнээс эрх шилжүүлэн авсан этгээдээс хөрөнгө олж авсан, хөрөнгийг ашиглах зөвшөөрөл өгсөн, өмчийг удирдсантай холбоотой баримт бичиг, мэдээлэлтэй танилцах, асуулга, асуулт тавих;

66.2.2. Төрийн болон орон нутгийн өмч, эд хөрөнгийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч, түүнээс эрх шилжүүлэн авсан этгээдийн бүртгэлд оруулсан мэдээлэл үнэн зөв эсэхийг нягтлах зорилгоор үзлэг, шалгалт-хийх;

66.2.3. Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, илэрсэн зөрчлийг арилгах чиглэлтэй тодорхой арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үүрэг, даалгавар өгөх.

66.2.4. Хуульд заасан бусад.

66.3. Төрийн болон орон нутгийн өмчлөгчийн хяналтыг хэрэгжүүлэгч этгээдийн өгсөн үүрэг даалгавар, чиглэлийн хэрэгжилтийн зохион байгуулалтад хяналт тавих холбогдох тайлан, мэдээллээр хангах үүргийг Төрийн өмчийн хороо, Орон нутгийн өмчийн газар хариуцна.

67 дугаар зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрийн хяналт

67.1. Энэ хуулийн 65.3-т заасан этгээд нь төрийн болон орон нутгийн өмчийг удирдах болон өмчийн хадгалалт, хамгаалалтад тавих төрийн хяналтыг дараах хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ:

67.1.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь энэ хуулийн 18.2-д заасны дагуу эд хөрөнгийн удирдлагыг-хэрэгжүүлсэн байдал, түүний үр дүнг хянаж дүгнэлт гаргах;

67.1.2. Хуульд заасны дагуу гаргасан тайланг хянаж, дүгнэлт гаргах;

67.1.3. Эд хөрөнгийн удирдлагын хэрэгжилтийн байдалд хяналт шалгалт хийх.

67.2. Хяналт шалгалт нь Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5.1-д заасны дагуу төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус, урьдчилан сэргийлэх, гүйцэтгэлийн гэсэн ангилалтай байна.

67.3. Төлөвлөгөөт хяналт шалгалтыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, эсхүл Төрийн өмчийн хороо болон Орон нутгийн өмчийн газрын даргын баталсан төлөвлөгөө, удирдамжийн дагуу хэрэгжүүлнэ.

67.4. Төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг энэ хуулийн 67.1-д заасан хяналтаар илэрсэн зөрчил дутагдлын шалтгааныг тогтоох, эсхүл өмчийг удирдах ажиллагаатай холбоотой иргэн, хуулийн этгээд, албан тушаалтнаас ирүүлсэн гомдол, мэдээлэл, эрх бүхий байгууллагын шийдвэрийн дагуу явуулна.

67.5. Урьдчилан сэргийлэх хяналт шалгалтыг төрийн болон орон нутгийн өмчийг ашиглал, хамгаалалт, захиран зарцуулалтын байдалд учирч болзошгүй эрсдэл, хууль бус үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, таслан зогсоох зорилгоор хийнэ.

67.6. Гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтыг өмнөх шалгалтын явцад илэрсэн зөрчлийг арилгуулах талаар хяналт шалгалтын байгууллагаас өгсөн албан шаардлагыг биелэлтийг хянах зорилгоор шалгалтаар илэрсэн зөрчил, түүний шалтгаан, нөхцөлийг арилгуулахаар өгсөн албан шаардлагын хүрээнд явуулна.

67.7. Энэ хуулийн 67.3, 67.4, 67.5, 67.6-д заасан хяналт шалгалтыг Төрийн өмчийн хороо, Орон нутгийн өмчийн газраас бусад төрийн болон орон нутгийн байгууллагатай хамтран хийж болно.

67.8. Энэ хуулийн 67.7-д заасан хамтарсан хяналт шалгалтыг хийхдээ ашиг сонирхлын зөрчилд орохгүй байх зарчмыг баримтлагна.

67.9. Төрийн өмчийн хороо болон Орон нутгийн өмчийн газрын улсын байцаагч нь Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд⁷ зааснаас гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

67.9.1. Баримт бичиг, мэдээ мэдээлэлтэй танилцах;

67.9.2-д хөрөнгөд үзлэг, шалгалт хийх;

67.9.3. хяналт шалгалтыг хууль, журамд заасны дагуу бүрэн гүйцэд хийх;

67.9.4. илгэсэн зөрчил, дутагдлыг таслан зогсоох, түүний шалтгаан, нөхцөлийг арилгах, хохирлыг нөхөн төлүүлэх чиглэлээр хугацаатай албан шаардлага хүргүүлэх;

67.9.5. хяналт шалгалттай холбоотой асуулт тавьж, харилт, тайлбар авах;

67.9.6. буруутай этгээдэд харилцлага хүлээлгэх, төрийн болон орон нутгийн байгууллага, албан газар, Засгийн газрын тусгай болон орон нутгийн сан, төрийн болон орон нутгийн өмчийн компанийн удирдлагад харилцлага тооцох асуудлаар холбогдох эрх бүхий этгээдэд санал хүргүүлэх;

67.9.7. шалгалтаар илгэсэн зөрчил нь гэмт хэргийн шинжтэй гэж үзвэл мэдээллийг холбогдох байгууллагад хүргүүлэх;

67.9.8. төрийн болон орон нутгийн өмчид учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэхээр шүүхэд нэхэмжлэх гаргах, холбогдох байгууллагатай хамтран ажиллах;

67.9.9. шалгалтын дүн, авсан арга хэмжээний талаар гомдол, мэдээлэл гаргасан этгээдэд мэдэгдэх;

67.9.10. хуульд заасан бусад.

67.10. Улсын байцаагч нь өөрт болон өөрийн хамаарал бүхий этгээдэд төрийн болон орон нутгийн өмчийн хяналтыг хийхгүй байхгүй үүрэгтэй.

67.11. Улсын байцаагч нь энэ хуулийн дагуу хийсэн хяналт шалгалт, гаргасан дүгнэлт, бичсэн танилцуулга, албан шаардлагын үндэслэл, нотолгооны үнэн зөвийг харуулсна.

67.12. Энэ хуульд заасан улсын байцаагчийн шаардлагыг биелүүлээгүй нь харилцлага хүлээлгэх үндэслэл болно.

67.13. Улсын байцаагч нь энэ хуулийн 67.5.2-т заасан албан шаардлагын биелэлтийг шалгах, 67.5.3-т заасан саналын шийдвэрлэлтийг эрх бүхий этгээдээс шаардах эрхтэй.

67.14. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдэд санхүүгийн хяналт шалгалт хийх журмыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн,

өмчийн удирдлагын хэрэгжилтийн байдалд хяналт шалгалт явуулах журмыг Төрийн өмчийн хороо тус тус батална.

67.15. Шаардлагатай бол эд хөрөнгийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч, түүнээс эр, шилжүүлэн авсан этгээдийн санхүү, эд хөрөнгө удирдах, эдийн засгийн үйл ажиллагаанд иж бүрэн хяналт шалгалтыг холбогдох байгууллагын төлөөллийг оролцуулан хийж болно.

68 дугаар зүйл. Дотоодын хяналт

68.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн дотоодын хяналтыг дараах хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ:

68.1.1. төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд өөрийн үйл ажиллагаанд хууль тогтоомжид заасан журмаар;

68.1.2. төрийн байгууллага, орон нутгийн нэгжийн удирдлага нь өөрий харьяа байгууллага, хуулийн этгээдийн эд хөрөнгийн удирдлагын үйл ажиллагаанд;

68.1.3. төсвийн аудит, хяналт шалгалтыг Төсвийн тухай хуулийн 11.1.1-т 12.1.6-д заасны дагуу санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага.

68.3. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдэд эд хөрөнгийн эзэмши, ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтад хяналт тавих үүрэг бүхий байнгын ажиллагаатай орон тооны бүс Өмч хамгаалах байнгын зөвлөл ажиллаж болно.

68.4. Өмч хамгаалах байнгын зөвлөлийг тухайн байгууллагын удирдлагын шийдвэрээр удирдах албан тушаалтан ахалж, нягтлан бодогч, эд харилцаагч, мөргөжлийн инженер, техникийн ажилтан зэрэг хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулна.

68.5. Өмч хамгаалах байнгын зөвлөлийн үйл ажиллагааны журмыг Төрийн өмчийн хороо батална.

68.6. Энэ хуулийн 68.1.2-т заасан хяналт шалгалтын тайланг жил бүрийн эхний улиралд багтаан Төрийн өмчийн хороонд хүргүүлнэ.

68.7. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь энэ хуулийн 68.1.3-т заасан төсвийн аудит, хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээлэл, баримтыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, тогтоосон хугацаанд бүрэн гаргаж өгөх үүрэгтэй.

68.8. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн удирдлага нь дотоодын хяналт шалгалтыг жил бүр зохион байгуулж, хяналт шалгалтын тайланг баталгаажуулан тухайн жилийн 12 дугаар сарын 25-ны дотор мэдээллийн нэгдсэн санд оруулна.

⁷ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2003 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН МЭДЭЭЛЛИЙН НЭГДСЭН САН

69 дүгээр зүйл. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийн нэгдсэн сан

69.1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийн нэгдсэн сан /цаашид "Мэдээллийн нэгдсэн сан" гэх/-д төрийн болон орон нутгийн өмчийн ангилал, бүртгэл, үнэлгээ, өмчийг удирдах этгээд болон өмчийн хөдөлгөөн, тооллого, төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн үр ашиг, менежментийн гүйцэтгэл болон энэ хуулийн холбогдох бусад тайлан мэдээлэл, хяналт шалгалтын талаарх мэдээллийг төвлөрүүлнэ.

69.2. Мэдээллийн нэгдсэн сан нь төрөлжсөн мэдээллийн санд хамаарах бөгөөд баримт бичгийн архив, цахим мэдээллийн сангаас бүрдэнэ.

69.3. Мэдээллийн нэгдсэн санд мэдээллийг дараах төрлөөр ангилан тусгана:

69.3.1. төрийн болон орон нутгийн өмч, эд хөрөнгийн бүртгэл, тооллогын дүн, хөрөнгийг удирдах этгээд болон олж авах, шилжүүлэх, данснаас хасах зэрэг өмчийн хөдөлгөөний талаарх мэдээлэл;

69.3.2. төрийн байгууллага, албан газрын санхүүгийн болон өмчийн төлөв байдлын тайлан;

69.3.3. засгийн газрын болон орон нутгийн тусгай сангийн санхүүгийн болон өмчийн төлөв байдлын тайлан;

69.3.3. төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг бүсдэд ашиглуулах, дамжуулан ашиглуулах, шилжүүлэх шийдвэр, гэрээний бүртгэл, өмч шилжүүлэн авсан болон ашиглаж байгаа этгээдийн талаарх мэдээлэл;

69.3.4. төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн засаглал, үйл ажиллагааны болон санхүү, өмчийн төлөв байдлын тайлан;

69.3.5. эд хөрөнгийн удирдлагын хяналт шалгалтын тайлан;

69.3.6. өмчийн төлөв байдлын жил бүрийн нэгдсэн тайлан.

69.4. Мэдээллийн нэгдсэн сан нь Шилэн дансны тухай хуулийн 6 дугаар зүйл, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан өөрт хамаарах мэдээллийг агуулсан байна.

69.5. Мэдээллийн нэгдсэн санг эрхлэн хөтлөх, мэдээллийг баталгаажуулах болон хадгалалт, хамгаалалтын аюулгүй байдлыг хангах асуудлыг Төрийн өмчийн хороо хариуцна.

69.6. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь холбогдох бүртгэл, мэдээллийг Мэдээллийн нэгдсэн санд тогтоосон хугацаанд бүрэн, үнэн зөв оруулах үүрэгтэй.

69.7. Энэ хуулийн 69.6-д заасан үүргийн хэрэгжилтэд Төрийн өмчийн хороо болон Орон нутгийн өмчийн газар хяналт тавина.

69.8. Төрийн болон албаны нууцад хамаарах болон Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасан хаалттай болон хязгаарлалттай мэдээллээс бусад Мэдээллийн нэгдсэн сан дахь мэдээлэл нь олон нийтэд ил тод, нээлттэй байна.

69.9. Энэ хуулийн 69.8-д заасан ил тод, нээлттэй байх мэдээллийг Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 8.8, 8.9, 8.10-т заасан журмаар олон нийтэд хүргэнэ.

69.10. Мэдээллийн нэгдсэн санг цахим хэлбэрээр шинээр үүсгэх, бүртгүүлэх журмыг Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 27.8, 27.9-д заасны дагуу Засгийн газар батална.

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ БУСАД ЗҮЙЛ

70 дугаар зүйл. Гомдол хянан шийдвэрлэх

70.1. Иргэн, хуулийн этгээд нь захиргааны байгууллага, албан тушаалтны төрийн болон орон нутгийн өмчийг эзэмшиж, ашиглах болон бусдад ашиглуулах шилжүүлэхтэй холбоотой гаргасан шийдвэрт Захиргааны ерөнхий хуулийн 92, 99 дугаар зүйлд заасны дагуу гомдол гаргана.

70.2. Энэ хуулийн 70.1-д заасан гомдлыг хүлээн авсан захиргааны байгууллага, Захиргааны ерөнхий хуулийн 94, 95, 96, 97, 98, 99 дүгээр зүйлд заасан журмын дагуу гомдлыг шийдвэрлэнэ.

70.3. Иргэн, хуулийн этгээд нь энэ хуулийн 66.2-т заасны дагуу захиргааны байгууллагаас гаргасан шийдвэрийг эс зөвшөөрвөл шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

71 дугаар зүйл. Шилжилтийн зохицуулалт

71.1. Энэ хууль хүчин төгөлдөр болохоос өмнө албан газар, улсын төсөвт болгоо аж ахуйн тооцот үйлдвэрийн газар, төрийн болон орон нутгийн өмчит эмнэлэг, сургууль, цэцэрлэгийн зохин байгуулалтын хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулж байсан төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийг татан буулгах, эсхүл энэ хуулийн 4.1.2-т заасан албан газар, эсхүл Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн тухай хуульд заасан компанийн хэлбэрээр өөрчлөн байгуулах эсэхийг Засгийн газар шийдвэрлэнэ.

71.2. Засгийн газар энэ хуулийн 71.1-д заасны дагуу орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийг өөрчлөн байгуулах, татан буулгах шийдвэрийг тухайн нэгжийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын саналд үндэслэн гаргана.

71.3. Төрийн өмчийн хороо нь дараах арга хэмжээг энэ хуулийг дагах мөрдсөнөөс хойш нэг жилийн хугацаанд багтаан зохин байгуулна:

71.3.1. энэ хуулийн 71.1-д заасны дагуу төрийн болон орон нутгийн өмчийн хуулийн этгээдийг өөрчлөн байгуулах, татан буулгах;

71.3.2. энэ хуулийн 69 дүгээр зүйлд заасан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн санг бүрдүүлэх;

71.3.3. төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэлийг шинэчлэх;

71.3.4. орон нутгийн эзэмшил, ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтад байгаа энэ хуулийн 7.1, 7.2-т заасан төрийн нийтийн өмчийг төрийн эзэмшил, ашиглалт хамгаалалтад шилжүүлэх шийдвэрийг эрх бүхий этгээдээр гаргуулж, шилжүүлэх.

71.4. Энэ хуулийн 64, 69 дүгээр зүйлд заасан өмчийн төлөв байдлын тайлан гаргах, хэлэлцэх, эрх бүхий байгууллагад хүргүүлэх, мэдээллийн нэгдсэн санд байршуулах чиг үүргийн хэрэгжилтийг 2025 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

72 дугаар зүйл. Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлтгэх харилцаага

72.1. Энэ хуулийг зөрчсөн албан тушаалтны үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжгүй бол холбогдох хуульд заасан харууллага хүлээлтгэнэ.

72.2. Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль⁸, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд⁹ заасан харууллага хүлээлтгэнэ.

73 дугаар зүйл. Хууль хүчин төгөлдөр болгох

73.1. Энэ хуулийг 2025 оны 01 дүгээр сарын сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

⁸ Эрүүгийн хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2016 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁹ Зөрчлийн тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2017 оны 24 дугаарт нийтлэгдсэн.



Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Ашигт малтмалын тухай хуулийн зүйлийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "нийтийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМИГАЛДАХ ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛГТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, мөн хуулийн 44 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн "төрийн өмч" гэснийг "төрийн нийтийн өмч" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ГАДААДЫН ИРГЭНИЙ ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 40¹ дүгээр зүйлийн 40^{1.1} дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "тусгайлсан" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

БОЛОВСРОЛЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Боловсролын ерөнхий хуулийн 37 дугаар зүйлд доор дурдсан агуулгатай 37.7 дахь хэсэг нэмсүгэй:

"37.7.Боловсролд зориулсан төсвийн болон сангийн хөрөнгийг өөр зориулалтаар зарцуулах, боловсролын байгууллагын ашиглаж байгаа төрийн болон орон нутгийн өмчийн барилга байгууламж, эзэмшил газрыг өөр зориулалтаар бүсдэд ашиглуулах, шилжүүлэхийг хориглоно."

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ГАЗРЫН ТОСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Газрын тосны тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсгийн
"Төрийн" гэсний дараа "нийтийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль
/Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ГАЗРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Газрын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсгийн "төрийн"
гэсний дараа "нийтийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль
/Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ГЕНЕТИК НӨӨЦИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Генетик нөөцийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "тусгайлсан" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ГЕОДЕЗИ, ЗУРАГ ЗҮЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Геозези, зураг зүйн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1 дэх хэсэг, 10 дугаар зүйлийн 10.1 дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "тусгайлсан" гэж тус тус нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ГҮЙЦЭТГЭХ АЖЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Гүйцэтгэх ажлын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.6 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“15.6. Гүйцэтгэх ажлын зорилгалттай эд хөрөнгийг худалдан авах, үйлдвэрлэх, эргэлтийн хөрөнгөд бүртгэх, захиран зарцуулах, шилжүүлэх, устгахтай холбогдох харилцааг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд заасан журмаар зохицуулна.”

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ЗӨРЧИЛ ШАЛГАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ
ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Зөрчлийн тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэгт дор дурдсан агуулгатай 6.64 дэх заалт нэмсүгэй:

“6.64. Төрийн хяналт шалгалтын байцаагч Зөрчлийн тухай хуулийн 11.2 дугаар зүйл, 15.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан зөрчил.”

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ИРГЭНИЙ НИСЭХИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Иргэний нисэхийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1 дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "тусгайлсан" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ЖИЖИГ, ДУНД ҮЙЛДВЭР, ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ДЭМЖИХ
ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Жижиг, дунд үйлдвэр, үйлчилгээг дэмжих тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.2 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“3.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд, ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд, гадаад улсын хуулийн этгээд энэ хуулийн зохицуулалтад хамаарахгүй.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**КИБЕР АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛГТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Кибер аюулгүй байдлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.18 дахь заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“4.1.18.“төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд” гэж Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2-г заасныг”.

2 дугаар зүйл.Кибер аюулгүй байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4 дэх хэсэг, 9 дүгээр зүйлийн 9.4 дэх хэсэг, 13 дугаар зүйлийн 13.1.2 дахь заалт, 21 дүгээр зүйлийн 21.2.2 дахь заалтын “төрийн” гэсний дараа “болон орон нутгийн” гэж, 16 дугаар зүйлийн гэрчиг, 16 дугаар зүйлийн 16.1 дэх хэсгийн “Төрийн” гэсний дараа “болон орон нутгийн” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болгон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**КИНО УРЛАГИЙГ ДЭМЖИХ ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛГТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Кино урлагийг дэмжих тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3 дахь хэсэгт “Журмын төсөлд төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын саналыг авсан байна.” гэсэн өгүүлбэр нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Кино урлагийг дэмжих тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.5 дахь заалтын “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 5-д заасны дагуу” гэснийг хэсгүгэй.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болгон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСАГ ЗАХИРГАА, НУТАГ ДЭВСГЭРИЙН НЭГЖ, ТҮҮНИЙ УДИРДЛАГЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.6 дахь заалт, 60 дугаар зүйлийн 60.1.6 дахь заалт, 62 дугаар зүйлийн 62.1.6 дахь заалт, 63 дугаар зүйлийн 63.1.6 дахь заалтын "байгуулж," гэсний дараа "шаардлагатай тохиолдолд" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.9 дэх заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай.

"4.1.9."орон нутгийн өмч" гэж орон нутгийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх зорилготой Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 9.3, 9.4-т заасан хөрөнгийг;"

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн "улсын үйлдвэрийн газар, байгууллага, төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгжид" гэснийг "албан газар, төрийн болон орон нутгийн өмчит компани, төрийн чиг үүргийг хууль, эсхүл гэрээний үндсэн дээр хэрэгжүүлж байгаа этгээдэд" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН 16 ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.1 дэх хэсэгт доор дурдсан агуулгатай 16.1.14, 16.1.15 дахь заалт тус тус нэмсүгэй:

“16.1.14.төрийн болон орон нутгийн өмчийн улсын тооллогын дүнгийн тухай Засгийн газрын тайланг тухай бүр;

16.1.15.төрийн болон орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын талаарх Засгийн газрын тайланг жил бүр.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

НИЙТИЙН АЛБАНД НИЙТИЙН БОЛОН ХУВИЙН АШИГ СОНИРХЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ, АШИГ СОНИРХЛЫН ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1 дэх хэсгийн “Төрийн байгууллагын” гэснийг “Хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн байгууллагын” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ОЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Ойн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1 дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "нийтийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн дараах зүйл, хэсэг, заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/ 9 дүгээр зүйлийн 9.1 дэх хэсэг:

"9.1. Нийтийн өмчийн соёлын биет өвд үнэлгээ тогтоох журмыг төрийн өмчийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын саналыг авсны үндсэн дээр санхүү, төсвийн болон соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална."

2/ 22 дугаар зүйлийн 22.5 дахь хэсэг:

"22.5. Соёлын өв утсан, үрэгдсэн тохиолдолд Мэргэжлийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хамтран зохих шийдвэр гаргана."

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

Төсөл

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

**ТӨРИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Төрийн албаны тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 39.1.6 дахь заалтын "төрийн" гэсний дараа "болон орон нутгийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

Төсөл

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

**ТӨР, ХУВИЙН ХЭВШЛИЙН ТҮНШЛЭЛИЙН ТУХАЙ
ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд доор дурдсан агуулгатай 3.2.5 дахь заалт нэмсүгэй:

"3.2.5. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд заасан төрийн нийтийн болон орон нутгийн нийтийн өмчийг түншлэлийн тэрээгээр эзэмшүүлэх, ашиглуулах, шинээр бий болгох, шинэчлэн сайжруулахтай холбогдсон үйл ажиллагаа."

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТӨРИЙН АУДИТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Төрийн аудитын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2 дахь заалтын "тусгай сан," гэснийг "тусгай сан зэрэг" гэж, мөн зүйлийн 4.1.4 дэх заалтын " төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд" гэснийг "компани" гэж, 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх хэсгийн " тэдгээрийн оролцоотой хуулийн этгээдийн" гэснийг "компанийн" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТҮГЭЭМЭЛ ТАРХАЦТАЙ АШИГТ МАЛТМАЛЫН
ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "нийтийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**УС ЦАГ УУР, ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ
ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3 дахь хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "тусгайлсан" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ХОТ, СУУРИНЫ УС ХАНГАМЖ, АРИУЛГАХ
ТАТУУРГЫН АШИГЛАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Хот, сууринны ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1 дэх хэсгийн "төрийн болон орон нутгийн өмчид" гэснийг "төр, орон нутаг болон хувийн өмчид" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХӨРӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Хөрөнгийн үнэлгээний тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд доор дурдсан агуулгатай 5.2.8 дахь заалт нэмсүгэй:

"5.2.8.Хуульд заасан бусад"

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН
ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1 дэх хэсгийн 7.1.8, 7.1.9, 7.1.10 дахь заалтыг доор дурдсан тус тус өөрчлөн найруулсугай:

"7.1.8.Төрийн байгууллага;

7.1.9.албан газар;

7.1.10.Засгийн газрын тусгай сан."

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ЦӨМИЙН ЭНЕРГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Цөмийн энергийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсгийн "төрийн" гэсний дараа "нийтийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ЭД ХӨРӨНГИЙН ЭРХИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.9 дэх хэсгийн "хууль зааснаас бусад төрийн" гэсний дараа "орон нутгийн" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

**ШИЛЭН ДАНСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Шилэн дансны тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.1 дэх заалтын "терийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд" гэснийг "терийн байгууллага" гэж, мөн зүйлийн 3.1.2 дахь заалтын "терийн өмчит үйлдвэрийн газар" гэснийг "албан газар" гэж, мөн зүйлийн 3.1.3 дахь заалтын "хяналтын багц буюу түүнээс дээш хэмжээний хувьцааг нь төр, орон нутаг болон тэдгээрийн нэгдмэл сонирхолтой этгээд эзэмшиж байгаа компани" гэснийг "терийн болон орон нутгийн өмчит компани" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Терийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар хот

**ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Эрчим хүчний тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.4 дэх хэсгийн "терийн өмчлөлд байна" гэснийг "терийн тусгайлсан өмч байна" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Терийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НҮТГИЙН ӨМЧИЙН ТУХАЙ
ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛГОНД ТООЦОХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. 1996 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдөр батлагдсан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг хүчингүй болгонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болгон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРТ ХИМСЭН ҮНЭЛГЭЭ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль нь 1996 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдөр батлагдсан бөгөөд нийт 89 зүйл, 268 хэсэг, 270 заалттай болно. Өнгөрсөн 25 жилийн хугацаанд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд 29 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт орж, нийт 219 зүйл, хэсэг, заалт өөрчлөгдсөн байна.¹ Түүнчлэн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн зарим зүйл, хэсэг, заалтыг Улсын дээд шүүхээс тайлбарласан байна.²

Нэг. Үнэлгээ хийх болсон шалтгаан

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт дараах шалтгаанаар үнэлгээ хийгээ:

- Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль нь төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадаж байгаа эсэхийг тодорхойлох;
- Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх явцад түүний зохицуулалт бодит байдлаар нийцээгүй, тухайн харилцааг зохицуулах боломжгүй, нийтийн харилцааны өөрчлөлт, хөгжлөөс хойно, зайлшгүй зохицуулах ёстой харилцааг хамарч зохицуулаагүй, тэдгээрээс улбаалсан сөрөг үр дагавар бий болсон;
- Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал, эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага эрх хэмжээнийхээ хүрээнд хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад хүндрэл бэрхшээл үүссэн.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар нь төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд, орон нутгийн өмчийн газраас төрийн өмчийн хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, боловсронгуй болгох болон үйл ажиллагаанд нь учирч буй хүндрэл бэрхшээлийг тодорхойлох зорилгоор санал авсан. Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдүүдээс ирүүлсэн саналыг нэгтгэн судалж үзэхэд, дараах асуудлыг хөндсөн байна:³

1. Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хяналтын тогтолцоог сайжруулах:

- 1.1. төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг Компанийн тухай хуультай нийцүүлэх, хяналтын тогтолцоотой болгох (ТУЗ);
- 1.2. бусад хуультай нийцүүлэх;
- 1.3. төрийн өмчит хуулийн этгээдийн удирдлагад тавигдах шаардлагыг нэмэгдүүлэх, сонгон шалгаруулалтаар томилдог болох.

2. Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын статус, үйл ажиллагаатай холбоотой:

- 2.1. төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын статусыг тодорхой болгох, бэхжүүлэх, төрийн өмчийн удирдлагыг тогтвортой, нэгдмэл, төвлөрсөн байлгах;
- 2.2. төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг бусад байгууллагын үйл ажиллагаатай уялдуулах, хөрөнгийн харилцааг зохицуулж байгаа журм, дүрэм, эрх зүйн актыг шинэчлэх, боловсронгуй болгох.

¹ Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд орсон нэмэлт, өөрчлөлтийн талаарх судалгаанаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.

² Улсын дээд шүүхийн 1997 оны 146, 237 дугаар, 1999 оны 79 дүгээр тогтоолоор Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлийн 1, 56 дугаар зүйлийн 4, 29 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийг тус тус тайлбарласан байна.

³ Төрийн өмчит хуулийн этгээдээс Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, бусад асуудлаар ирүүлсэн саналын тухай тайлбаруула, мөргөмжлөөс дэлгэрүүлж үзнэ үү.

3. Төрийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх зохицуулалтыг боловсронгуй болгох: 3.1. төлөөлөл хэрэгжүүлэх журмыг тодорхой болгох.

Түүнчлэн орон нутгийн өмчийн газраас ирүүлсэн саналыг судалж үзэхэд, дараах асуудлыг хамгийн ихээр хөндсөн байна:⁴

1. Орон нутгийн өмчийн газрын статусыг тодорхой болгох, өмчийн газрыг тогтвортой ажиллуулах;
2. Орон нутгийн өмчийн газрын ажиглан улсын байцаалчийн эрхтэй байх;
3. Орон нутгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Заасаг дарга болон өмчийн газрын хоорондын харилцааг тодорхой болгон зохицуулах;
4. Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас орон нутгийн шууд удирдлагаар хангагдах болох.

Төрийн өмчит хуулийн этгээд болон орон нутгийн өмчийн газраас ирүүлсэн саналд үндэслэн төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хяналтын тогтолцоо, төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын статус, үйл ажиллагаа, орон нутгийн өмчийн асуудал, орон нутгийн өмчийн газрын статус, үйл ажиллагаа болон төрийн болон орон нутгийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх харилцааг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар бүрэн зохицуулж чадаж байгаа эсэхийг тогтоохоор хуулийн хэрэгжилтэд үнэлгээ хийгээ.

Хоёр. Үнэлгээний хүрээ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд хийх үнэлгээний хүрээг дээр дурдсан үнэлгээ хийх зорилго, шалтгаанд тулгуурлан агуулгын хувьд ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх байдлыг харгалзан:

- Нэгдүгээр бүлэг: Нийтлэг үндэслэл;
- Гуравдугаар бүлэг: Төрийн өмчийн удирдлага;
- Дөрөвдүгээр бүлэг: Төрийн өмчит хуулийн этгээд, түүний эд хөрөнгийн эрх;
- Тавдугаар бүлэг: Төрийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах журм;
- Зургаадугаар бүлэг: Төрийн өмчийн эд хөрөнгийг хувырлах;
- Есдүгээр бүлэг: Орон нутгийн өмчийн зүйлс гэсэн 6 бүлэг, түүний холбогдох зүйл, хэсэг, заалтаар тодорхойлоо.

Гурав. Үнэлгээний шалтгуур үзүүлэлт

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд хийх үнэлгээг зорилгод хүрсэн түвшин, хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал, практикт нийцэж байгаа байдал гэсэн шалтгуур үзүүлэлтээр хийхээр тогтов. Учир нь Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш гарсан зардлыг тооцоолох боломжгүй тул зардлын өсөлт, бүрэлт болон зардал-үр өгөөжийн харьцаа гэсэн шалтгуур үзүүлэлтийг хэрэглэх нь үр дүнтэй юм. Түүнчлэн зорилгод хүрсэн түвшин, хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал, практикт нийцэж байгаа байдал гэсэн шалтгуур үзүүлэлтээр хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон үүсэж байгаа асуудал, бэрхшээлийг тодорхойлох боломжтой гэж үзлээ.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг бүхэлд нь зорилгод хүрсэн түвшинээр, Нэгдүгээр бүлэг: Нийтлэг үндэслэл, Зургаадугаар бүлэг: Төрийн өмчийн эд хөрөнгийг хувырлах гэсэн хэсгийг зорилгод хүрсэн түвшинээр, Гуравдугаар бүлэг: Төрийн өмчийн удирдлага, Дөрөвдүгээр бүлэг: Төрийн өмчит хуулийн этгээд, түүний эд хөрөнгийн эрх, Тавдугаар бүлэг: Төрийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах журм хэсгийг практикт нийцэж байгаа байдлаар, Есдүгээр бүлэг: Орон нутгийн өмчийн зүйлс хэсгийг хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал гэсэн шалтгуур үзүүлэлтээр тус тус үнэлнэ.

⁴ Орон нутгийн өмчийн газраас ирүүлсэн саналын нэгтгэл мөргөмжлөөс дэлгэрүүлж үзнэ үү.

Дөрөв. Үнэлгээний харьцуулал хэлбэр

Үнэлгээний хамрах хүрээг дээр дурдсан үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтээр хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш болон тохиолдол судлах гэсэн харьцуулах хэлбэрээр харьцуулж үзэхээр тогтов.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн Нэгдүгээр бүлгийг зорилгод хүрсэн түвшин шалгуур үзүүлэлтээр, хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш гэсэн харьцуулах хэлбэрээр үнэлнэ.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн Гуравдугаар бүлэг, Дөрөвдүгээр бүлэг, Тавдугаар бүлэг, Зургаадугаар бүлгийг практикт нийцэж буй байдал шалгуур үзүүлэлтээр, тохиолдол судлах гэсэн харьцуулах хэлбэр, Есдүгээр бүлгийг практикт нийцэж буй байдал, хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал шалгуур үзүүлэлт, тохиолдол судлах харьцуулах хэлбэрээр үнэлнэ.

Тав. Үнэлгээний дүгнэлт

5.1. Хуулийн Нэгдүгээр бүлгийн үнэлгээний дүгнэлт

Хуулийн Нэгдүгээр бүлэг: Нийтлэг үндэслэл хэсэгт хийсэн үнэлгээний хүрээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр, шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллыг 1 дүгээр хүснэгтэд харуулав.

1 дүгээр хүснэгт

Үнэлгээний хүрээ	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох
Нэгдүгээр бүлэг. Нийтлэг үндэслэл	Зорилгод хүрсэн түвшин	Хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш ⁵ ямар нэмэлт, өөрчлөлт хийгдсэн бэ?	-терийн болон орон нутгийн өмчийн эрхийг хуулиар холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулж чадсан эсэх?
Энэ хуулийн зорилт нь төрийн болон орон нутгийн өмчийн эрх, төрийн өмчийн эд, хөрөнгийн талаар хууль тогтоох, гүйцэтгэх байгууллагын бүрэн эрх, төрийн өмчтэй хуулийн этгээд, түүний албан тушаалтны эрх хэмжээ, төрийн өмчийн талаарх бодлогыг хэрэгжүүлэх байгууллагын үйл ажиллагааны зарчим, журмыг тодорхойлохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино. (§1)	Зорилгод хүрсэн түвшин	Хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш ⁵ ямар нэмэлт, өөрчлөлт хийгдсэн бэ?	-терийн өмчийн эд, хөрөнгийн талаар хууль тогтоох, гүйцэтгэх байгууллагын бүрэн эрхийг тодорхойлж, холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулж чадсан эсэх?
Төрийн өмчийн талаарх бодлогыг хэрэгжүүлэх байгууллагын үйл ажиллагааны зарчим, журмыг тодорхойлохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино. (§1)	Зорилгод хүрсэн түвшин	Хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш ⁵ ямар нэмэлт, өөрчлөлт хийгдсэн бэ?	-терийн өмчийн эд, хөрөнгийн талаар хууль тогтоох, гүйцэтгэх байгууллагын бүрэн эрхийг тодорхойлж, холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулж чадсан эсэх?

⁵ Нөхцөл байдал харзан өөрчлөгдсөнийг он дарааллаар судалж тогтооход чиглэгдэнэ. Тодорхой цаг хугацааны дарааллаар нөхцөл байдлын өрнөлийг жагсааж гаргасан судалгааг үнэлгээнд хэрэглэнэ.

Энэ хууль нь улсын болон орон нутгийн төсөв, Монгол Улсын эрдэнэсийн сан, Ирээдүйн өв сангийн бүрдүүлэлт, хуваарилалт, захиран зарцуулалттай болон Монгол Улсын Хөгжлийн банк, Хадгаламжийн даатгалын корпораци, Ирээдүйн өв сан корпорацийн болон Малын индексжүүлсэн даатгалын үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад үйлчлэхгүй. (§2.2)	Зорилгод хүрсэн түвшин	Хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш ямар нэмэлт, өөрчлөлт хийгдсэн бэ?	Холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулж чадсан эсэх? -терийн өмчийн талаарх бодлогыг хэрэгжүүлэх байгууллагын үйл ажиллагааны зарчим, журмыг тодорхойлж, холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулж чадсан эсэх?
Энэ хууль нь улсын болон орон нутгийн төсөв, Монгол Улсын эрдэнэсийн сан, Ирээдүйн өв сангийн бүрдүүлэлт, хуваарилалт, захиран зарцуулалттай болон Монгол Улсын Хөгжлийн банк, Хадгаламжийн даатгалын корпораци, Ирээдүйн өв сан корпорацийн болон Малын индексжүүлсэн даатгалын үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад үйлчлэхгүй. (§2.2)	Зорилгод хүрсэн түвшин	Хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш ямар нэмэлт, өөрчлөлт хийгдсэн бэ?	Холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулж чадсан эсэх? -терийн өмчийн талаарх бодлогыг хэрэгжүүлэх байгууллагын үйл ажиллагааны зарчим, журмыг тодорхойлж, холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулж чадсан эсэх?

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн зорилтыг 1 дүгээр зүйлд тодорхойлсон бөгөөд хуулийн үндсэн зорилтыг төрийн байгууллагын эрхийг тодорхойлох, дагалдах зорилгыг эд хөрөнгийн харилцааг зохицуулах хэмээн томъёолсон гэж үзэж болно.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль 1996 оноос хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш 25 жилийн хугацаанд 29 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна. 6 29 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтөөс 2 нь төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хамаарах өөрчлөлт, 3 нь холбогдох хуультай нийцүүлсэн өөрчлөлт, 4 нь тус хуулийн үйлчлэх хүрээнд хамаарахгүй хуулийн этгээдийг нэмсэн өөрчлөлт бөгөөд 22 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт нь төрийн өмчийн харилцааны зохицуулалт байна.

Хуулийн үйлчлэх хүрээнд хамаарахгүй хуулийн этгээдийг тухай бүр нэмснээр төрийн өөрийн өмч, түүний хөрөнгийн харилцааны зохицуулалтын ач холбогдол буурсан. Төрийн хөрөнгө, төсвийн санхүүжилтийн эх үүсвэр бүхий төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч байгууллагын хөрөнгө олж авах, эзэмших, ашиглах, данснаас хасах харилцаа төрийн хяналтын гадна үлдэх боломжтой болсон.

Монгол Улсын Хөгжлийн банк, Хадгаламжийн даатгалын корпораци, Ирээдүйн өв сан корпораци зэргээр хуулийн үйлчлэлд хамаарахгүй этгээдийг нэрлэн заасан нь төрийн

⁶ Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд орсон нэмэлт, өөрчлөлт гэсэн материалаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.

Өмчийн боллого, зохицуулалтын нэгдмэл, төвлөрсөн байх зарчмыг хөндөж байгаа бөгөөд хуулийн зорилттой нийцэхгүй байна.

Төрийн өмчийн талаарх хууль, эрх зүйн зохицуулалтын талаарх судалгаанд хамрагдсан ихэнх улс нь Нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн тухай хуультай бөгөөд уг хуулиар нийтийн ашиг сонирхлын төлөө үйлчилдэг хуулийн этгээдийн харилцааг зохицуулдаг байна.

5.2.Хуулийн Гуравдугаар бүлгийн үнэлгээний дүгнэлт

Хуулийн Гуравдугаар бүлэг: Төрийн өмчийн удирдлага хэсэгт хийсэн үнэлгээний хурээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр, шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллыг 2 дугаар хүснэгтэд харуулав.

2 дугаар хүснэгт

Үнэлгээний хурээ	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох
Гуравдугаар бүлэг.Төрийн өмчийн Удирдлага Улсын Их Хурал Бүх ард түмнийг төлөөлөн төрийн өмчлөгч байх (\$8.1.1)	Практикт буй байдал? УИХ бүх ард түмнийг төлөөлдгийн хувьд төрийн өмчийн өмчлөгч байх нь практикт хэрхэн нийцэж байна вэ?	Тохиолдол судлах УИХ төрийн өмчөөс орон нутгийн өмчид шилжүүлэх хөрөнгө шийдвэр гаргах нь өнөөдрийн нөхцөл байдалд нийцэж байгаа эсэх?	УИХ-ын статусыг Үндсэн хуульд хархэн тодорхойлсон бэ? Монгол Улсын төрийн байгууллагжийн хэлбэр?
Улсын Их Хурал Төрийн өмчийг барьцаалах Шийдвэр гаргах эрхтэй. (\$8.1.4)	Практикт буй байдал Төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэрийг УИХ гаргах зохицуулалт нь практикт хэрхэн хэрэгждэг вэ?	Тохиолдол судлах Төрийн өмчийг барьцаалах шаардлага гардаг уу? УИХ-аар төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэр гарч байсан эсэх?	Төрийн өмчит компани үйл ажиллагаа явуулахад Банк, санхүүгийн байгууллагаас зээл авах шаардлага тулгардаг эсэх? Зээл авахад төрийн эрх бүхий байгууллагын барьцаалах шийдвэр шаарддаг эсэх? УИХ төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэр гаргах нь зохистой эсэх?
Нийгэмчлэх шийдвэрийг гагцхүү Улсын Их Хурал гаргах эрхтэй. (\$8.2)	Практикт буй байдал Нийгэмчлэх нь өнөөгийн практикт байгаа уу?	Тохиолдол судлах Нийгэмчлэх шийдвэр гаргах хууль зүйн үндэстэй байгаа эсэх?	Төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэр гаргасан эсэх?
Улсын Их Хурал үл болох хөрөнгийн	Практикт буй байдал УИХ хувьчилж үл болох эд хөрөнгийн	Тохиолдол судлах Бусад улсад хувьчилж үл болох хөрөнгийн	Хувьчилж үл болох эд хөрөнгийн нэртэн жагсааж байгаа нь зохистой эсэх?

7 Тухайн хууль тогтоомжийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, түүний зөвөлгөнд үр дагавар, хэрэгжүүлэхэд хүндрэл гарч байгаа эсэхийг тодорхойлно.

жагсаалт батлах эрхтэй. (\$8.1.5)	жагсаалт зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?	жагсаалт батлах эсэх?	жагсаалт гаргадаг эсэх?	Хувьчилж үл болох салбарыг тодорхойлох нь хувьчилж үл болох эд хөрөнгийг зааснаас үр дүнтэй эсэх?
Төрийн өмчийн талаарх Засгийн газрын бүрэн эрх (\$9)	Практикт буй байдал Засгийн газар төрийн талаарх эрхээ бүрэн хэрэгжүүлж байна уу?	Төрийн өмчийн асуудал төрийн захиргааны эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрх (\$11)	Практикт буй байдал Төрийн өмчийн асуудал төрийн захиргааны байгууллага нь хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлж чадаж байна уу?	Төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын статусыг тодорхой болгох шаардлага байна уу? Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн өмчийн удирдлагыг ТӨБЭГ бүрэн хэрэгжүүлж байна уу? Холбогдох хууль тогтоомжийн шаардлагад нийцүүлэн төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны эдлэх эрхэд өөрчлөлт оруулах шаардлага байгаа эсэх?
Төрийн өмчийн талаарх Засгийн газрын бүрэн эрх (\$12)	Практикт буй байдал Төрийн өмчийн талаарх яам, тусгай газрын эрх хэмжээ (\$12)	Төрийн өмчийн талаарх яам, тусгай газрын хуулиар тодорхойлсон эрх хэмжээ нь бодит байдлаар нийцэж буй эсэх?	Тохиолдол судлах Төрийн өмчийн талаарх төрийн байгууллагын эрх хэмжээ бусад улс хэрхэн зохицуулсан байдлаар вэ?	Төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг аж ахуйн үйл ажиллагаанаас тусгаарлах хууль зүйн үндэстэй хөнгөлтийг бий эсэх? Төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанаас аж ахуйн үйл ажиллагааг салгаж чадсан эсэх?

Төрийн өмчийн талаарх Улсын Их Хурал, Засгийн газар, төрийн өмчийн боллого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрхийг тодорхойлсон болговч өнөөдрийн нөхцөл байдлаар хуулийн зохицуулалт тодорхой бус, хэрэглэхэд төвөгтэй байдал үүсэж байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-д "Улсын Их Хурал бүх ард түмнийг төлөөлөн төрийн өмчлөгч байх" гэж заажээ. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорьдугаар зүйлд "Улсын Их Хурал бол төрийн эрх барих дээд байгууллага мөн бөгөөд хууль тогтоох эрх мэдлийг гагцхүү Улсын Их Хуралд хадгална"

гэж, Хоёрдугаар зүйлийн 1-д "Монгол Улс төрийн байгууламжийн хувьд нэгдмэл байна" гэж тус тус заахээ.

Улсын Их Хурал бүх ард түмнийг төлөөлөн зөвхөн төрийн өмчийн өмчлөгч байх нь Үндсэн хуульд заасан "төрийн эрх барих дээд байгууллага" гэсэн статустай бүрэн нийцэхгүй байна. Өөрөөр хэлбэл, орон нутгийн өмчийн өмчлөгчийн эрхийг төрийн эрх барих дээд байгууллага хэрэгжүүлэхгүй байгаа нь нэгдмэл төрийн байгууламжтай манай улсад тохирохгүй байна.

Төрийн өмчийн талаарх хууль, эрх зүйн зохицуулалтын талаарх судалгаанд хамрагдсан 26 нэгдмэл улсын хувьд Хятад, Швед, Норвеги, Итали, Финлянд гэсэн 5 улс төрийн өмчөөс гадна орон нутгийн өмчтэй гэсэн мэдээлэл олдсон бөгөөд үлдэх 21 улс нь орон нутгийн өмчтэй гэсэн мэдээлэл олддоогүй болно.

Улсын Их Хурал бүх ард түмнийг төлөөлдөг, төрийн эрх барих дээд байгууллага болохын хувьд, түүнчлэн Монгол Улс нь нэгдмэл улс тул төрийн өмчийн мөн орон нутгийн өмчийн өмчлөгчийн эрхийг хэрэгжүүлэх нь зүйтэй байна. Иймд Улсын Их Хурлыг төрийн өмчийн, мөн орон нутгийн өмчийн өмчлөгч мөн гэж үзэж түүний бүрэн эрхэд өөрчлөлт оруулах шаардлагатай байна. Тухайлбал, өмчлөгч нь Улсын Их Хурал болох тул төрийн өмчөөс орон нутгийн өмчид эд хөрөнгө шилжүүлэх шийдвэрийг Улсын Их Хурал өөрөө гаргах нь учир дутагдалтай юм.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 1 дэх хөсгийн 4-т "Улсын Их Хурал төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэр гаргах эрхтэй" гэж заасан. Барьцаалах шийдвэрийг өмчлөгч гаргах нь хууль ёсонд нийцнэ. Гэхдээ төрийн бүх өмчийг барьцаалах шийдвэрийг зөвхөн Улсын Их Хурал гаргахаар зохицуулсан нь аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулж байгаа хуулийн этгээдэд зарим нөхцөлд хүндрэл үүсэж байна. Улсын төсвөөс санхүүжилт авдаггүй, аж ахуйн үйл ажиллагааг бие даан эрхэлж орлого олж, зохих хууль тогтоомжийн дагуу улсад татвар, хураамж, төлбөрөө төлдөг аж ахуй эрхлэгч хуулийн этгээд нь үйл ажиллагаагаа хэвийн, тасралтгүй явуулахад санхүүгийн асуудлаа шийдвэрлэх зорилгоор зээл авах шаардлага үүсдэг.

Төрийн өмчит хуулийн этгээд нь зээл авахад хөрөнгөө барьцаалах шаардлага тулгардаг. Банк, санхүүгийн байгууллага нь төрийн эрх бүхий байгууллагын хөрөнгө барьцаалахыг зөвшөөрсөн шийдвэрийг зайлшгүй шаарддаг. Иймд төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэрийг гаргах субьектыг барьцаалах хөрөнгө, барьцааны хугацаа, эргэн төлөгдөх нөхцөл, нийтийн ашиг сонирхол зэрэг хүчин зүйлийг харгалзан үзэж тогтоох нь зүйтэй байна.

Улсын Их Хурал Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль хэрэгжиж байгаа энэ хугацаанд төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэр гаргаж байгаагүй бөгөөд Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын гаргасан тоо баримтаас үзэхэд төрийн өмчит хуулийн этгээд нь Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн тогтоол, төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын албан бичгийг үндэслэн автомашин, машин механизм зэрэг үндсэн хөрөнгө болон конторын барилга, гарааш зэрэг үл хөдлөх хөрөнгөө барьцаалж богино хугацаатай буюу 36 хүртэл сарын хугацаатай зээл авч байжээ.

Төрийн эрх бүхий байгууллага төрийн өмчийг барьцаалах шийдвэрийг барьцаалах хөрөнгө, барьцааны хугацаа, зээлийн зориулалт зэргээс хамааран гаргах нь төрийн өмчит компанийн үйл ажиллагаанд үүссэн богино хугацааны санхүүгийн хүндрэлийг даван туулахад эерэг үр дүн авчирна гэж үзэж байна. Түүнчлэн зээл болон барьцааны гэрээнд тавих хяналт хариуцлагын асуудлыг анхаарах нь зүйтэй.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 2-т "Нийгэмчлэх шийдвэрийг гагцхүү Улсын Их Хурал гаргах эрхтэй" гэж заасан. Нийгэмчлэх шийдвэр Улсын Их Хурлаас мөн гарч байгаагүй бөгөөд Монгол Улсын Үндсэн Хуулийн Тавдугаар зүйлийн 2-т "Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн

эрхийг хуулиар хамгаална" гэж, 3-т "өмчлөгчийн эрхийг гагцхүү хуульд заасан үндэслэлээр хязгаарлаж болно" гэж тус тус заасан болно. Иймд хуульд заагаагүй үндэслэлээр нийтийн болон хувийн өмчийг нийгэмчлэх шийдвэр гаргах нь Үндсэн хуулийн өмчлөгчийн эрхийг хүлээн зөвшөөрөх зарчимтай нийцэхгүй байна.

Төрийн өмчийн талаарх Засгийн газрын бүрэн эрхийг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд тодорхойлохдоо, уг зүйлийн 5-д "хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн өмчит хуулийн этгээдийг байгуулах, өөрчлөх, татан буулгах тухай шийдвэр гаргах, түүний дүрмийг батлах" гэж заасан байна. Засгийн газраас төрийн өмчит хуулийн этгээд байгуулах шийдвэр гаргахдаа түүний дүрмийг батлахыг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад болон төрийн захиргааны холбогдох байгууллагад үүрэг болгодог. Энэ нь Компанийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3.2-т заасан "компани үүсгэн байгуулах хурлаар компанийн дүрмийг хэлэлцэж шийдвэрлэнэ" гэснийг, 16 дугаар зүйлийн 16.1-д заасан "компанийн дүрэм нь түүнийг үүсгэн байгуулах үндсэн баримт бичиг мөн" гэж заасныг, Захиргааны ерөнхий хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1-д "хуульд зааснаас бусад тохиолдолд захиргааны байгууллага хуулиар тусгайлан заасан бүрэн эрхийг бусдад шилжүүлэхийг хориглоно" гэж заасныг тус тус зөрчиж байна. Хуульд тусгайлан заасан бүрэн эрхийг хуульд зааснаас бусад үндэслэлээр буюу Засгийн газрын тогтоолоор шилжүүлж байгаа нь Захиргааны ерөнхий хуультай нийцэхгүй байна.

Түүнчлэн нөгөө талаас төрийн захиргааны байгууллага хуульд заагаагүй бүрэн эрх хэрэгжүүлэх нь захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаа хуульд үндэслэх ёсыг эерхцэн асуудал болно. Иймд төрийн өмчит хуулийн этгээд байгуулах, түүний дүрмийг батлах зохицуулалтыг холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн, өнөөгийн практикийг харгалзан дахин авч үзэх шаардлагатай байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрхийг хуульчилжээ. Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь хууль тогтоомжоор хүлэсэн үүргээ биелүүлэхэд хүндрэлтэй асуудал үүсэж байна. Тухайлбал, төрийн өмчийн эд хөрөнгийг эзэмших, ашиглах, хамгаалах ажлыг эрхлэн гүйцэтгэх үүрэг бүхий гэж заасан ч төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлэгч байна гэж хуульд тодорхой заагаагүй.

Иймд Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар нь төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд (компани)-ийн хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлж, газрын хуралдаан нь хувьцаа эзэмшигчдийн хурал, газрын хурлын шийдвэр нь хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын шийдвэр мөн гэж үзэхэд учир дутагдалтай байна. Төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь Компанийн тухай хуульд заасан хувьцаа эзэмшигч байж хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлэхийг тодорхой зааж шаардлагатай байна.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага дарга, орон тооны бус найман гишүүнээс бүрдэнэ гэж Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 9-д дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар атегтлэгт олгосон бүрэн эрхийг Засгийн газраас томилогдсон дарга, орон тооны бус найман гишүүн оролцсон газрын хуралдаан хэрэгжүүлдэг. Орон тооны бус найман гишүүн нь төрийн захиргааны төв байгууллагын удирдах албан тушаалтан байдаг. Иймд хуралдаанаас гаргаж буй хамтын шийдвэрийг "газрын тогтоол" гэж нь учир дутагдалтай бөгөөд "хорооны тогтоол" гэж нь шийдвэрийн агуулгад нийцэх төдийгүй шийдвэрийн ач холбогдлыг нэмэгдүүлнэ.

Түүнчлэн төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд, орон нутгийн өмчийн газраас төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалт нэгдмэл, төвлөрсөн байх, төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагыг "Хороо"-ны түвшинд ажиллуулах санал, хүсэлт цөөнгүй ирүүлдэг.

Төрийн өмчит хуулийн этгээд дэх төрийн өмчийн төлөөллийг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага бүрэн хэрэгжүүлж чадаагүй байна. Түүнчлэн төрийн өмчийн төлөөлөл гэдэг нь төрийн захиргааны байгууллагаас аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаанд оролцох хэлбэр бөгөөд төр тухайн хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаанд зөвхөн хуулийн этгээдийн хувьцаа эзэмшигчдийн болон Төлөөлөл Удирдах зөвлөлийн хуралд томигсон төлөөлөгчөөр дамжуулан оролцоно гэсэн зарчмыг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд тодорхой тусгаж өгөөгүй болно. Засгийн газрын 2016 оны 80 дугаар тогтоолоор "Төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдэд төрийн өмчийн төлөөллийг хэрэгжүүлэх журам" батлагдсан.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас гаргасан тоо баримт⁸-аас үзэхэд төрийн өмчит компани (хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал харилцаатай компани) 68, төрийн өмчийн оролцоотой компани 13, төрийн өмчит үйлдвэрийн газар 23, хувь нийлүүлсэн нийгэмлэг 1 байна. Өөрөөр хэлбэл, төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой нийт 105 хуулийн этгээд байна. Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн эрх зүйн статус, төлөөлөл хэрэгжүүлэгч байгууллагын талаарх мэдээллийг 3 дугаар хүснэгтэд харуулав.

3 дугаар хүснэгт

Д/д	Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн хэлбэр	Хуулийн этгээдийн тоо	Төрийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх байгууллага						Хувьцаа өгөгч ХХК	
			Төсөвт	ХХААХҮЯ	СЭЯ	ЭТХЯ	ЭХЯ	УУХҮЯ		Хөндийн нисэх онгоцны буудал
1	Төрийн өмчит компани	68	24	2	6	2	27	2	1	14
	а.Төрийн өмчит хувьцаат компани	47	22		2		23			
	б.Төрийн өмчит хязгаарлагдмал харилцаатай компани	21	2	2	4	1	4	1	1	6
2	Төрийн өмчийн оролцоотой компани	13	3						1	2
	а.Төрийн өмчийн оролцоотой хувьцаат компани		3					1	1	
	б.Төрийн өмчийн оролцоотой хязгаарлагдмал харилцаатай компани									6
3	Төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн тоо	81								
4	Төрийн өмчийн үйлдвэрийн газар	23								
5	Хувь нийлүүлсэн компани	1			1					
6	Нийт тоо 23+4+5	105	54	2	6	2	27	2	1	14

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар 54, Сангийн яам 6, Зам, тээврийн хөгжлийн яам 2, Эрчим хүчний яам 27, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам 2, "Эрдэнэс Монгол" компани 14, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам 2, Хөшгийн хөндийн нисэх онгоцны буудал 1, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар 1 хуулийн этгээдэд тус тус төрийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлж байна. Энэ нь төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдэд хэрэгжүүлэх төрийн өмчийн бодлого нэгдмэл бүс байгааг харуулж байгаа бөгөөд төрийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх бодлого төвтөрсөн байхад анхаарах шаардлагатай байна. "Төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдэд төрийн өмчийн төлөөллийг хэрэгжүүлэх журам"-ын 2.4-2.8 дахь заалтаар тухайн хуулийн этгээдэд төрийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх этгээдийг тусгайлан, эсхүл эш татан заасан бөгөөд 2.10 дахь заалтаар бусад хуулийн этгээдэд төрийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх этгээдийг төрийн

өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал харилцсан төрийн захиргааны байгууллага хэрэгжүүлнэ гэж заасан. Энэ зохицуулалттай холбоотойгоор төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой зарим хуулийн этгээд нь эд хөрөнгөтэй холбоотой харилцааг бие даан шийдвэрлэх, улмаар Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар "хамаарагдахгүй" мэт ханддаг байна. Төрийн өмчийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх этгээдийг томилох, чөлөөлөх субьектыг тус журмаар тодорхойлсныг төрийн өмчтэй холбоотой бүх харилцаанд хэмээн "Хавтайруулан" үзэх нь үндэслэлтэй байна. Иймд төрийн өмчтэй холбоотой хуулийн этгээдийн хөрөнгийн харилцаанд Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас зохиж зөвшөөрөл авдаг байх, хянуулдаг байх, тайлангаа ирүүлдэг байх зэрэг зохицуулалтыг тусгах, боловсронгуй болгох шаардлага байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төрд ногдох ногдог ашгийн хэмжээг тогтоох, төвлөрүүлэх асуудлыг нэгдсэн байдлаар судалж үзэх нь зүйтэй байна. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрхийг тодорхойлохдоо "төрийн өмчит хуулийн этгээдээс дагаж мөрдөх төлөөлөл, ашиг орлогын хуваарилалтыг холбогдох байгууллагатай тохиролцон тогтоох" гэж заасан байна. Харин Компанийн тухай хуулийн 46 дугаар зүйлийн 46.1 дэх хэсэгт Компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол Төлөөлөл Удирдах зөвлөл /байхгүй бол хувьцаа эзэмшигчдийн хурал/ ногдог ашиг хуваарилалт зэрэг тухай шийдвэрийг гаргахаар заасан болно. Эдгээр зохицуулалтыг дахин нягтгаж, найруулах шаардлагатай байна. Учир нь төсөвт төвлөрүүлэх ногдог ашгийн хэмжээг тогтоосон байхад Төлөөлөл Удирдах зөвлөл хуваарилалтгүй гэж шийдвэрлэх тохиолдол байна.

Түүнчлэн, Ирээдүйн өв сангийн тухай хууль 2017 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжиж эхэлсэнтэй холбогдуулан ашигт малтмалын үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн өмчит хуулийн этгээд болон төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын төрийн өмчид ногдох ашгийг төвлөрүүлэх, түүнд хяналт тавих үүргийг Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар харуулаж байна. Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь төлөөлөл хэрэгжүүлэгч хуулийн этгээдийн төрийн өмчид ногдох ашгийг улсын төсөвт төвлөрүүлэх асуудлыг хууль зүйн үндэсээс дахин авч үзэх нь зүйтэй байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн удирдлага нь төрийн албан хаагчтай адил үйл ажиллагаандаа Нийтийн албанд нийтлэн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, Аалгийн зэрэг хууль, Шилэн давсны хуулийг тус тус мөрдөж ажилладаг харуушлагатай албан тушаал байдаг. Гэтэл уг албан тушаалыг хаших этгээдийг хэрхэн сонгон шалгаруулах асуудал нь Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар зохицуулагдаагүй болно. Иймд төрийн өмчит хуулийн этгээдийн удирдлагыг нээлттэй сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр томилдог байх асуудлыг судлан үзэх шаардлагатай байна.

Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын дүрэм, зохион байгуулалтын бүтэц, орон тооны хязгаар, захиргааны албан тушаалын жагсаалтыг Засгийн газар, холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллага, зарим тохиолдолд тухайн үйлдвэрийн газрын захирал баталж байжээ. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсэгт Засгийн газрын бүрэн эрхийг тодорхойлохдоо "хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн өмчит хуулийн этгээдийг байгуулах, өөрчлөх, татан буулгах тухай шийдвэр гаргах, түүний дүрмийг батлах" гэж, тус хуулийн 18 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт "аж ахуйн тоолцоотой үйлдвэрийн газрын захиргааны албан тушаалын жагсаалт, орон тооны нормативыг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага тогтооно" гэж тус тус заажээ. Гэтэл салбарын зарим хуульд тухайн хуулийн этгээдийн дүрмийг батлах, орон тоог тогтоох эрхийг төрийн захиргааны төв байгууллагад олгосон байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд нэрлэн заасан Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын 8 бүрэн эрхийн хүрээнд төрийн өмчийн

⁸ Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн жагсаалт материалгаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.

эзэмшилт, ашиглалт, хамгаалах ажлыг эрхлэх чиг үүргийг бүрэн гүйцэтгэх боломжгүй болно. Тухайлбал, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн талаар баримтлах бодлогын баримт бичиг боловсруулах, батлуулах, төрийн өмчийн эзэмшилт, ашиглалтад хяналт шалгалт хийх, хариуцлага тосоох, төрийн өмчит хуулийн этгээдэд зээл олгох шийдвэр гаргах, захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэр батлах зэрэг эрхгүй байна.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас журам боловсруулан баталж, Хууль эрх зүй, дотоод хэргийн яаманд 2016 онд тус тус хандсан боловч тэдгээр байгууллагаас Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлагатай, үгүй нөхцөлд Захиргааны ерөнхий хуулийг дараах мөрдөх тухай хариу ирүүлсэн болно. Төрийн өмчт орон нутгийн өмчийн тухай хууль, Иргэний хууль, Компанийн тухай хуулиар төрийн өмчит хуулийн этгээдийн дээр дурдсан харилцаа нь бүрэн зохицуулагдахгүй байгаа тул захиргааны хэм хэмжээний акт батлан гаргах эрхийг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад олгох заалт Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд нэмж тусгах шаардлага байна.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас баталж мөрдүүлэх шаардлагатай зарим журмыг дурдвал, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хөрөнгийн харилцааг зохицуулах журам, төрийн өмчит үйлдвэрийн газар, төрийн өмчит компанийн захиралтаг контракт байгуулах, дүгнэх журам, төрийн өмчит компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн ажиллах нийтлэг журам, төрийн өмчит компанийн дүрмийн загвар, төрийн өмчит компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн хараат бус гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам, төрийн өмчид эд хөрөнгө олж авах, бүртгэх, шилжүүлэх, дуудлагаар худалдах, данснаас хасах журам, төрийн өмчийг эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах, дүгнэх журам, төрийн өмчийн хөрөнгө түрээслэгчийг сонгон шалгаруулах журам, хөрөнгө оруулалт хийх зөвшөөрөл олгох, хяналт тавих журам, түрээсийн телберийн доод жишиг үнэ тогтоох, түрээсийн гэрээний загвар батлах гэх мэт. Эдгээр харилцааг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, Компанийн тухай хуулиар нарийвчлан зохицуулаагүй бөгөөд төрийн өмчит хуулийн этгээдээс дагаж мөрдөх нэгдсэн бодлого, зохицуулалт үгүйлэгдэж байна. Иймд Захиргааны ерөнхий хуульд нийцүүлэн дээр дурдсан харилцааг зохицуулах журам баталж мөрдүүлэх эрхийг Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газарт олгох шаардлагатай байна.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын эрхлэн гүйцэтгэх чиг үүргийг өөр байгууллагад олгосон зохицуулалт зарим хуульд байна. Тухайлбал, Монгол Улсын батлан хамгаалах тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд "батлан хамгаалахын төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үл хөдлөх болон үндсэн хөрөнгөд хамаарах хөдлөх хөрөнгийг данснаас хасах, устгах, шилжүүлэх, шинээр авах асуудлыг шийдвэрлэх, захиалгыг хянаж батлах"-ыг батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний бүрэн эрхэд хамааруулжээ. Энэ нь Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар тодорхойлсон төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрх "төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үл хөдлөх болон үндсэн хөрөнгөд хамаарах хөдлөх хөрөнгийг данснаас хасах санал, захиалгыг хянаж батлах, шинээр авах шийдвэр гаргах"-тай зөрчилдөж байна.

Дээр дурдсанаас үзэхэд, Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын эрх зүйн статус, эрх, үүргийг тодорхой болгох нь Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангахад чухал нөлөө үзүүлнэ.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт төрийн өмчийн талаарх яам, тусгай газрын эрх хэмжээг "эрхэлсэн салбар, хүрээний төрийн өмчит хуулийн этгээдийн аж ахуй, санхүүгийн үйл ажиллагааг мөргөжлийн удирдлагаар хангаж, захиалга, төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалт, шаардлагатай бусад асуудлаар санал боловсруулж, холбогдох газарт оруулна" гэж заажээ. Төрийн захиргааны төв болон төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг тодорхой бус байгаагаас нэг тайланг 2-3 байгууллагад хүргүүлэх, хяналт шалгалт давхардах, тухайн асуудлыг хэд хэдэн байгууллагад танилцуулж батлуулах зэрэг төрийн байгууллагын ажлын үйлдвэр хөлбөө хангалтгүй байгаа талаар

төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдээс санал, хүсэлт олноор тавьсан. (Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдээс ирүүлсэн саналыг танилцуула материалсаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.)

Төрийн захиргааны төв байгууллагаас хууль тогтоомжоор тусгайлан олгоогүй чиг үүргийг хэрэгжүүлж төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг эзэмшиж, хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлэх, Төлөөлөн удирдах зөвлөлд төрийн өмчийн төлөөлөгчийг томилгох, удирдаж өгч байгаа нь холбогдох хууль тогтоомжийг эерчиж байгаа тул төрийн захиргааны төв байгууллагын бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх чиг үүргийг аж ахуйн чиг үүргээс бүрэн салгах тусгаарласан зохицуулалт дутагдаж байна.

Иймд төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага болон төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн захиргааны бусад байгууллагын эрх, үүргийг оновчтой тогтоох, чиг үүргийн давхардал үүсгэхгүй байх асуудлыг судлан үзэж, зохицуулалтыг боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

5.3.Хуулийн Дөрөвдүгээр бүлгийн үнэлгээний дүгнэлт

Хуулийн Дөрөвдүгээр бүлэг: Төрийн өмчит хуулийн этгээд, түүний эд хөрөнгийн эрх хэсэгт хийсэн үнэлгээний хүрээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр, шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллыг 4 дүгээр хүснэгтэд харуулав.

4 дүгээр хүснэгт

Үнэлгээний хүрээ	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох
Дөрөвдүгээр бүлэг.Төрийн өмчит хуулийн этгээд, түүний эд хөрөнгийн эрх Төрийн өмчит хуулийн этгээд (§13)	Практикт нийцэж буй байдал Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн талаарх ойлголт практикт нийцэж байгаа эсэх?	Тохиолдол судлах Төрийн өмчит хуулийн этгээдийг бусад улсад хэрхэн тодорхойлсон бэ?	Төрийн 100 хувийн өмчит хувьцаат төрийн өмчит хуулийн этгээд мөн эсэх? Хэрвээ мөн бол төрийн өмчит хуулийн этгээдийн ямар ангилалд багтах вэ? Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн ангилал нь төрийн өмчит хуулийн этгээдийг хамарч чадаж байгаа эсэх?
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар (§15)	Практикт нийцэж буй байдал Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар хуулийн этгээдийн хэлбэрт хамаарах вэ? Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар хуулийн этгээдийн хувьд	Тохиолдол судлах Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын удирдлагын шийдвэр гаргалтыг компанийн удирдлагын шийдвэр гаргалттай харьцуулах? Улсын төсөвт үйлдвэрийн газар бий эсэх?	Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын хөрөнгийн харилцааг ямар хууль тогтоомжоор зохицуулдаг вэ?

Аж ахуйн тооцоотой үйлдвэрийн газрын захиргаа (\$18, \$19, \$20)	Аж ахуйн тооцоотой үйлдвэрийн газрын захирлын эдлэх эрх бодит байдалтай хэр тохирч байна вэ?	Үйлдвэрийн газрын удирдлагын асуудлыг бусад улс хэрхэн зохицуулсан байдаг вэ?	Үйлдвэрийн газрын захиралтай байгуулах гэрээний асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх нь үр дүнтэй вэ?
Төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд, түүний хөрөнгийн онцлог (\$21)	Практикт буй байдал	Тохиолдол судлах	Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн харилцааг үр хуулиар бүрэн зохицуулж байна вэ?
Төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд, түүний хөрөнгийн онцлог (\$21)	Төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд, түүний хөрөнгийн онцлог (\$21)	Төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн харилцааг үр хуулиар бүрэн зохицуулж байна вэ?	Төрийн өмчит болон өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн харилцааг үр хуулиар бүрэн зохицуулж байна вэ?

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд төр чиг үүрэг хэрэгжүүлэх болон нийгмийн хэрэгцээг хангах зорилгоор төр өөрийн өмчөөр дангаараа байгуулсан хуулийн этгээдийг төрийн өмчит хуулийн этгээд гэнэ хэмээн тодорхойлж, төрийн өмчит хуулийн этгээдийг төрийн байгууллага, албан газар, төрийн өмчит үйлдвэрийн газар, төрийн болон орон нутгийн өмчит төрөлжсөн маршаллын эмнэлэг, нэгдсэн эмнэлэг гэж 3 ангилсан байна. Энэ ангилал нь төрийн өмчид үндэслэн байгуулагдсан болон төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаа хуулийн этгээдийг бүрэн хамарч чаддаггүй байна.

Тухайлбал, уг хуулийн дөрөвдүгээр бүлгийн 21 дүгээр зүйлээр төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээд, түүний эд хөрөнгийн эрх, онцлогийг зохицуулсан болговч төрийн өмчит хуулийн этгээд нь дээр дурдсан 3 ангиллын алинд ч хамаарахгүй байна.

Түүнчлэн төрийн өмчит хуулийн этгээдийн дээр дурдсан ангилалын шалтгаар үзүүлэлт тодорхой бүс байна. Учир нь төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа, чиг үүргээс хамааран төрийн байгууллага, албан газар болон төрийн өмчит үйлдвэрийн газар хэмээн ангилж гэж үзэж болгохоор байна. Гэтэл уг зүйлд "төрийн болон орон нутгийн өмчит төрөлжсөн маршаллын эмнэлэг, нэгдсэн эмнэлэг" гэж 2016 онд намсгаар төрийн өмчит хуулийн этгээдийн ангиллын шалтгаар үзүүлэлт тодорхойгүй болсон.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "төрийн өмчит үйлдвэрийн газар гэдэгт дан ганц төрийн өмчид үндэслэсэн болон улсын төсөөс санхүүждэг үйлдвэрийн газар орно" гэж заасан бөгөөд уг хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт "төрийн өмчит үйлдвэрийн газраас бусад улсын төсөөс санхүүждэг хуулийн этгээдийг төрийн байгууллага, албан газар гэнэ" гэж заажээ. Эндээс үйлдвэрийн газар гэдэгт нь ямар хуулийн этгээд болохыг заагаагүй, түүнчлэн төрийн байгууллага, албан газрыг төрийн өмчит үйлдвэрийн газраас бусад гэж "бүрхэг" байлцаар тодорхойлсон, албан газар нь төрийн байгууллагаас ямар ялгаатай болох нь харгалдахгүй байна. Улсын Их Хурлаас сүүлийн үед шинээр батлагдсан гэрч байгаа хууль тогтоомжийд "Албан газар" гэсэн нэр томъёо тусгагдахаа больсон бөгөөд практикт хэрэглэгдэх нь цөөн болсон. Төрийн

байгууллагыг "улсын төсөөс санхүүждэг" гэж тодорхойлсон нь төрийн байгууллагын үндсэн үйл ажиллагаа, чиг үүргийг бүрэн илэрхийлсэн тодорхойлолт болж чаддаггүй юм.

Иргэний хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.1 дэх хэсэгт "Ашгийн төлөө хуулийн этгээдийг нөхөргөл, компанийн хэлбэрээр байгуулна" гэж заасан байна. Гэтэл төрийн өмчит үйлдвэрийн газар гэсэн хуулийн этгээдийн хэлбэр нь Иргэний хуультай зөрчилдөг байгааг өөрчилж Иргэний хуультай нийцүүлэх хэрэгтэй байна. Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрыг эд хөрөнгийн эрхийн байдлаар нь аж ахуйн тооцоотой үйлдвэрийн газар, улсын төсөвт үйлдвэрийн газар гэж ангилдаг. Аж ахуйн тооцоотой буюу өөрийгөө санхүүжүүлэх зарчмаар ажиллаж, бие даан иргэний гүйцээнд ордог үйлдвэрийн газар нь Иргэний хуульд заасан хэлбэрээр зохион байгуулагдах болгожтой байна.

Төрийн өмчит үйлдвэрийн газарт хяналтын тогтолцоо байхгүй тул захирагч нь эрх бүхий байгууллагаас батлагдсан дүрмийн хүрээнд аливаа шийдвэрээ бие даан гаргадаг. Энэ нь төрийн өмчийн хөрөнгийн эзэмшилт, ашиглалт, захиран зарцуулахад тавих хяналтыг сулруулж, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль, Шилэн дансны тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомж хэрэгжихгүй байх нөхцөлийг үүсгэж байна. Компанийн захирлын шийдвэрийг Төлөөлөн удирдах зөвлөл хянаж ажилладаг байхад үйлдвэрийн газрын захирлын шийдвэрт тавих хяналтын механизм хангалтгүй байна.

Зарим улсад төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг Компанийн тухай хуулиар, Нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн тухай хуулиар, Тусгай хуулиар тус тус зохицуулж байна. Судалгаанд хамрагдсан 22 улсын 20 улс нь төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг Компанийн тухай хуулиас гадна тусгайлан хууль тогтоомжоор зохицуулдаг байна.

Судалгаанд хамрагдсан зарим улсад "төрийн өмчит аж ахуйн нэгж" гэсэн ойлголт хэрэглэгдэх хандлага түгээмэл байна. Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж гэдэг нь өмчлөгч-төрийн нэрийн өмнөөс аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулдаг хуулийн этгээд бөгөөд хууль зүйн статус нь төр энгийн хувьцаа эзэмшигчээр оролцдог компанийн хэлбэртэй байна. Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийг түүнчлэн төрийн өмчит компани, төрийн өмчит хуулийн этгээд, төрийн аж ахуйн нэгж, олон нийтийн өмчит корпораци, Засгийн газрын өмчит корпораци, Засгийн газрын аж ахуйн агентлаг гэх зэргээр улс бүрд харилцан ажилгүй нэрээр нэрлэдэг байна. Бусад улсад төрийн өмчит хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг Компанийн тухай хуулиар, Нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн тухай хуулиар, Тусгай хуулиар тус тус зохицуулж байна.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдээс мөн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд хэрэглэгдэж байгаа аж ахуйн тооцоот үйлдвэрийн газар, улсын төсөвт үйлдвэрийн газар, төрийн өмчит хувьцаат компани зэрэг нэр томъёог сүүлд багтагдаж байгаа хуулийн нэршил, Компанийн тухай хуульд хэрэглэгдэж байгаа нэр томъёотой уялдуулах, хуулийн этгээдийн хяналтын тогтолцоо бүрдүүлэх, Төлөөлөн удирдах зөвлөлийг хуулийн этгээдийг Төлөөлөн удирдах зөвлөлтэй болгох гэсэн санал олноор ирсэн байна.⁹

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын харьяанд 2020 оны жилийн эцсийн байдлаар төрийн өмчит компани 68, төрийн өмчийн оролцоотой компани 13, төрийн өмчит үйлдвэрийн газар 23, хувь нийлүүлсэн нийгэмлэг 1 байна¹⁰. Түүнчлэн зарим төрийн захиргааны төв болон бусад байгууллагын харьяанд төрийн өмчит үйлдвэрийн газрууд ажиллаж байна.

⁹ Төрийн өмчит хуулийн этгээдээс Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, бусад асуудлаар ирүүлсэн саналын тухай танилцуулгаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.

¹⁰ Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын Бодлого төлөвлөлт, удирдлагын хэлтсээс гаргасан хялсаалтад үндэслэв.

Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой компани, төрийн өмчит үйлдвэрийн газар ямар асуудлаар Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газартай, ямар асуудлаар Сангийн яамтай, ямар асуудлаар холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагатай хэрхэн харилцахыг тодорхой болгох шаардлагатай байна. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн зохицуулалт бүрхэг, давхардал их, хуулийн этгээдэд хүндрэл үүсгэх заалт байгааг өөрчлөх нь зүйтэй байна.

5.4.Хуулийн Тавдугаар бүлгийн үнэлгээний дүгнэлт

Хуулийн Тавдугаар бүлэг: Төрийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах журам хэсэгт хийсэн үнэлгээний хүрээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр, шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллыг 5 дугаар хүснэгтэд харуулав.

5 дугаар хүснэгт

Үнэлгээний хүрээ	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох
Тавдугаар бүлэг.Төрийн өмчийг эзэмших, захиран ашиглах, захиран зарцуулах журам (§24-§31)	Практикт нийцэж буй байдал Төрийн өмчийн хөрөнгийн зохицуулалт нь практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?	Тохиолдол судлах Бусад улсад төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь хөрөнгийн зохицуулалтыг хэрхэн хийдэг вэ?	Төрийн өмчийн хөрөнгийн зохицуулалт нь үр дүнтэй байгаа эсэх?

Төрийн өмчийн үл хөдлөх хөрөнгийг Засгийн газрын шийдвэрээр худалддаг, үнэ төлбөргүй шилжүүлдэг бол төрийн өмчийн хөдлөх хөрөнгийг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын шийдвэрээр худалдаж, шилжүүлж, акталж данснаас хасдаг. Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын 2017 оны тоон үзүүлэлтээс харахад нийт тогтоослын 57 хувийг элэгдлийн хугацаа дууссан хөдлөх хөрөнгийг акталж данснаас хасах, шилжүүлэх, худалдах зэрэг хөрөнгийн хөдөлгөөний зохицуулалтын шийдвэр эзэлж байна.

Франц, Финлянд, Солонгос зэрэг улсад төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь зөвхөн үл хөдлөх хөрөнгийн зохицуулалтыг хийдэг бөгөөд төрийн байгууллага нь хөдлөх хөрөнгийн зохицуулалтыг Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хууль, нягтлан бодох бүртгэлийн стандартаа баримтлан хийж, тайлан мэдээг төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлдэг байна.

Өмч хамгаалах байнгын зөвлөл төрийн байгууллага бүрд байх, төрийн өмчит хуулийн этгээдтэй өмч эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах заалт Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд тусгагддаггүй. Төрийн байгууллагын Өмч хамгаалах байнгын зөвлөлийн үйл ажиллагааг тодорхой зохицуулах егех нь төрийн өмчийн хөрөнгийн эзэмшилт, ашиглалт, хэдгэллэлт, хадгалалтад тавих байгууллагын хяналтыг сайжруулах үр дүнтэй юм.

5.5.Хуулийн Зургаадугаар бүлгийн үнэлгээний дүгнэлт

Хуулийн Зургаадугаар бүлэг: Төрийн өмчийн эд хөрөнгийг хувьчлах хэсэгт хийсэн үнэлгээний хүрээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр, шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллыг 6 дугаар хүснэгтэд харуулав.

6 дугаар хүснэгт

Үнэлгээний хүрээ	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох
Зургаадугаар бүлэг.Төрийн өмчийн хөрөнгийг хувьчлах (§32-§65)	Зорилгод хүрсэн түвшин Төрийн хувьчилснаар хэвшлийг хөрөнгө оруулалт татах зорилго хангагдсан эсэх? Практикт нийцэж буй байдал Хуульд заасан хувьчлалын зохицуулалт нь хуулиар зохицуулах зайлшгүй шаардлагатай зохицуулалт мөн эсэх?	Тохиолдол судлах Хувьчлалын бусад улсад хэрхэн зохицуулсан байдаг вэ?	Монгол Улсад өмч хувьчлал хангалттай хийгдсэн эсэх?

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 32-65 дугаар зүйлээр төрийн өмчийн эд хөрөнгийг хувьчлах арга, хувьчлалын хөтөлбөр, хувьчлалд бэлтгэх, мэдээлэл хүргэх, хувьчлах эд хөрөнгийг үнэлэх, өмч хувьчлан авах этгээдтэй байгуулах гэрээ, хувьчлалын тайлан, орлого болон хувьчлах арга тус бүрийн талаар дэлгэрэнгүй заасан байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс 2000 он хүртэл хугацаанд аж ахуйн нэгжийг дуудлагын худалдааны аргаар, 2001-2004 оны хооронд үнэ цэнэ бүхий аж ахуйн нэгжийг уралдаант шалгаруулалтын аргаар хувьчилж байжээ. 2005 оноос хойших хугацаанд өмч хувьчлалыг дуудлага худалдаа, уралдаант шалгаруулалтын аргаас гадна төрийн өмчит хувьцаат компанийн хувьцааг хөрөнгийн биржээр арилжих, нэмэлт хувьцаа гарган нийтэд санал болгох, концессын гэрээ байгуулах, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн бусад хэлбэрийг ашиглан хувийн хөрөнгө оруулалтыг татах зэрэг арга хэлбэрээс сонгон хэрэгжүүлж иржээ.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын баримт мэдээллээс өмч хувьчлалаас улсын төсөвт төвлөрүүлсэн орлогыг 7 дугаар хүснэгтэд харуулав.

7 дугаар хүснэгт

Д/д	Өмч хувьчлах хөтөлбөр болон үндсэн чиглэл	Хувьчилсан аж ахуйн нэгж, үл хөдлөх хөрөнгийн тоо	Хувьчлалын орлого (тэрбум)
1	Төрийн өмчийг 1991-1995 онд хийсэн хувьчлал	835	17.5
2	Төрийн өмчийг 1996-2000 онд хувьчлах хөтөлбөр	922	47.4
3	Төрийн өмчийг 2001-2004 онд хувьчлах үндсэн чиглэл	83	62.6
4	Төрийн өмчийг 2005-2008 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл	34	63.1
5	Төрийн өмчийг 2010-2012 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл	30	13.3

6	Төрийн өмчийг 2013-2014 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл	Үндсэн чиглэл батлагдаагүй.
7	Төрийн өмчийг 2015-2016 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл	25
	Нийт дүн	1929
		229.9

Улсын хэмжээнд 1991-2016 онд нийт 1929 аж ахуйн нэгж, үл хөдлөх хөрөнгийг хувьчилж 229.9 тэрбум төгрөгийн орлогыг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн байна. Дээр дурдсан тоо баримтгаас харвал өмч хувьчлалын зохицуулалт нь эдийн засаг дахь төрийн оролцоог багасгах, хувийн хэвшлийг дэмжих гэсэн тухайн үеийн үндсэн зорилгодоо хүрсэн гэж үнэлж болохоор байна.

Хөрөнгийн үнэлгээний тухай хууль 2010 онд батлагдаж, хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээр хөрөнгийн үнэлгээг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч үнэлгээчин хийж болсон. Хөрөнгийн үнэлгээний тухай хууль батлагдсантай холбогдуулан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруугүй тул зарим заалт нь Хөрөнгийн үнэлгээний тухай хуультай зөрчилдөх болсон. Тухайлбал, үг хуулийн 37 дугаар зүйлээр хувьчлах эд хөрөнгийг үнэлэх харилцааг зохицуулсан бөгөөд хувьчлах доод үнэ тогтоох журмыг Засгийн газар батална гэж заажээ. Улмаар Засгийн газрын 2001 оны 84 дүгээр тогтоолоор батлагдан "Худалдах доод үнэ тогтоох журам" хүчин төгөлдөр үйлчилж байна. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 50 дугаар зүйлээр шинжээч, түүний, эрх үүргийг зохицуулсан бөгөөд худалдах доод үнэ тогтоох болон шинжээчийн зохицуулалт нь бодит байдлаар нийцэхгүй болсон.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 65 дугаар зүйлд заасан хувьчлалын тайлан гэсэн зохицуулалт нь өнөөгийн бодит байдлаар нийцэхгүй байна. Хувьчлалын тайлан бичих зааварыг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага баталж, хувьчлалын тайлан төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална гэжээ. Хувьчлалын тайлан болон бусад зохицуулалтыг бодит байдлаар нийцүүлэн өөрчлөх шаардлагатай байна.

Олон улсад хувьчлалыг хөрөнгө оруулалт татах, засаглалын үр нөлөөг нэмэгдүүлэх, зах зээлийн өрсөлдөөнийг дэмжих, хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх зорилгоор хийдэг бөгөөд хувьчлалын зааварыг мөнгөжмөнт, хэрэглүүлэх байдалаар нь төвлөрсөн, төвлөрсөн бус, холимог заавар хэмээн 3 ангилж үздэг. Монгол Улс нь хувьчлалыг төвлөрсөн заавараар зохион байгуулдаг улсын нэг юм.

Хувьчлалыг зохион байгуулах арга хэлбэр олон янз байж болох бөгөөд олон улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын гишүүн улсуудад хувьчлалын дараах 4 арга хэлбэр түгээмэл ашиглагддаг байна.

- хөрөнгийн биржээр дамжуулан хувьцааг нь олон нийтэд санал болгох,
- худалдааны арга,
- ажилтанд нь худалдах,
- холимог арга.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 36, 39, 47 дугаар зүйлийн зарим заалтын агуулга давхардсан байна. Тухайлбал, хувьчлалын арга тус бүрд урлагийг зарлан мэдээлэх, зард тусгах мэдээ зэрэг зохицуулалтыг нэгтгэн тусгах боломжтой гэж үзэж байна.

Түүнчлэн Улсын Их Хурлын тогтоолоор батлагддаг "Төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл", Засгийн газрын тогтоолоор батлагддаг "Төрийн өмчийг хувьчлах жагсаалт" 4 үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг өөрчлөхгүй байх нөхцөлтэйгөөр хувьчлах гэсэн нөхцөл шаардлага тавьдаг. Энэ нь Иргэний хуулийн 101 дүгээр зүйлийн 101.1 дэх хэсэгт заасан "Өмчлөгч нь бусад этгээдэд хууль буюу тэрээгээр олгогдсон эрхийг

зөрчихгүйгээр, хуулиар тогтоосон хэмжээ, хязгаарын дотор өмчлөлийн зүйлээ өөрийн үзэмжээр чөлөөтэй эзэмшиж, ашиглаж, захиран зарцуулах бөгөөд аливаа халдлагаас хамгаалах эрхтэй" гэж заасантай нийцэхгүй байна. Төр хувьчлалын дараах хяналт хэрэгжүүлэх алтан хувьцаа, тодорхой хэмжээний хувьцаа эзэмшиж, хяналтын эрхээ хадгалах гэсэн үндсэн 3 арга байдаг. Иймд хувьчлалын дараах төрийн хяналтыг Иргэний хуульд заасан өмчлөгчийн эрхэд нийцсэн бөгөөд олон улсад түгээмэл нэвтэрсэн арга хэрэгсэлээр хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

5.6. Хуулийн Есдүгээр бүлгийн үнэлгээний дүгнэлт

Хуулийн Есдүгээр бүлэг: Орон нутгийн өмч хэсэгт хийсэн үнэлгээний хүрээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр, шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллыг 8 дугаар хүснэгтэд харуулав.

8 дугаар хүснэгт

Үнэлгээний хүрээ	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох
Есдүгээр бүлэг. Орон нутгийн өмчийн зүйлс (\$7.4-\$81)	Орон нутгийн өмчийн зохицуулалт практикт хэр нийцэж байна вэ?	Тохиолдол судлах	Орон нутгийн өмчийн газрын үйл ажиллагаа эрхлэх үйл ажиллагаа тодорхой байгаа эсэх?
	Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал		

Засгийн газрын 2016 оны 8 дугаар сарын 3-ны өдрийн "Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын бүтцийг шинэчлэн тогтоох тухай" 9 дүгээр тогтоолын 4 дэх заалтаар аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээнд Орон нутгийн өмчийн газар (Худалдан авах ажиллагаатай албатай) хэрэгжүүлэгч агентлаг ажиллуулахаар тогтоосон байдаг. Орон нутгийн өмчийн газрын бүтэц, орон тоог ихэвчлэн тухайн орон нутгийн Засаг дарга баталдаг байна.¹¹ Орон нутгийн өмчийн газар нь 6-14 орон тоотой бөгөөд Товьсүмбэр, Дундговь, Увс аймгийн орон нутгийн өмчийн газар 6, Орхон, Төв аймгийн орон нутгийн өмчийн газар 14, Нийслэлийн өмчийн удирдлага, ашиглалтын газар 65 орон тоотой байна.

Орон нутгийн өмчийн газраас ирүүлсэн саналын дийлэнх хэсгийг орон нутгийн өмчийн газрын статусыг тодорхой болгох, орон нутгийн өмчийн газрыг тогтвортой ажиллуулах, өмчийн газрын ажиглан улсын байцаагчийн эрхтэй байх, түрээсийн болон дуудлага худалдаа, хөрөнгийн хөдөлгөөнийг зохицуулах журмыг гарган мөрдүүлэх, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга, Орон нутгийн өмчийн газрын хоорондын харилцааг тодорхой болгох, Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас Орон нутгийн өмчийн газрыг шууд удирдлагаар хангадаг болох зэрэг санал ирүүлсэн байна.¹²

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын Бодлого төлөвлөлт, удирдлагын хэлтсээс гаргасан орон нутгийн өмчийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой компаниудын эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтээс харвал орон нутгийн өмчтэй болон өмчийн оролцоотой 18 хязгаарлагдмал харууллагатай компани, 3 хувьцаат компани, 1 нөхөрлөл, 138 үйлдвэрийн газар, нийт 160 хуулийн этгээд орон нутгагт үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

¹¹ Ховд аймгийн өмчийн газрын бүтэц, орон тоог аймгийн ИТХ-ын 2016 оны 9 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 99 дүгээр тогтоолоор баталсан.

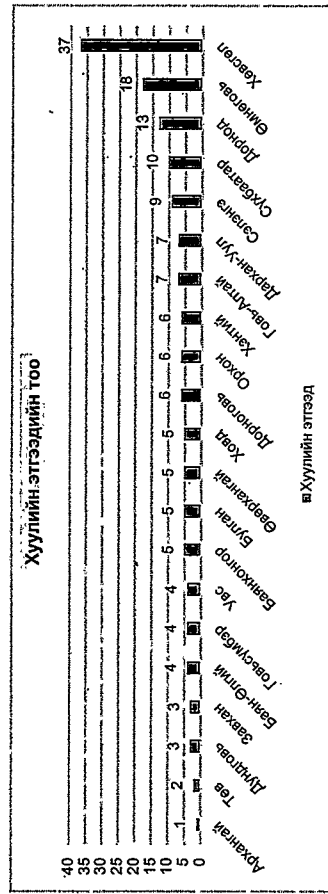
¹² Орон нутгийн өмчийн газраас ирүүлсэн саналын нэгтгэл материалгаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.

Үйл ажиллагааны чиглэлээр нь ангилж үзвэл цэвэр, бохир ус, ус хангамж ариутгах татуурга, дулаан хангамж-58, эм, эмнэлгийн үйлчилгээ-26, гэрэлтүүлэг, хог хаягдал, ногоон байгууламж, хот тохижилт-21, амралт, сувилал, нийтийн хоолны үйлчилгээ-11, төрийн үйлчилгээ-11, худалдаа, үйлчилгээ-10, ойн аж ахуй-7, цахилгаан, эрчим хүчний үйлдвэрлэл-5, бусад төрлийн үйл ажиллагаа өрхөлдөг 11 хуулийн этгээд байна.

2016 оны тайлангаар нэгтгэлд хамрагдсан 160 хуулийн этгээдэд 5606 ажилтан, албан хаагч ажиллаж 105.6 тэрбум төгрөгийн орлого олж, 111.9 тэрбум төгрөгийн зардал гарган, 7.9 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай ажилласан байна. Судалгаанд хамрагдсан 160 хуулийн этгээдээс 94 хуулийн этгээд буюу 60 хувь нь 2016 онд алдагдалтай ажилласан байна.

Тайлангийн нэгтгэлээс үзэхэд, Архангай аймагт 1 орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд¹³ байгаа бол Хөвсгөл аймагт 37 хуулийн этгээд¹⁴ байгаа нь орон нутагт өмчийн талаарх бодлого харилцан адилгүй байгааг харуулж байна. Орон нутаг дахь хуулийн этгээдийн тоог 1 дүгээр график үзүүлэв.

1 дүгээр график



Өмнөговь аймгийн 51 хувийн өмчийн оролцоотой "Таван толгой" ХХК-ийн санхүүгийн тоон үзүүлэлтүүд нэгдсэн дүнд тусгагүй бөгөөд уг компани нь 2016 онд 177 ажилтантай үйл ажиллагаа явуулж, 181.3 тэрбум төгрөгийн орлого олж, 111.2 тэрбум төгрөгийн зардал гарган 54.04 тэрбум төгрөгийн цэвэр ашигтай ажилласан байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар тухайн хуулийн орон нутгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь Улсын Их Хурал, Засаг дарга нь Засгийн газрын, Орон нутгийн өмчийн газар нь Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын эрх хэмжээг хэрэгжүүлэхээр хуульчилсан байна. Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд нь төрийн өмчит хуулийн этгээдтэй адил эрх эдлэхээр, орон нутгийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах харилцааг төрийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах журмаар зохицуулахаар заасан нь тодорхой бус байна.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар нь орон нутгийн өмчийг удирдах ажилд мэргэжил, арга зүйн тусалцаа үзүүлэх эрхийн хүрээнд баглан гаргаж байгаа зарим журмыг орон нутгийн өмчийн газар үйл ажиллагаандаа мөрдөхийг орон нутгийн удирдлагуудад зөвлөдөг. Түүнчлэн орон нутгаас ирүүлсэн хувьчлах эд хөрөнгийн жагсаалтыг хэлэлцэж, Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын тогтоол гаргадаг болно. Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар нь орон нутгийн өмчийн газартай дээр дурдсан 2 байдлаас өөрөөр шийдвэр гаргадаггүй болно.

¹³ Архангай аймгийн өмчийн газар 9 орон тоотой.
¹⁴ Хөвсгөл аймгийн өмчийн газар 10 орон тоотой.

Түүнчлэн Монгол Улсад нийслэл, 21 аймаг нь орон нутгийн өмчийн талаар харилцан адилгүй шийдвэр гаргаж байгаа нь Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас хийсэн шалгалтын тайлангаас харагдаж байна. Иймд орон нутгийн өмчийн асуудлыг хууль, эрх зүйн хүрээнд боловсронгуй болгон зохицуулах шаардлагатай байна.

Зургаа.Үнэлгээний зөвлөмж

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн Нэгдүгээр бүлэг: Нийтлэг үндэслэл, Гуравдугаар бүлэг: Төрийн өмчийн удирдлага, Дөрөвдүгээр бүлэг: Төрийн өмчит хуулийн этгээд, түүний эд хөрөнгийн эрх, Тавдугаар бүлэг: Төрийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах журам, Зургаадугаар бүлэг: Төрийн өмчийн эд хөрөнгийг хувьчлах, Есдүгээр бүлэг: Орон нутгийн өмчийн зүйлс гэсэн 6 бүлэг, түүний холбогдох зүйл, хэсэг, заалтын хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийж үзэхэд хуулийн зохицуулалт нь бодит байдалтай нийцээгүй, төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүй, нийгмийн харилцааны өөрчлөлт, хөгжлөөс хоцорсон, зайлшгүй зохицуулах ёстой харилцааг хамарч зохицуулаагүй, тэдгээрээс улбаалсан сөрөг үр дагавар бий болсон, бусад хуультай болон зарим зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилтэй байна.

Түүнчлэн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуульд 1997 оноос 2020 оны хооронд 29 удаа "Бодлогын" чанартай биш "Бүтцийн өөрчлөлт"-ийн чанартай нэмэлт, өөрчлөлт орсноос хуулийн зүйл, хэсэг, заалтыг хэрэгжрэхэд ойлгомжгүй байдал үүсэж улмаар хуулийн зохицуулалтын ач холбогдол буурсан байна.

Мөн төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага эрх хэмжээнийхээ хүрээнд хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад хүндрэл бэрхшээл нэлээд үүссэн нь үнэлгээний дүгнэлтээр тодорхой байна.

Иймд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг зайлшгүй шинэчлэн найруулах, мөн холбогдох бусад хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай байна.

АЖЛЫН ХЭСЭГ



МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР
Cabinet Secretariat of Government of Mongolia

**ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ
/ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА-ИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХТЭЙ
ХОЛБОГДОН ГАРАХ ЗАРДЛЫН ТООЦОО**

Нэг.Ерөнхий зүйл

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг¹ баталсан нөхцөлд түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал" цаашид "Аргачлал" гэх-ын дагуу тооцно.

Энэхүү үнэлгээний зорилго нь иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад үүсэх зардлыг тооцож, улмаар холбогдох ачааллыг багасгах, зардлыг бууруулах чиглэлээр сангал, зөвлөмж болговсруулахад оршино.

Аргачлалын Ерөнхий зүйлийн 1.5-д заасан журмын дагуу зардлыг:

- 1.төрийн байгууллагын зардал;
- 2.хуулийн этгээдийн зардал;
- 3.иргэнд үүсэх зардал гэсэн гурван төрлөөр тооцдог боловч тус хуулийн төслөөр *хувь хүн, хуулийн этгээдэд ямар нэгэн нэмэлт үүрэг хүлээлгээгүй* тул хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой гэдгээрээс нэмэлт зардал шаардаггүй.

Иймд энэхүү тооцооллын хүрээнд *ирсэн, хуулийн этгээдэд үүсэх зардлыг тооцох шаардлагагүй* бөгөөд харин төрийн байгууллагын хувьд шинээр хүлээлгэсэн зарим чиг үүрэгтэй холбоотой үүсэх тодорхой зардлыг тогтоож, хэлбэрчлэх хувилбарыг сангал болгоно.

1996 онд батлагдсан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн зохицуулалтыг сайжруулах зорилгоор хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд хуулийн зорилт, харилцааны хүрээ, нийтлэг зарчим, төрийн байгууллага, албан тушаалтны эрх хэмжээ, өмчийг удирдах үйл ажиллагааны журмыг шинэчлэн тодорхойлсон байна.

Өөрөөр хэлбэл, ордоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулийн зохицуулалтыг нарийвчилж, хэрэгжих багатаа, үр өгөөж, харилцлагыг нэмэгдүүлж байгаа тул төрийн байгууллага, албан тушаалтны хувьд тус чиглэлд хүлээх чиг үүрэг хэвээр хадгалагдаж байна. Харин цөөн хэдэн чиглэлээр эрх бүхий этгээдэд нэмэлт үүргийг хүлээлгэжээ.

Тухайлбал, жил бүр өмчийн төлөв байдлыг талварх тайлан гаргах, түүнийг тодорхой үе шатаар хэлэлцэх, мөн төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх зэрэг тодорхой чиг үүрэгтэй холбоотой төрийн байгууллагад нэмэлт зардал үүсэхээс гадна төрийн болон орон нутгийн өмчигч үйлдвэрийн газрын зохион байгуулалтын шинэчлэлттэй холбоотой тодорхой хэмжээний шууд зардал гарахаар байна.

Иймд энэхүү тооцооллод иргэн болон хуулийн этгээдэд үүсэх зардлыг хамруулахгүйгээр төрийн байгууллага буюу улсын төсөвт нөлөөлөх зардлыг тооцсон болно.

Хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг тооцоход Аргачлалын дагуу доор дурдсан нийтлэг зарчмыг баримтлан ажилласан:

- Төрийн байгууллагад шинээр хүлээлгэсэн үүргийг оновчтой тодорхойлох;²
- Үүрэг гүйцэтгэхэд зарцуулах хугацааг тогтооход бодитой хандах;³

Улаанбаатар хот

2022 он

¹ Монгол Улсын Засгийн газрын санаачилсан хуулийн төсөл, 2021 он.
² Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 2.3, 4.3 дахь зохицуулалт.
³ Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 2.4.4, 4.4 дэх зохицуулалт.

- Бодит тоо баримт, мэдээлэлд тулгуурлах;⁴
- Аргачлалд заасан тооцоо хийх үе шатыг баримтлах.⁵

Хоёр. Төрийн байгууллагад үсэх зардал

Хуулийн төсөлд тусгасан шинэ чиг үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой төрийн байгууллага буюу улсын төсөвт тодорхой зардал үүсэхээр байх тул Аргачлалын дагуу хүний нөөц, захиргааны болон шууд зардал гэсэн хувилбарээр зардлыг тооцлоо.

Үүнд:

2.1.Өмчийн төлөв байдлын тайланг жил бүр гаргах, хэлэлцүүлэх:

Хуулийн төслийн 62.2-т "Төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага...өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайланг жил бүр гаргаж, дараа жилийн эхний хагас жилд багтаан Засгийн газарт хүргүүлнэ" гэж заасан бөгөөд мөн төслийн 12.2.13-т "төрийн болон орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын тайланг хэлэлцэн, холбогдох шийдвэр гаргах, тайланг Улсын Их Хуралд танилцуулах" үүргийг Засгийн газарт хүлээлгэсэн байна.

Мөн хуулийн төслийн 14, 15, 16 дугаар зүйлд Аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг тус бүр өмчийн төлөв байдлын тайланг гаргаж, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлэх бөгөөд сумын тайланг аймгийн Өмчийн газар, дүүргийн тайланг нийслэлийн Өмчийн газар нэгтгэн төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлэхээр тусгасан байна. Харин хуулийн 15.2-т харьяа орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн өмч болон нэгжийн өмчийн талаарх мэдээллийг сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тогтоосон хугацаанд хармуцан нэгтгэн дүгнэж, цаашид авах арга хэмжээний саналын хамт тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлэхээр байна.

Өмчийн төлөв байдлын тайланд "төрийн болон орон нутгийн өмчийн нөөц, хөрөнгийн удирдлага, төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн үр ашгийн талаар тухайн жилд гарсан хөдөлгөөнийг тусгасан" байхаар заажээ.

Тус тайланг гаргах хүрээнд дараахь субъектүүд тус бүр тодорхой үүрэг хүлээж байгааг тодруулж үзвэл:

	Үүрэг хүлээгч	Гүйцэтгэх чиг үүрэг
1	Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд	Холбогдох мэдээ, тайланг баталсан маягт, зааврын дагуу тухай бүр, хөрөнгийн удирдлагын жилийн тайланг дараа жилийн эхний улиралд багтаан тайлагнах (62.1)
2	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга	Нэгжийн өмчийн төлөв байдлын тайланг бэлтгэж, ИТХ-д танилцуулах
3	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурал	Нэгжийн өмчийн төлөв байдлын тайланг хэлэлцэж, Засаг даргад үүрэг чиглэл өгөх
4	Орон нутгийн өмчийн газар (аймаг, нийслэлийн Өмчийн газар)	Өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайланг бэлтгэж, төрийн өмчийн Агентлагт хүргүүлэх

⁴ Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 4.4.3.1 дэх зохицуулалт.

⁵ Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 2.1, 4.1, 4.1 дэх зохицуулалт.

5	Төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайланг бэлтгэж, Засгийн газарт хүргүүлэх	Тайланг нэгтгэн боловсруулах Тайланг хүргүүлэх
6	Засгийн газар	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайланг хэлэлцэж, УИХ-д хүргүүлэх	Тайланг хуралдаанаар хэлэлцэх УИХ-д хүргүүлэх
7	Улсын Их Хурал	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн төлөв байдлын нэгдсэн тайланг танилцаж, Засгийн газарт үүрэг, чиглэл өгөх	Тайланг хэлэлцэх

Өнөөдрийн байдлаар Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газар нь төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн хөрөнгийг бүртгэлийг батлагдсан тусгай маягтын дагуу хийдэг бөгөөд нийт 26 төрлийн маягт ашиглаж байна.

Тухайлбал, төрийн өмчит хуулийн этгээд нь Төрийн өмчийн бүртгэлийн ТӨХ-1-ээс ТӨХ-11, "Захиргааны статистикийн" ТӨ-1-ээс ТӨ-15 гэсэн бүртгэлийг хөтөлж, жил бүр холбогдох мэдээллийг Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газарт хүргүүлдэг бол орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн бүртгэлийг Орон нутгийн өмчийн газар нэгтгэн хүргүүлдэг байна.

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар нь энэхүү мэдээллийг нэгтгэн Үндэсний статистикийн хороонд тайлагнадаг бөгөөд 2021 оны байдлаар Нийслэлийн өмчийн ашиглалт, удирдлагын газар болон 21 аймгийн Орон нутгийн өмчийн газраас орон нутгийн өмчийн 4800 гаруй хуулийн этгээдийн мэдээ, тайланг хүлээн авч нэгтгэн тайлагнасан байна.⁶

Өмчийн бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн тайланд дараахь мэдээллийг тусгадаг. Үүнд:

1. Төрийн болон аймаг, нийслэлийн (орон нутгийн) өмчит хуулийн этгээдийн тухайн оны санхүүгийн тайлан, үндсэн хөрөнгийн хөдлөл, өөрчлөлтийн мэдээ;
2. Төрийн болон аймаг, нийслэлийн (орон нутгийн) өмчит хуулийн этгээдийн тухайн оны статистикийн мэдээ, тайлан (12 маягтаар);
3. Нийслэл, 21 аймгийн төрийн⁷ болон орон нутгийн⁸ өмчит нийт 5704 хуулийн этгээдийн санхүүгийн тайлан, үндсэн хөрөнгийн хөдлөл, өөрчлөлтийн тайлан, мэдээ г.м.

Үүнээс дүгнэхэд хуулийн төслийн 62.1-д заасан төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн өмчийн бүртгэл, мэдээллийн тайлан гаргах болон хуулийн төслийн 16.3.5-д заасан Орон нутгийн өмчийн газар (аймаг, нийслэлийн Өмчийн газар), мөн хуулийн төслийн 13.5.6-д заасан Төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэгт хамаарах "Өмчийн төлөв байдлын тайлан гаргах" асуудал нь төрийн байгууллага, хуулийн этгээдэд шинээр хүлээлгэсэн үүрэг биш байна.

Харин хуулийн төслийн 12.2.12-т заасан өмчийн төлөв байдлын тайланг жил бүр Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцэн, Улсын Их Хуралд хүргүүлэх, мөн хуулийн төслийн 11.2.8-д заасан Улсын Их Хурлын чуулганаар өмчийн төлөв байдлын тайланг жил бүр хэлэлцэх зохицуулалттай холбоотой Засгийн газар болон Улсын Их Хуралд тодорхой ачаалал нэмэгдэхээр байна.

Гэвч тайланг хэлэлцэж, тодорхой шийдвэр гаргах, түүний хэрэгжилтийг хянах асуудал нь Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 1-д "Засгийн

⁶ Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газрын мэдээлэл. 2022 он.

⁷ Төрийн өмчит 1057 хуулийн этгээдийн мэдээлэл.

⁸ Орон нутгийн өмчит 4647 хуулийн этгээдийн мэдээлэл.

газар энэ хууль, бусад хуульд заасан бүрэн эрхийнхээ, асуудлыг хуралдаанаараа хэлэлцээний үндсэн дээр шийдвэрлэнэ” гэж, мөн Монгол Улсын Засгийн газрын хуралдааны журмын 4.1.2-г “Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хууль болон бусад хууль, заасан бүрэн эрхийн хүрээнд хамаарах асуудал”-ыг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцэхээр заасан чиг үүрэгт хамаарч байна.

Мөн тайланг УИХ-ын чуулганаар хэлэлцэх, эсхүл танилцах асуудал нь Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3.1.1, 3.1.7-д “Улсын Их Хурал нь хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлтийг хангуулах... зорилгоор мэдээлэл сонсох, тайлан, илтгэл хэлэлцэх” зэрэг аргаар хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх чиг үүрийн хүрээнд хамаарч байна.

Түүнчлэн хуулийн төслийн 62.4-г заасан өмчийн төлөв байдлын тайлан, түүнд хамаарах мэдээллийг Улсын Их Хурал, Засгийн газар болон холбогдох байгууллага, хуулийн этгээд өөрийн цахим хуудсаандаа байршуулах үүрэг нь Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай, Шилэн дансны тухай хуулиар хүлээсэн үүргийн хүрээнд уялдуулан хэрэгжүүлэх боломжтой байна.

Иймд өмчийн төлөв байдлын тайланг жил бүр гаргах, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурал, Засгийн газар болон Улсын Их Хурлын чуулганаар хэлэлцэхтэй холбоотой улсын төсөвт нэмэлт зардал үүсэхгүй хэмээн дүгнэж байна.

2.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлж, ашиглах:

Хуулийн төслийн 63 дугаар зүйлд “төрийн болон орон нутгийн өмчийн төрөл, ангилал, үнэлгээ, өмчийг удирдах этгээд болон өмчийн хөдөлгөөн, тооллого болон холбогдох тайлан, хяналт шалгалтын талаарх мэдээлэл” бүхий Мэдээллийн нэгдсэн санг төрийн өмчийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага эрхтэн хөтлөхөөр заасан.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн улсын үзлэг тооллогыг 1986, 2000, 2003, 2007, 2011, 2015 онд буюу нийт 6 удаа явуулжээ.¹⁰ Өнөөдрийн байдлаар төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэлийн маягыг Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас батлан мөрдүүлж байна.

Энэхүү бүртгэлийн маягтын дагуу Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар нь төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн, Орон нутгийн өмчийн газар нь орон нутгийн өмчит болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн мэдээллийг авч нэгтгэн орон нутгийн өмчийн нэгдсэн бүртгэлийг гаргадаг.¹¹

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийг “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагыг мэдээлжүүлэх систем”-д нэгтгэдэг бөгөөд энэхүү системээс төрийн байгууллагаас гадна иргэд, олон нийт ч холбогдох мэдээллийг авах боломжтой байдаг байна.¹²

Төрийн өмчийн эд хөрөнгийн бүртгэлд 2006 оноос эхлэн 4 төрлийн системийг ашиглаж байсан бөгөөд 2013 оноос “Төрийн өмчийн удирдлагыг мэдээлжүүлэх систем”-ийг ЕНХСУ-ын “СОЙКА” олон улсын байгууллагын 1.0 сая ам.долларын буцалттай тусламжаар боловсруулж, 2015 оноос эхлэн дүррэгт хийж, бүртгэлийн ажиглагчид ашиглаж эхэлжээ.

⁹ Монгол Улсын Засгийн газрын 2021 оны 351 дүгээр тогтоол. www.legalinfo.mn.

¹⁰ Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагыг мэдээлжүүлэх системийн үзлэг, тооллогын мэдээлэл. 2021 он, ТӨБЭЗГ.

¹¹ Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газрын таницуулга. 2022 он.

¹² Монгол Улсын орон нутгийн өмчийн харилцааны тулгамдсан асуудал - 2021 он. ХЗҮХ, Өмгөөллийн ивээл баг.

Энэхүү системд 6690 байгууллагын эзэмшил газар, барилга байгууламж, нийтийн эзэмшил, машин тоног төхөөрөмж, тээврийн хэрэгсэл, тавилга эд хогшил, түүх, соёлын дурсгалт зүйлс, санхүүгийн тайлан, оюуны өмч гэх мэт 16 төрлийн 1.176.029 мэдээлэл бүртгэгдсэн байна.¹³

Гэвч “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагыг мэдээлжүүлэх систем” нь бусад төрийн байгууллагын мэдээллийн сантай холбогдоогүй, цашид нэмэлт хөгжүүлэлт хийх боломж хязгаарлагдмал зэрэг сүл талтай тул шинээр систем бүрдүүлэх шаардлага тулгараад байна.

Иймд төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн мэдээллийн систем үүсгэх, хөрөнгийн хөдөлгөөний бүртгэлийг цахимжуулах шаардлагын хүрээнд дараах хэрэглээ, шаардлагыг хангасан бүртгэлийн систем (landmate & software-ийг боловсруулж, ашиглагчдад нэвтрүүлэх шаардлагатай гэж тооцон, холбогдох¹⁴ зорилт Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиглагчаны хөтөлбөр¹⁵ тусгажээ. Үүнд:

- ✓ Төрийн болон орон нутгийн өмчийн талаарх мэдээллийг нэгтгэх, холбогдох мэдээллийн сангаас мэдээлэл татах болон өгөгдлийн санд цуглуулсан мэдээллийг шийдвэр гаргалтад ашиглах;
- ✓ Газар, үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлийг орон зайн мэдээллийн сантай холбох;
- ✓ Өмчийн бүртгэлтэй холбоотой процесс, тайлан, мэдээлэлд анализ дүн шинжилгээ хийх;
- ✓ Хөрөнгийн ангиллын нэгдсэн кодчллыг бий болгож, бүртгэлийг тухайн хөрөнгийн дэлгэрэнгүй шинж чанар бүрээр бүртгэх боломжийг бий болгох, түүхчилсэн мэдээллийн санг үүсгэх;
- ✓ Төрөл бүрийн аналитик тайланг динамик байдлаар үүсгэх;
- ✓ Ухаалаг гар утсанд суурилсан аппликацийн нэвтрүүлж, хэрэглэгчийн өөрийн ажлын онцлогт тохируулан уян хатан байдлаар удирдах боломжтой байх.

Өөрөөр хэлбэл, тусгай симтсийг бий болгож ашигласнаар төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн төлөв байдал, тэдгээрийн хөдөлгөөн, төрийн болон орон нутгийн өмчи хуулийн этгээд, Компаний засаглал (хувьцаа эзэмшигч, ТУЗ, Гүйцэтгэх захирал, бүтэц, зохион байгуулалт, дүрэм, төлөвлөгөө гүйцэтгэл г.м), үйл ажиглагчаны үр дүн тайлангад, эрхийн бүртгэл (өмчлөх, эзэмших, түрээслэх, үз/фрүг, сөрөвлүгт.м), мөн хяналт шалгалт, үнэлгээний мэдээллийг бүрэн хамруулах боломжтой болох бөгөөд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд тусгасан өмчийн нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн санг бүрдүүлэх, мэдээллийн ил тод байдлыг хангах, хяналттай холбоотой зохицуулалтын хэрэгжилт бүрэн хангагдах болно.

Мөн систем нь төр, орон нутгийн өмч бий болох, түүнтэй холбоотой үүсэх бүхий л байгууллагын бүртгэлийг нэгтгэх, ажглах, иргэдэд дуудлагаар борлуулах, бүртгэлээс хасгах хүртэл бүхий л процессыг бүртгэх боломжтой бөгөөд Сангийн яам, Автогэзвэрийн үндсний төв, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар, Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар, Татварын ерөнхий газар, Аудулын ерөнхий газар, Үндэсний дата төв, E-mongolia зэрэг бүртгэл, мэдээллийн системтэй холбогдсон байх шаардлагатай.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиглагчаны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний¹⁶ 4.1.4-5-д “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн мэдээллийн нэгдсэн системийг бий болгож (программ хангамж, техник

¹³ Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын таницуулга. 2022 он

¹⁴ 4.4.10.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, ашиглалт, хасгалыг олон улсын жишээт өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн засаглалыг олон улсын жишээт нийцүүлэх, газрын хууль тогтоомжийг төрийн байгууллага нэгдмэл байх зарчим болон өмчийн эрх зүйд нийцүүлэн боловсруулж болгоно” Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиглагчаны хөтөлбөр. 2020 он.

¹⁵ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолын хавсралт.

¹⁶ Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны 203 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

хангамж, 2 ширхэг сервер), нийслэл, 21 аймгийн орон нутгийн өмчийн мэдээллийн сан, төрийн бусад байгууллагын мэдээллийн системтэй холбох" арга хэмжээг төлөвлөсөн байна.

Он	Арга хэмжээ	Санхүүжилт /сая.төг/
2021	Төлөвлөлт болон санхүүжилтыг шийдвэрлэх	
2022	Програм хангамжийг сайжруулах төлөвлөгөө гаргаж, техник хангамжийн төсвийг батлуулах	800.0
2023	Мэдээллийн санг бий болгох ажлыг хэрэгжүүлэх	300.0
2024	Мэдээллийн санг төрийн байгууллагын бусад системтэй холбох	100.0

"Мэдээллийн нэгдсэн системийн бодлогын даалгарыг боловсруулах" зорилго бүхий Ажлын хэсгийг Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын даргын тушаалаар байгуулан ажиллуулж байгаа бөгөөд 2022 оны худалдан авалтын төлөвлөгөөний дагуу програм хангамжийг гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах тендер зарласан байна.

Иймд хуулийн төслийн 63 дугаар зүйлд заасан "Мэдээллийн нэгдсэн сан" бүрдүүлэх арга хэмжээг Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний санхүүжилтийн хүрээнд шийдвэрлэх бүрэн боломжтой байх тул энэ чиглэлд урьдчилан төлөвлөсөн төлөвлөгөөг санхүүжилтээс гадур нэмэлт зардал шаардахгүй хэмээн дүгнэж байна.

2.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газрын зохион байгуулалтыг шинэчлэх

Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын бүртгэлээр төрийн өмчит компани (хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани) 69, төрийн өмчийн оролцоотой компани 14, төрийн өмчит үйлдвэрийн газар 23, хувь нийлүүлсэн нийгэмлэг 1, улсын төсөвт үйлдвэрийн газар 22, ЗГХЭГ болон яамдын харьяа үйлдвэрийн газар 19 байна.

Харин орон нутгийн өмчит болон өмчийн оролцоотой 31 хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани, 13 хувьцаат компани, 231 үйлдвэрийн газар, өрхийн эмнэлэг 74, нийт 349 хуулийн этгээд орон нутагт үйл ажиллагаагаа явуулж байна.¹⁷

Эдгээр төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдээс төрийн болон орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газрын зохион байгуулалттай нийт 295 хуулийн этгээд байгаагаас 242 буюу 82 хувь нь аж ахуйн тооцоот үйлдвэрийн газар, 53 буюу 18 хувь нь улсын болон орон нутгийн төсөвт үйлдвэрийн газар байна.

Иймд хуулийн шинэчлэлийн дагуу аж ахуйн тооцоот үйлдвэрийн газрыг тодорхой шалгуурыг харгалзан татан буулгах, эсхүл компанийн хэлбэрээр өөрчлөн байгуулах, улсын болон орон нутгийн төсөвт үйлдвэрийн газрыг татан буулгах, эсхүл албан газрын зохион байгуулалтын хэлбэрт шилжүүлэхээр төлөвлөсөн.

Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа Төсвийн орлогын бодлогын шинэчлэлийн хүрээнд тодорхой шалгуурыг харгалзан төрийн болон орон нутгийн өмчит аж ахуйн нэгжийг татан буулгах асуудлыг шийдвэрлэхээр холбогдох судалгааг хийж байгаа бөгөөд урьдчилсан мэдээллээр 20 орчим хуулийн этгээдийг татан буулгах боломжтой хэмээн тооцоолж байна.¹⁸

Засгийн газрын 2021 оны 345 дугаар тогтоолд "Төрийн өмчит компанийн эрсдэлийн үнэлтээ, чиг үүргийн болон үр дүнгийн шинжилгээ хийж, өөрчлөн байгуулах, үнэт цаасны

анхдагч зах зээлд нэмэлт хувьцаа гаргах боломжтой эсэх санал боловсруулахыг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар болон Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газарт даалгасан бөгөөд төрийн болон орон нутгийн өмчит компани, үйлдвэрийн газрын эрхэлж байгаа үйл ажиллагаа нь хувийн хөвшил бие даан гүйцэтгэх боломжтой, мөн санхүүгийн эрсдэл өндөртэй, үр ашиггүй бол татан буулгах, нэгтгэх, эсхүл худалдах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үндэслэл болно.

Иймд 20 орчим төрийн болон орон нутгийн өмчит компани болон үйлдвэрийн газрыг татан буулгана гэж тооцвол 265 орчим компани болон үйлдвэрийн газрыг өөрчлөн байгуулахаар байна.

Хуулийн төслийн 65.2-г зааснаар энэхүү шинэчлэлийг Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар болон Орон нутгийн өмчийн газар хамтран хэрэгжүүлэх тул хүний нөөцийг шинээр бий болгох шаардлагагүй. Одоогийн байдлаар нийслэл болон аймгийн Орон нутгийн өмчийн газарт нийт 250 орчим мэргэжилтэн ажиллаж байна.

Иймд хүний нөөцийн болон захиргааны зардал нэмэлтээр гарахгүй, холбогдох байгууллага хүний нөөц, үйл ажиллагааны зардалдаа багтаан хэрэгжүүлэх боломжтой хэмээн тооцож байгаа тул Аргачлалд заасны дагуу хүний нөөц болон захиргааны зардлыг тусгайлан тооцоогүй болно.

Хуулийн этгээдийг өөрчлөн байгуулахтай холбоотой тамга тэмдэг, гэрчилгээний үнэ болон бүртгэлийн хураамж, банканд харилцах данс нээлтэх зэрэгт дүнджаар 64,000 орчим төгрөгийн шууд зардал гарах¹⁹ тул 265 аж ахуйн нэгжийг өөрчлөн байгуулна гэж тооцвол нийт 16,960,000.00 төгрөгийн шууд зардал гарахаар байна.

Нэгж зардал	Тохиолдлын тоо	Нийт зардал
64,000 төгрөг	265	16,960,000.00

Энэхүү арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд гарах зардал болон үр өгөөжийг харьцуулж үзвэл төрийн болон орон нутгийн төсөв, хөрөнгийн алдагдал, хүний нөөцийн давхардал, зардлын хэтрэлт зэрэг эрсдэлийг арилгаж, улмаар улсын төсвийн хэмнэлт, ашиг ажиллагааг нэмэгдүүлэх зэрэг эерэг нөлөө бий болгохоор байна.

Иймд хуулийн төслийн 65 дугаар зүйлд заасан шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх нь улсын төсөвт ямар нэгэн байдлаар дарамт учруулах, үргүй зардал гаргах эрсдэлгүй хэмээн дүгнэж байна.

-----000-----

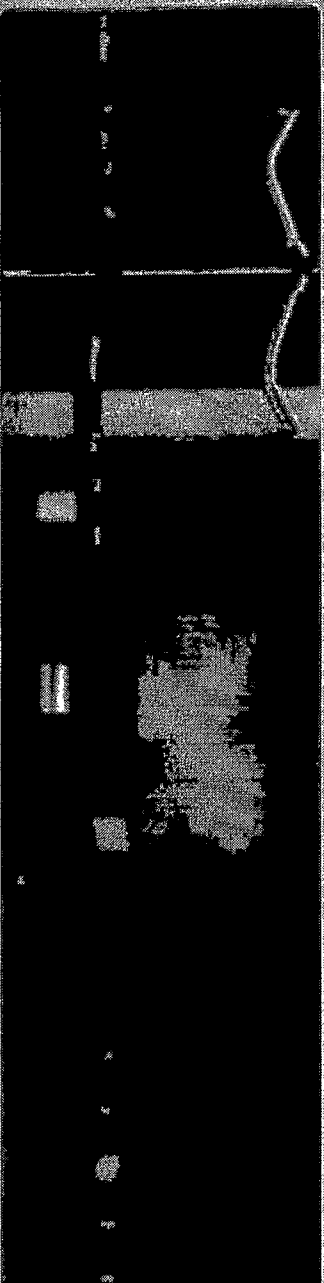
¹⁷ Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газрын мэдээлэл. 2022 он.

¹⁸ Ажлын хэсгийн урьдчилсан тооцоолол. 2022 он.

¹⁹ Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас ирүүлсэн мэдээлэл. 2022 оны 3 дугаар сарын 23

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСАЛТ

1. Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын мэдээлэл. 2022 он;
2. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль;
3. Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хууль;
4. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хууль;
5. Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль;
6. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоол;
7. Монгол Улсын Засгийн газрын 2021 оны 351 болон 2021 оны 345 дугаар тогтоол;
8. Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралт;
9. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл. 2022 он;
10. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үеэл баримтлал, танилцуулга. 2022 он;
11. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ. 2021 он;
12. Монгол Улсын орон нутгийн өмчийн харилцааны тулгамдсан асуудал-Цуврал судалгаа. 2021 он. ХЗҮХ, Өмгөөллийн Ивээл баг.
13. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийн илтгэл. 2022 он. ЗГХЭГ, ХЗДХЯ.



Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн төсөлд санал авах тухай

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Засгийн газраас 2022 оны 10 дугаар сарын 20-ны өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн. Уг хуулийн төслийг хэлэлцэх явцад Улсын Их Хурлын холбогдох байнгын хорооны ажлын хэсгээс зарчмын зөрүүтэй саналууд гаргасан тул эдгээр саналыг намж тусган төслийг боловсруулсан байна. Төсөлтэй танилцан саналаа өгнө үү.

Доорх линкээр хуулийн төсөлтэй танилцана уу.

https://drive.google.com/file/d/1g9XiaF8VdлSiDyрiXтV-8kиNиkоUUEV3d/view?usp=drive_link

nomintugs2233@gmail.com Бүртгэл сэлгэх

 Хуваалцаагүй



Хуулийн төсөл-тэй танилцаад саналаа бичнэ үү?

Таны харуулт



**СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГА**

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын 1 байр, Их суварга 505,
Сүхбаатар сум, Сэлэнгэ аймаг, 43081
Утас: Факс: 7036-2223, Цахим шуудан: azdtg@selenge.gov.mn
Цахим хуудас: www.selenge.gov.mn

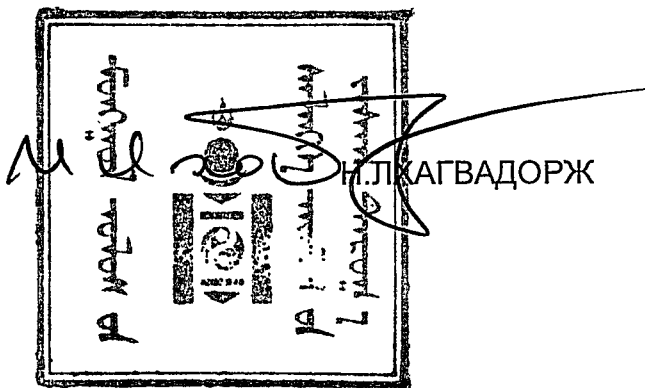
2023.11.15 № 011913

танай _____ -ны № _____

**МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ,
ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД
Б.ЭНХБАЯР ТАНАА**

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, холбогдох материалыг 17 сум, 36 агентлагт хүргэн, саналыг авч нэгтгэн хавсралтаар хүргүүлэв.

Хавсралт ___ хуудастай.





**СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ГАЗАР**

213200 Сүхбаатар сум, Сэлэнгэ аймаг,
Утас/ факс: 7036-2127, 7036-3597

2022. 11. 15 № БМ4.

танай _____ -ны № _____ -г

Г СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ЗАСАГ Г
ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАРТ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай
хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн саналыг
хавсралтаар хүргүүлж байна.

ДАРГЫН ҮҮРГИЙГ ТҮР
ОРЛОН ГҮЙЦЭТГЭГЧ
Д.ОКТЯБРЬ



Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд өгөх санал:

1.Хуулийн төслийн 16.2-т "Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нь харьяа Орон нутгийн өмчийн газрын бүтэц, орон тооны дээд хязгаарыг тогтоож, даргыг Төрийн өмчийн хороотой зөвшилцөн томилж, чөлөөлнө"-гэснийг "Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нь харьяа Орон нутгийн өмчийн газрын бүтэц, орон тоог өмч хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвлөмжийн дагуу баталж, даргыг Төрийн өмчийн хороотой зөвшилцөн томилж, чөлөөлнө.

2.Хуулийн төслийн 14.4дэх заалтыг хасах саналтай байна. "Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь хуулиар шийдвэрлэхээр заасан орон нутгийн өмчийг захиран зарцуулах бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд орон нутгийн өмчийн удирдлагыг хэрэгжүүлэгч болон эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлж болно" Тайлбар Хурлын байгууллагад өмчлөгчийн эрх, эзэмших эрх, удирдлагын эрх эдгээр эрхийг давхцуулж олгож болохгүй



СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
ЦАГАННУУР СУМЫН
ЗАСАГ ДАРГА

213200 Цагааннуур сум, Сэлэнгэ аймаг
Утас/факс: 7036-6605

2023.11.13 № 363

Тангай _____-ны № _____-т

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ЗАСАГ
ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАРТ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай
хуулийн төсөл, холбогдох материалтай танилцан,
уг хуулийн төсөлд оруулах санал байхгүй болно.



ЦЭБЯНБААТАР

Сэвдэгтүвшин
М.Н. Нямсүх
Утас: 7036-6605
СЭ/Б



СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
БАНУУНБҮРЭН СУМЫН
ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

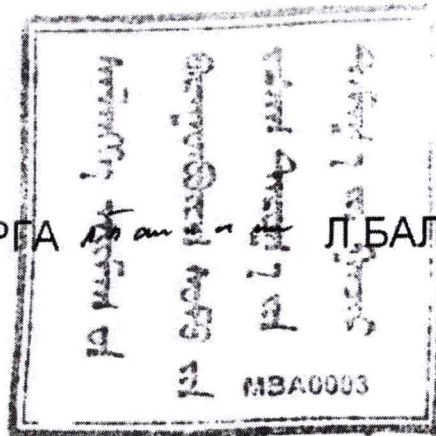
213200 Сэлэнгэ аймаг, Баруунбүрэн сум,
Утас:

2023.11.10 № 87
танай _____-ны № _____-т

АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН
ГАЗАРТ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай
хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд тусгуулах
санал байхгүй болно.

ДАРГА Л.БАЛЖИННЯМ



Л. Балжинням
Илтгэл захирагч
2023.11.15



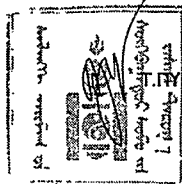
СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
СУХБААТАР СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА

213200 Сүхбаатар сум, Сэлэнгэ нийслэл,
Утас/Факс: 7235-5885

2023.11.30 № 01499
ТАЛГАЛ 2023.11.09 № 024/257

АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН
ТАМГЫН ГАЗАРТ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд нэмж тусгах санал байхгүй болно.



... П. ПУРЭВСҮРЭН

Alban bichlg A5 2023

“ЗАХИРГААНЫ АКТ”-ЫН (ЗАХИРАМЖ, ТОГТООЛ)-ЫН
ХЯНАЛТЫН ДАГАЛДАХ ХУУДАС

- Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагаа эхлэх үндэслэл: (ЗЕХ §22)
- ✓ Захиргааны байгууллага өөрийн санаачилгаар хуульд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх
 - Захиргааны дээд шатны байгууллагаас өгсөн, үүргийг биелүүлэх
 - Орлогчийн гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх
- Боловсруулсан газар, амилтны албан тусгаар, нэр, гарын үсэг, утас, цахим хаяг:

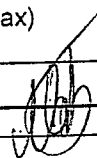
ТЗУО, МШШО Мэргэжилтэн Д. Намсрайсан

3. Захиргааны акт гаргах бодит нөхцөл байдал: (ЗЕХ §24 §40.2.3 §40.4)
Төрийн орон мэдээлэл үлэмж лавтай

4. Захиргааны актад холбогдох баримт бичиг (хуудасны тоо), эд юмсын мэдээлэл: (ЗЕХ §25.1.5, §37.7)

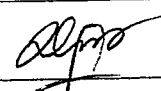


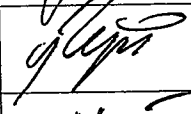
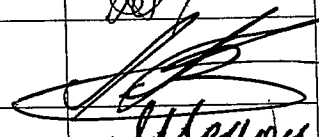
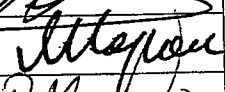
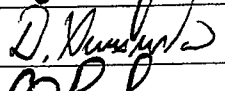
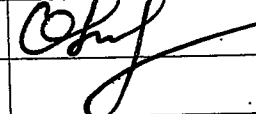
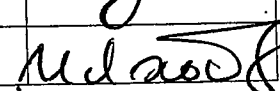
5. Захиргааны актыг гаргах хууль зүйн үндэслэл: (ЗЕХ §40.2.3, §40.3)
МУЗЗНДИТУУТ 80.1.1 80.1.19 80.1.21
80.1

6. Сонсох ажиллагааны мэдээлэл: (ЗЕХ §26, §27, §28, дэлгэрэнгүй мэдээллийг хавсаргах)

7.1. Хууль, эрх зүйн үндэслэлийг хянасан Хууль, эрх зүйн хэлтсийн мэргэжилтэн: 

7.2. Төсвийг хянасан Санхүү, төрийн сангийн хэлтсийн Төсвийн мэргэжилтэн

8. Захиргааны актад санал өгч, хянасан:

Д/д	Аймгийн удирдлагын зөвлөлийн гишүүд	Ашиг сонирхлын зөрчилтэй эсэх*	Санал	Огноо Гарын үсэг
1	ХЭЗХ-ийн дарга Б.Янжинлхам	гүй	—	
2	СТСХ-ийн дарга П.Эрдэнэсайхан	гүй	—	
3	НБХ-ийн дарга Б.Оюун	гүй	—	
4	ХШҮХ-ийн даргын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Л.Төгөлдөр		—	
5	ХБТХОХ-ийн дарга Я.Мөрөн	гүй	—	
6	ТЗУХ-ийн дарга Д.Хишигбат	гүй	—	
7	ЗДТГ-ын дарга Ө.Сувдаа	гүй	—	
8	Засаг даргын орлогч Ж.Сайнцог			
9	Засаг дарга Н.Лхагвадорж			

*Та ашиг сонирхлын зөрчилгүй бол (үгүй) зөрчилтэй бол (тийм) гэж бичиж мэдэгдэл, тайлбараа батлагдсан маягтын дагуу гаргаж хавсаргана уу.

9. Захиргааны актыг мэдэгдсэн тухай тэмдэглэл

10. Захиргааны актад холбогдох баримт бичиг (хуудасны тоо), эд юмсыг буцааж хүлээлгэж өгсөн тухай тэмдэглэл: (ЗЕХ§51)

11. Хувийн хэргийг бүрдүүлж, архивын ажилтанд хүлээлгэж өгсөн тухай тэмдэглэл:

12.1. Архивд хүлээлгэж өгсөн албан тушаалтан, нэр, гарын үсэг, огноо:

12.2. Архивд хүлээж авсан албан тушаалтан, нэр, гарын үсэг, огноо:

13. Тайлбар:

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР